

รายงานการเก็บข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย
โครงการสิทธิชุมชนศึกษาภาคเหนือ กรณีศึกษาลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน
ตั้งแต่เดือนเมษายน - มิถุนายน 2546

วิธีการได้มาซึ่งข้อมูล : จากเอกสารเบื้องต้น, จากการสัมภาษณ์และถอดเทป และพูดคุยกลุ่มย่อย

ลุ่มน้ำแม่กอน

สภาพทั่วไป

บ้านแม่กอนนั้นถูกตั้งชื่อขึ้นตามลำน้ำแม่กอนที่ไหลผ่านหมู่บ้าน เดิมเป็นบ้านของชาวไทยใหญ่ ต่อมา มีชาวบ้านจาก อำเภอฝาง และบ้านแม่ละเชียงดาว ได้มาทำนาข้าวเนื่องจากมีน้ำไหลตลอดปี และต่อมาหลังจากนั้นก็เอาที่ให้ลูกหลานมาอยู่ทำกินกันจนถึงปัจจุบันอายุของหมู่บ้านตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน 200 กว่าปี เดิมนั้นเป็นหมู่ที่ 2 ของ ตำบลเมืองาย และแยกออกมาเมื่อ พ.ศ. 2526 ตำบลทุ่งข้าวพวง หมู่ที่ 2 อำเภอเชียงดาว

เนื่องจากหมู่บ้านแม่กอนตั้งอยู่บนบริเวณที่ราบระหว่างหุบเขาสูง ดังนั้นพื้นที่ทำกินอยู่ภายในหมู่บ้านจึงอยู่ในบริเวณพื้นที่ที่ถูกประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเชียงดาว โดยอาณาบริเวณของหมู่บ้านทิศเหนือติดกับหมู่บ้านโป่งอาง ต.เมืองนะ ทิศใต้ติดกับหมู่บ้านทุ่งข้าวพวง ต.ทุ่งข้าวพวง ทิศตะวันออกติดกับบ้านแกน้อย และทิศตะวันตกติดกับบ้านทุ่งข้าวพวง ต.ทุ่งข้าวพวง

บ้านแม่กอนประกอบด้วยกลุ่มบ้านต่างๆ หลากหลายชาติพันธุ์ รวมทั้งสิ้น 6 หมวดแตกต่างกัน ตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่มาอาศัยอยู่ ได้แก่ หมวดที่ 1. นายเสาร์คำจิ่งคำ เป็นหัวหน้าหมวดหอยมบ้านคนเมือง ประกอบด้วยประชากร 91 ครอบครัว หมวดที่ 2. เป็นหอยมบ้านกะเหรี่ยงแม่กอย 28 ครอบครัว มีนายสายชล สุนทรเป็นหัวหน้า หมวดที่ 3. หอยมบ้านบ้านมูเซอปะอู (ใหม่พัฒนา) 41 ครอบครัว มีนายสนั่นไพฑา เป็นหัวหน้า หมวดที่ 4. หอยมบ้านมูเซอ (ดอยจะล่อ) มีนายสมตันบุญเรือง เป็นหัวหน้าดูแลหมวด 28 ครอบครัว หมวดที่ 5 เป็นหอยมบ้านของชาวมูเซอ (ดอยนาหลวง) จำนวน 8 ครอบครัว มีนายอะตะมะ ชือผะ เป็นหัวหน้า และหมดสุดท้ายเป็นของชาวบ้านลือช เรียกว่า หมวดลือชบ้านแม่กอน มีประชากร 30 ครอบครัว โดยมีหัวหน้าชื่อนายจะสอ แสฟู เป็นผู้นำชาวบ้าน รวมทั้งสิ้นหมู่บ้านแม่กอนมีชาวบ้านอาศัยอยู่ 226 ครอบครัว จำนวนประชากรทั้งหมด 1,256 คน แบ่งเป็นผู้ชาย 336 คน ผู้หญิง 592 คน

การปกครองในหมู่บ้านแม่กอนนอกจากจะมีการแบ่งการปกครองเป็นลักษณะหอยมบ้านเพื่อให้สอดคล้องกับระบบนิเวศวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มคนในหมู่บ้านแล้วยังมีการบริหารหมู่บ้านอีก 11 คน เพื่อเป็นตัวแทนทุกหอยมร่วมกันบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ ภายในหมู่บ้าน โดยบุคคลเหล่านี้เป็นทั้งผู้นำที่เป็นทางการและเป็นผู้นำที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเลือกให้มาดำรงตำแหน่ง ต่อ

ไปนี้ นายณรงค์ พรหมปัญญา ผู้ใหญ่บ้าน นายบุญปิ่น เรือแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายอุดม วงศ์
 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายอินทร บุญยศ กรรมการนายเฉลิม สุภาศิริ กรรมการ นายลา สรวยงาม
 สมาชิกอบต. นายวงฤทธิ์ แก้วพันธุ์ สมาชิกอบต. นายอินไทย ไชยวุฒิ เกษตรหมู่บ้าน นาย
 เขียว เครือจันทร์ดี ตัวแทนอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน นางกุลธิดา พรหมปัญญา ประธานกลุ่มแม่บ้าน
 และนางแดง เรือแก้ว รองประธานกลุ่มแม่บ้าน

ศาสนาที่ชาวบ้านนับถือแบ่งได้ตามกลุ่มชาติพันธุ์ คือ ชาวไทยใหญ่ คนพื้นเมืองและกะเหรี่ยง
 หรือปะกาเกอญอ นับถือศาสนาพุทธ ส่วนชาวมูเซอและชาวลีซอ นับถือศาสนาคริสต์และชาวบ้านบาง
 ส่วนให้ความเคารพนับถือผีที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างจารีตประเพณีดั้งเดิมของชาวบ้านที่นับ
 ถือผีผูกโยงกับความเชื่อในศาสนาในพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับการรักษาสุขภาพ ฝนป่า นาค้าว ระบบการ
 เกษตร ที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชุมชนชาวมูเซอตามระบบนิเวศน์ ที่สัมพันธ์กับเชื้อสายเผ่าพันธุ์ของคน
 แต่ละกลุ่ม

แต่เดิมนั้น ชาวบ้านแม่ก่อนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา มีระบบการผลิตเพื่อยังชีพ ต่อมา
 เส้นทางคมนาคมที่สะดวกและติดต่อกับภายนอกมากขึ้นการผลิตเพื่อขายหรือการเกษตรเชิงพาณิชย์จึง
 เป็นสิ่งที่แผ่กระจายไปทั่วทั้งลุ่มน้ำแม่ก่อน รวมทั้งการท่องเที่ยวที่เข้ามาคุกคามวิถีชีวิตชุมชนชาวบ้าน
 ให้ปรับเปลี่ยนและกำลังหมุนตามกระแสทุนนิยม ในนามของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของ
 ประเทศชาติ ในลักษณะที่ถูกฉายภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ได้แก่ การนั่งช้าง ท้าวัว
 แต่ทำความยุ่งยงให้กับชาวบ้านบางครอบครัวที่มีกำลังทางเศรษฐกิจเหมาะแก่การลงทุนเท่านั้น ไม่เกิด
 รายได้ที่เป็นธรรมกับชาวบ้านโดยทั่วไปทั้งหมู่บ้านอย่างแท้จริง

ชาวบ้านที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่เน้นทำนาข้าว ปลูกข้าวโพด ถั่วเหลือง หอม กระเทียม ผัก
 กาด นอกจากนี้ยังมีการการสานกล้วย (ตะกร้าใส่ผลผลิตทางการเกษตรเชิงพาณิชย์) แทบทุกครัวเรือน
 เพื่อทำเป็นอาชีพเสริม เมื่อมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีวิตและครอบครัวจึงมีชาวบ้านบางส่วนหา
 รายได้ในภาคการเกษตรด้วยการรับจ้างเป็นแรงงานทางการเกษตรให้แก่เกษตรกรที่มีฐานะที่ดีกว่า
 และอีกจำนวนหนึ่งได้เคลื่อนย้ายออกจากหมู่บ้านแม่ก่อนไปแสวงหาชีวิตที่คาดว่าจะได้รับสิ่งที่ดีกว่าจาก
 การออกไปเป็นแรงงานนอกภาคการเกษตรในเขตอำเภอเชียงดาวและในตัวเมือง จ. เชียงใหม่ ชาวบ้าน
 ที่บางครอบครัวยังมีการการเลี้ยงสัตว์ เป็ด ไก่ และขุดบ่อปลาเพื่อการยังชีพในครอบครัวอีกด้วย นอก
 จากนี้แล้วยังมีชาวบ้านบางส่วนดำรงชีพด้วยการหาของป่าเพื่อเป็นอาหารตามฤดูกาล เช่น เห็ด
 หน่อไม้ ผักกูด สัตว์ป่าบางชนิด และนำไม้เนื้อ นามาใช้ประโยชน์ในการซ่อมแซมบ้านเรือนเพียงพอ
 แก่การยังชีพและการหลบแดดฝนเมื่อยามพักจากการงานภายนอก

เนื่องจากหมู่บ้านแม่ก่อน ยังอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเชียงดาว ซึ่งได้รับการประกาศให้เป็น
 อุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2543 ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่ก่อนจึงไม่สามารถขยายพื้นที่ทำ
 กินได้อีก โดยเฉพาะชาวลาหู่และลีซอ ที่เคยทำไร่บริเวณป่าต้นน้ำ ปัจจุบันเมื่อถูกย้ายลงมาอยู่ในเขตหมู่
 บ้านซึ่งไม่มีที่ดินทำกินส่งผลให้เกิดการลักลอบเข้าไปแผ้วถางป่า เพื่อทำไร่ในเขตอุทยานทำให้ถูกเจ้า
 หน้าที่อุทยานจับกุม

1. การเกษตร

ปัญหาที่จะเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงในกรรมสิทธิ์ที่ดินและสิทธิในการใช้ที่ดินในเขตป่าคือ การรุกรานของกระแสน้ำที่ส่งเสริมและผลักดันให้ชาวบ้านต้องตะเกียกตะกายทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ซึ่งต้องอาศัยเทคโนโลยีภายนอกที่ชาวบ้านไม่ถนัดมาก่อน เช่น การใส่ปุ๋ย ใช้น้ำฆ่าแมลง เมล็ดพันธุ์และระยะเวลาในการเก็บผลผลิตทำให้ชาวบ้านอ่อนแอและขาดศักยภาพในการจัดการกับปัญหาที่รุกรานตามมาได้แก่ ราคาผลผลิตที่ควบคุมไม่ได้ด้วยระบบความล้มพันธ์และวิถีการผลิตแบบชุมชนเดิม ยาฆ่าแมลงที่ถูกชะล้างให้ไหลลงที่ดินให้เสียหาย รวมทั้งยาฆ่าหญ้าที่กัดกินและทำลายพืชหลายชนิดที่ขึ้นในไร่และชาวบ้านเคยเก็บกินได้ตามฤดูกาลบัดนี้ถูกยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าแมลงเหล่านี้ทำลายเกือบหมดสิ้น ไม่อาจเก็บกินพืชผักตามธรรมชาติในบริเวณที่มีการฉีดพ่นยาได้อีกต่อไป นอกจากนี้การเกษตรเชิงพาณิชย์ยังไม่สามารถปิดกั้นการไหลซึมของยาฆ่าแมลงลงไปสู่แม่น้ำทำให้กุ้งหอย ปู ปลาที่ชาวบ้านเคยสามารถจับมาเป็นอาหารในวิถีชีวิตเดิมนั้น ผลกระทบของการเกษตรเชิงพาณิชย์ที่ต่อเนื่องคือการใช้ที่ดินอย่างเข้มข้น โดยขาดการบำรุง ปรับปรุงคุณภาพดิน เพราะความรู้ชาวบ้านตามวิถีการผลิตแบบพอกินนั้นไม่สามารถจัดการกับพืชพันธุ์ที่คงอาศัยความรู้แบบวิทยาศาสตร์ตามเทคโนโลยีทางการเกษตรแบบใหม่ ซึ่งได้แก่

การปลูกข้าว ชาวบ้านประมาณ ร้อยละ 95 จะปลูกข้าวเพื่อการบริโภค ซึ่งส่วนใหญ่จะปลูกข้าวนาดำ และมีชาวบ้านบางส่วนปลูกข้าวไร่ด้วย ข้าวไร่นั้นจำเป็นต้องอาศัยน้ำฝน ดังนั้นจึงต้องปลูกตั้งแต่ประมาณเดือนพฤษภาคม ซึ่งเริ่มมีฝนตก แล้วเก็บเกี่ยวตอนเดือนตุลาคมของทุกปี

ส่วนข้าวที่ปลูกในนานั้นยังแบ่งเป็นสองชนิดคือ ข้าวตอ และข้าวนาปี ข้าวตอจะเป็นข้าวที่มีอายุประมาณ 3 เดือน สั้นกว่าข้าวนาปี ที่มีอายุประมาณ 4 เดือน ข้าวตอที่นิยมปลูกจะเป็นพันธุ์ข้าวเหนียวสันป่าตอง 1 ส่วนข้าวนาปี จะนิยมปลูกพันธุ์ กข 6 ซึ่งมีเมล็ดยาว และพันธุ์หมอนทอง ซึ่งมีเมล็ดสั้น ชาวบ้านจะเริ่มปลูกข้าว ประมาณเดือนมิถุนายน จนถึงเดือนตุลาคม และพฤศจิกายน ก็เป็นฤดูเก็บเกี่ยว สำหรับข้าวตอและข้าวนาปี ตามลำดับ

เมื่อหมดฤดูเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งโดยปกติแล้วจะตรงกับเดือนพฤศจิกายนของทุกปี จะมีการปลูกกระเทียมซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ชาวบ้านบ้านแม่ก่อน ร้อยละ 45 นิยมปลูกกระเทียม ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนเมือง และมีปากกาเกษ 2-3 รายเท่านั้น กระเทียมเป็นพืชที่มีต้นทุนสูง แต่ชาวบ้านก็ยังนิยมปลูกเพราะได้ราคาดี ได้กำไรมากกว่าข้าวโพดและถั่วเหลือง ชาวบ้านจะเริ่มปลูกกระเทียมประมาณเดือนพฤศจิกายน และเก็บเกี่ยวประมาณเดือนมีนาคม

ถึงแม้ว่าถั่วเหลืองจะเป็นพืชที่ชาวบ้านแม่ก่อนนิยมปลูกกันมานานแล้ว ปัจจุบันได้ลดความสำคัญลง เนื่องจากได้ค่าตอบแทนต่ำ แต่มีบางส่วนที่ยังปลูกกันอยู่บ้าง เนื่องจากถั่วเหลืองมีคุณสมบัติช่วยบำรุงดินให้ดินมีคุณภาพและมีต้นทุนต่ำ

อย่างไรก็ตาม ในกระแสนเศรษฐกิจปัจจุบันข้าวโพดเป็นพืชเศรษฐกิจตัวใหม่ที่ชาวบ้านนิยมปลูกกันมาก เนื่องจากใช้ระยะเวลาในการเพาะปลูกสั้นและให้ผลตอบแทนคุ้มค่า การปลูกข้าวโพดจะเป็นการปลูกพืชระบบพันธะสัญญา คือ จะมีนายหน้าพาพันธุ์ข้าวโพด และปุ๋ยเคมี มาให้เกษตรกรทำการเพาะปลูกก่อน โดยยังไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ เมื่อถึงช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต ให้เกษตรกรนำผลผลิตที่ได้ไป

ขายให้นายหน้าคนเดิม ซึ่งจะมีราคาประกันตกอยู่ประมาณกิโลกรัมละ 2.30 บาท แล้วหักค่าต้นทุนการผลิตออก เช่น ค่าเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด ค่าปุ๋ยเคมี ที่เหลือจะเป็นค่าตอบแทนของเกษตรกร

ในกระบวนการผลิตเชิงพาณิชย์ได้เรียกร้องให้เกษตรกรต้องลงทุนในการผลิตเป็นจำนวนเงินที่สูงเมื่อเทียบกับราคาที่คาดว่าจะขายได้ในท้องตลาด เช่น การใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืชในการปลูกกระเทียม ซึ่งเป็นพืชที่ต้องดูแลรักษาอย่างใกล้ชิด เพราะมีศัตรูพืชมากหลายชนิด อีกทั้งยังเกิดโรคง่าย ไม่ว่าจะเป็น โรคจากเชื้อรา หรือเพลี้ยไฟที่จะคอยมาทำลายต้นและใบกระเทียม เกษตรกรจึงต้องใช้สารเคมีในการป้องกัน ซึ่งในไร่กระเทียม 1 ไร่ นั้น เกษตรกรจะใช้ยาป้องกันและฆ่าเชื้อรา และเพลี้ยไฟ เช่น ไคเทน ราคา กิโลกรัมละ 220 บาท รอฟริล ราคา กล่องละ 450 บาท สกอร์ ขนาดเล็ก 250 cc ราคาขวดละ 400 บาท นูสตาร์ ขนาดเล็ก 250 cc ราคา ขวดละ 360 บาท รอฟริลไกล ราคา กล่องละ 160 บาท ซึ่งยาปราบศัตรูพืชทั้ง 5 ชนิดนี้ ชาวบ้านใช้ประมาณ ไร่ละ 1 ขวด ต่อการผสม 1 ครั้งก่อนฉีดและพ่นลงในไร่

นอกจากนี้แล้วกระเทียมนั้นเป็นพืชหัว ซึ่งต้องใช้สารอาหารในดินมาก เพื่อให้กระเทียมมีน้ำหนักมาก เกษตรกรจึงต้องใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งที่นิยมใช้มีอยู่หลายสูตร ดังนี้ สูตร 15 - 15 - 15 ราคากระสอบละประมาณ 430 บาท สูตร 13 - 13 - 21 ราคากระสอบละประมาณ 425 บาท สูตร 14 - 14 - 21 ราคากระสอบละประมาณ 430 บาท โดยรวมแล้วจะต้องใช้ปุ๋ย 4 - 6 กระสอบ ต่อ 1 ไร่

ในบางครั้งแล้วชาวบ้านได้พยายามลดต้นทุนการผลิต ประเภทปุ๋ย โดยการใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ที่ทำขึ้นเอง โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น กากถั่วเหลือง แต่ผลผลิตก็ยังไม่เต็มที่

พืชอีกอย่างหนึ่งที่ต้องอาศัยการลงทุนเป็นอย่างมากคือ ถั่วเหลือง จะใช้ปุ๋ยสูตร 16 - 20 - 0 ราคากระสอบละ 360 บาท จะใช้ประมาณ 2 กระสอบต่อ 1 ไร่ สารเคมีที่ใช้ ไพริดอล ราคาขวดละประมาณ 40 - 80 บาท ทาร์มารอล ราคาขวดละประมาณ 220 บาท ส่วนข้าวโพด จะใช้ปุ๋ยสูตร 30 - 0 - 0 ราคากระสอบละ 380 บาท สูตร 16 - 20 - 0 ราคากระสอบละ 440 บาท สูตร 15 - 15 - 15 ราคากระสอบละ 420 บาท โดย 1 ไร่ จะใช้ปุ๋ยประมาณ สูตรละ 1-2 กระสอบ

จึงเห็นได้ว่าการผลิตเชิงพาณิชย์นำมาซึ่งการเอาเปรียบจากพ่อค้านายทุนที่เป็นคนกลางในการขายปุ๋ยและยาฆ่าแมลงเหล่านี้ ถึงแม้ว่าจะมีการให้กู้ยืมเงินเพื่อการลงทุนในบางรายก็ตาม อย่างไรก็ตามชาวบ้านยังต้องอาศัยรายได้ในการไถนา ไถไร่กระเทียม ไร่ข้าวโพด ซึ่งค่าใช้จ่ายในการไถพื้นที่ จะตกประมาณไร่ละ 500 บาท ส่วนคนที่มรดกเป็นของตัวเองจะเสียค่าใช้จ่ายเป็นค่าน้ำมัน

การเพาะปลูกจะอาศัยแรงงานภายในครอบครัวเป็นหลักและว่าจ้าง รวมทั้งมีระบบการแลกเปลี่ยนแรงงาน การเอามือเอวกัน ไม่ว่าจะเป็น การดำนา การเกี่ยวข้าว การปลูกกระเทียม การปลูกข้าวโพด การพรวนดินข้าวโพด การถอนหญ้าในไร่ข้าวโพด การเก็บถั่วเหลือง เป็นต้น และยังมีการจ้างแรงงานราคาจ้างตกประมาณ วันละ 70 - 80 บาทในแรงงานผู้หญิง ส่วนแรงงานผู้ชาย 80 - 100 บาทต่อวัน

นอกจากนั้น เมล็ดพันธุ์กระเทียมที่ชาวบ้านนำมาปลูกนั้น ต้องซื้อจากพ่อค้าคนนอกหมู่บ้าน เนื่องจากกระเทียมที่ชาวบ้านปลูกได้นั้นไม่เหมาะต่อการนำมาเป็นเมล็ดพันธุ์ เป็นกระเทียมที่เอาไว้มักรีด กระเทียมที่ซื้อมาเป็นเมล็ดพันธุ์นั้น ราคา กิโลกรัมละ 35 - 40 บาท (กระเทียมแห้ง) ซึ่งโดยมาแล้ว 1 ไร่ จะใช้เมล็ดพันธุ์ 100 กิโลกรัม ส่วนข้าวโพดต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ราคาถุงละ 500 บาท น้ำหนัก 1 กิโลกรัม

ซึ่ง 1 ไร่ ใช้เมล็ดพันธุ์ประมาณ 1 กิโลกรัม เมื่อถึงเวลาในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ข้าว 1 ไร่ จะได้ผลผลิตประมาณ 150 ถัง ซึ่งส่วนใหญ่จะเพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน กระเทียม 1 ไร่ จะได้ผลผลิตประมาณ 2500 - 3000 กิโลกรัม ค่าตอบแทนโดยส่วนใหญ่ถ้าผลผลิตดีจะได้กำไร ข้าวโพด 1 ไร่ จะได้ผลผลิตประมาณ 2000 - 3000 กิโลกรัม ราคา 2.30 - 2.50 บาท ส่วนใหญ่ได้กำไรแต่ไม่มากเหมือนกระเทียม ส่วนถั่วเหลือง 1 ไร่ ประมาณ 225 - 300 กิโลกรัม ส่วนใหญ่จะได้กำไรน้อย แต่ข้อดีของถั่วเหลืองคือ ช่วยบำรุงดิน

2. การใช้ที่ดิน

ที่ทำกินของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ แต่จะเป็นใบอนุญาตให้ทำกินได้เท่านั้น ชาวบ้านไม่มีความรู้ในเรื่องสิทธิในที่ดินที่ตนเองถือครองหรือใช้ประโยชน์อยู่เท่าที่ควร รวมทั้งบางคนยังไม่เข้าใจในเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่าตามที่อุทยานกำหนด อีกทั้งไม่รู้ว่กิจกรรมใดที่ทำได้ และกิจกรรมใดที่ทำไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่กอนจึงไม่สามารถขยายพื้นที่ได้อีกเพราะนโยบายการอนุรักษ์ป่าของรัฐ และแนวคิดที่มองว่าคนอยู่กับป่าไม่ได้ และการกำหนดเขตป่าอนุรักษ์ก็เป็นการวางแผนจากข้างบนโดยไม่ได้ถามความคิดเห็นของคนที่อยู่กับป่ามาก่อน ประชากรจึงมีพื้นที่ทำกินเท่าเดิม การที่เกษตรกรหันมาปลูกพืชเชิงพาณิชย์มากขึ้น จึงจำเป็นต้องหาวิธีการในการเพิ่มผลผลิตในพื้นที่ที่จำกัด โดยการใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช และ ใช้พื้นที่อย่างเข้มข้นทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดน้อย

พื้นที่ดินในหมู่บ้านแม่กอน ยังมีสวนส้มขนาดพื้นที่ประมาณ 12 ไร่ (เป็นของนายทุนจากอำเภอฝางที่เข้ามาซื้อที่ดินของชาวบ้าน) ที่ใช้น้ำจากลำน้ำกอนหลวง แม้ในปัจจุบันชาวบ้านยังไม่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ในการเกษตรแต่ในอนาคต ก็ไม่แน่ว่าน้ำที่ใช้ในการเกษตรจะเพียงพอต่อความต้องการหรือไม่ เพราะมีแนวโน้มว่าเจ้าของสวนส้มจะขยายพื้นที่สวนต่อไปอีก สวนส้มยังใช้สารเคมีในปริมาณที่มาก ในระยะยาวไม่แน่ว่าชาวบ้าน สัตว์เลี้ยง พืชผัก จะได้รับผลกระทบจากสารเคมีเหล่านั้น ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นหลาย ๆ ที่แล้ว เช่น ที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีพื้นที่สวนส้มขนาดใหญ่หลายร้อยไร่ ที่มีการใช้สารเคมีส่งผลให้ชาวบ้านที่มีบ้านเรือนใกล้บริเวณสวนส้มได้รับผลกระทบจาก กลิ่นและละอองสารเคมี ที่ทำให้เกิดพิษต่อร่างกาย เช่น อาเจียน ปวดศีรษะ นอกจากนั้น การสารเคมียังไหลลงในแหล่งน้ำจนชาวบ้านไม่สามารถใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคได้

นอกจากนี้ ยังมีชาวบ้าน โดยเฉพาะ ชาวล่าหู่ ยังลักลอบเข้าไปทำไร่ในบริเวณป่าต้นน้ำ เนื่องจากที่อยู่ปัจจุบันเป็นเพียงที่อยู่อาศัย ทางรัฐไม่ได้จัดที่ดินทำกินให้ ไม่มีการส่งเสริมอาชีพ เพื่อให้มีรายได้ ดังนั้น แหล่งรายได้ส่วนใหญ่ก็มาจากการเก็บของป่า ไม่ว่าจะเป็นน้ำผึ้ง สัตว์ป่า กล้วยไม้ ผักต่างๆ มาขาย ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนในชุมชน โดยที่คนพื้นราบและกะเหรี่ยงจะมองว่าชาวล่าหู่เป็นพวกที่ทำลายป่าซึ่งพวกเขาได้ร่วมมือกันดูแลรักษา นอกจากเกิดความขัดแย้งขึ้นภายในชุมชนด้วยกันแล้ว ชาวบ้านยังขัดแย้งกับหน่วยงานของรัฐด้วย เช่น กรณีของชาวบ้านใหม่พัฒนา(ชาวล่าหู่)ที่ถูกเจ้า

หน้าที่อุทยานจับกุมดำเนินคดี เพราะได้เข้าไปแผ้วถาง เพาะปลูกในพื้นที่ต้นน้ำก่อนหลวง อีกกรณีหนึ่ง ชาวบ้าน(กะเหรี่ยง)ก็ถูกเจ้าหน้าที่อุทยานจับกุมดำเนินคดีข้อหาเข้าไปทำกินในพื้นที่อุทยาน

กิจกรรมในการแก้ไขปัญหา

ชาวบ้านแม่ก่อนได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดิน โดยการมีการจัดตั้งป่าชุมชนซึ่งกำหนด เขตป่า เขตที่ดินทำกินให้แยกเป็นสัดส่วน พร้อมทั้งมีการทำความเข้าใจระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ป้องกันการขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตป่า

นอกจากนี้ชาวบ้านมีการจัดตั้งกลุ่มทำปุ๋ยหมัก โดยใช้วัสดุในชุมชน เช่น กากถั่วเหลือง เพื่อลด ต้นทุนในการผลิต และเป็นขดะเดียวกันก็เป็นการบำรุงดินไปด้วย โครงการนี้ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะมีผู้ไม่หวังดี เมาโรงหมักปุ๋ย จึงทำให้โครงการทำปุ๋ยหมักไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ เหลือ เพียงชาวบ้านบางส่วนที่ทำปุ๋ยหมักใช้ในพื้นที่ของตน นอกจากนี้ชาวบ้านบางส่วนเป็นสมาชิกของกลุ่มสหกรณ์ผู้ปลูกกระเทียม ซึ่งจะได้รับการช่วยเหลือส่วนของการกู้ยืมพันธุ์กระเทียม ส่วนเรื่องการต่อรอง ราคานั้น ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือ

3. การจัดการน้ำและระบบเหมืองฝาย

บ้านแม่ก่อนมีน้ำก่อยหลวงเป็นลำน้ำสำคัญ ซึ่งลุ่มน้ำแม่ก่อนหลวงเป็น 1 ใน 14 ลุ่มน้ำสาขาย่อยของแม่น้ำปิงตอนบน ที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าลำน้ำสายอื่นๆ โดยมีต้นกำเนิดอยู่ในบริเวณยอดเขาตะพระที่ความสูง 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงไม่ลาดชันมากนัก ทางด้านตอนเหนือของลุ่มน้ำแม่ก่อนหลวง อยู่ใกล้กับบริเวณลำน้ำห้วยกท โดยมีชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากป่าและลำน้ำแม่ก่อน ดังนี้ บ้านกะเหรี่ยง บ้านใหม่พัฒนา (มุเซอ) บ้านลีซอคอยนาหลวง ลีซอจะลอ ลีซอป่าช้าบ้านใหม่ และบ้านแม่ก่อนคนพื้นราบ - ไทยใหญ่ จะเห็นได้ว่าบ้านแม่ก่อนเป็นหมู่บ้านที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการจัดการ กฎระเบียบ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากความแตกต่างทางด้านภาษา วัฒนธรรมและความเชื่อ

ลำน้ำแม่ก่อนหลวงเกิดจากน้ำห้วยก่อยแยกขวาไหลมาจากคอยปุยก่าและน้ำห้วยแยกซ้ายที่ไหลมาจากคอยกำพร้ามาบรรจบกัน และมีน้ำก่อนกลางและก่อนน้อยสายน้ำเหล่านี้มารวมกันเป็นน้ำก่อยหลวง และตลอดเส้นทางที่น้ำไหลผ่านมาก็มีป่าขึ้นอย่างหนาแน่นตลอดสายน้ำ โดยเฉพาะบริเวณต้นน้ำคือ น้ำห้วยก่อยแยกขวาและน้ำห้วยก่อยแยกซ้าย ซึ่งเป็นเขตป่าอนุรักษ์ห้ามบุกรุก หมายคบ้านใหม่พัฒนาหมายคบ้านใหม่ในการจัดการน้ำลุ่มน้ำแม่ก่อนที่มีสำคัญไหลผ่านบริเวณใกล้หมู่บ้านอยู่ 2 สาย ได้แก่ ลำน้ำห้วยปู เป็นแม่ลำน้ำสายเล็กๆ ซึ่งมีต้นกำเนิดอยู่บนคอยถ้ำ ขนาดของลำน้ำห้วยกว้างประมาณ 1 เมตร ปริมาณในช่วงฤดูฝนมีเพียงพอกับการใช้ประโยชน์ ส่วนฤดูแล้งนั้นปริมาณน้ำจะลดลง ทั้งนี้เรื่องคุณภาพของน้ำ อยู่ในสภาพที่สามารถนำมาบริโภคได้ทันทีไม่ว่าจะเป็นฤดูฝนหรือฤดูแล้ง และลำน้ำแม่ก่อนหลวง ซึ่งเป็นลำน้ำสายหลักของหมู่บ้านแม่ก่อน มีต้นกำเนิดอยู่บนบริเวณคอยตะพระ ลำน้ำสายนี้ยังมีลำน้ำสาขาย่อยที่ไหลมาสมทบอีก 2 สาย คือ ลำน้ำห้วยแะ (ห้วยแห้ง) และลำน้ำห้วยแม่ก่อนกำง (แม่ก่อนหลวง) ซึ่งลำน้ำสาขาย่อยทั้ง 2 สายมีต้นกำเนิดดังนี้ น้ำห้วยแะ มีต้น

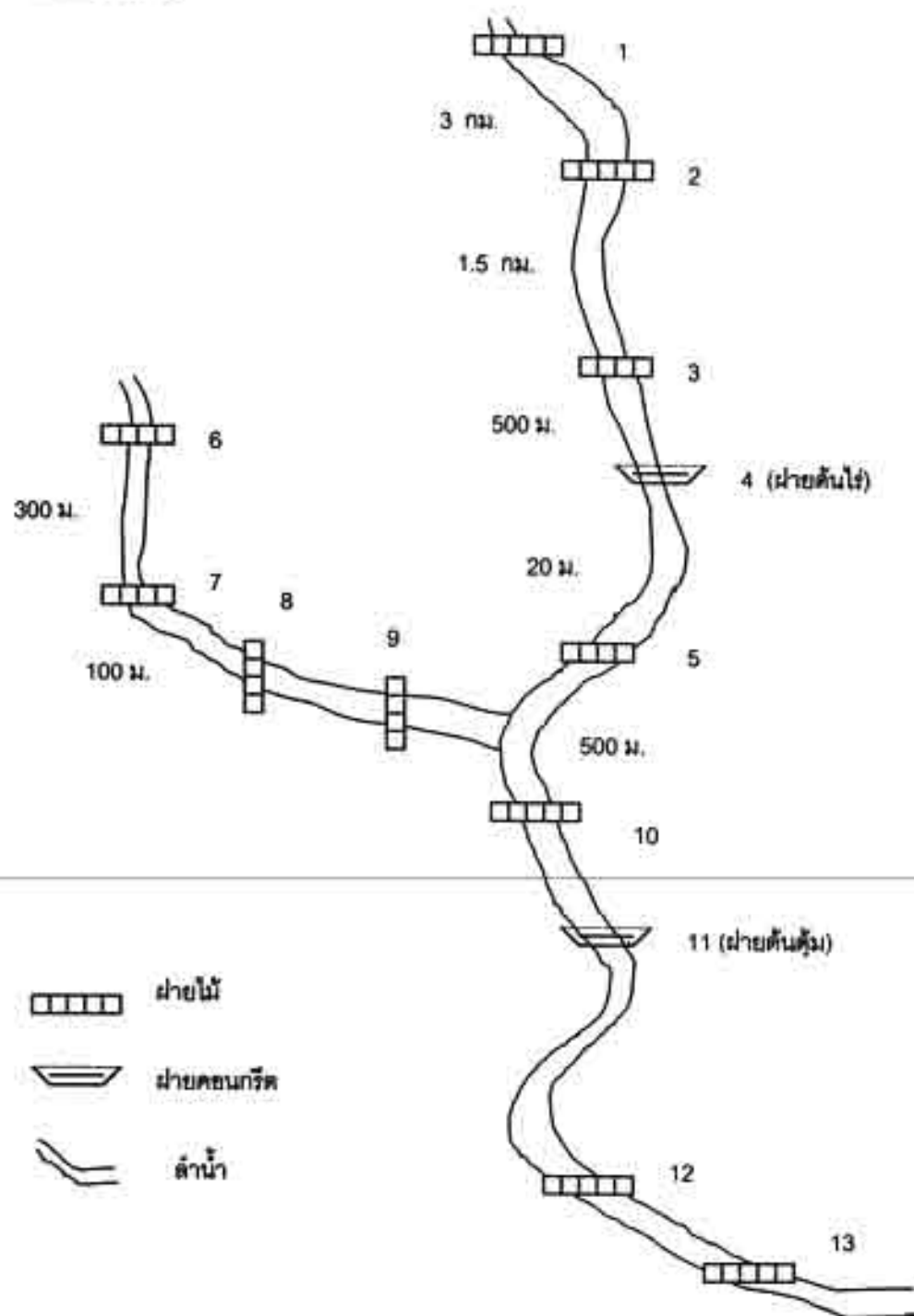
กำเนิดอยู่บริเวณคอยห้วยแม่ ส่วนลำน้ำแม่ก้อยก้าง มีต้นกำเนิดอยู่บริเวณคอยตะพะ ซึ่งลำน้ำทั้งสองจะไหลมาสมทบกับห้วยแม่ก่อนหลวง บริเวณตอนกลางและตอนท้ายหมู่บ้าน

ลำน้ำแม่ก่อนหลวง เป็นลำน้ำที่ไหลผ่านทางด้านใต้ของหมู่บ้าน ซึ่งห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้ใช้ประโยชน์จากลำน้ำสายน้ำเท่าใดนัก เนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่บนเนินเขาสูง ทำให้ไม่อาจนำน้ำมาใช้ได้ นอกจากพื้นที่การเกษตร ไม่ได้อยู่ใกล้ลำน้ำห้วยสายนี้ด้วยเช่นกัน นอกจากจะใช้ประโยชน์ทางการเกษตรแล้ว ยังมีการใช้ประโยชน์ในทางธุรกิจอีกด้วย นั่นคือ ใช้ในการส่งแพท่องเที่ยว คุณภาพของน้ำนั้นอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้โดยตรง เพราะน้ำขุ่นตลอดทั้งปี มีการส่งแพและที่สำคัญมีการเลี้ยงช้างบนต้นน้ำ ทำให้น้ำขุ่นไม่อาจนำน้ำมาใช้อุปโภคบริโภคได้ นอกจากจะใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตรและเป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านอีกด้วย ได้แก่ กุ้ง หอย ปู ปลา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเด็กและผู้หญิงเป็นฝ่ายออกไปหาจับสัตว์น้ำที่พบมากได้แก่ ปลาปรง ปลาลาด ปลาแก้ง ปลาอีมุด กบจุก อีโชน (ลูกออด) ปลากมดมอนและ หอยระแนง

หมวดบ้านที่มีระบบการจัดการน้ำและเหมืองฝายที่ชัดเจนได้แก่ หมวดบ้านแม่ก่อนในมีชาวบ้านที่อาศัยอยู่ทั้งคนพื้นเมืองและกะเหรี่ยง แหล่งน้ำของบ้านกะเหรี่ยงแม่ก่อนใน เป็นหมู่บ้านที่มีลำห้วยไหลผ่านหลายสายด้วยกัน โดยเฉพาะพื้นที่ทำกินในบริเวณเชิงป่าต้นน้ำ ประกอบด้วยลำห้วยสำคัญได้แก่ ห้วยแม่ก่อนกลาง ห้วยแม่ก่อนหลวง ห้วยแม่ก่อน ห้วยน้ำริน ห้วยแม่เอี้ยะ ห้วยลำน้ำเหมือง ในอดีตลำห้วยต่างๆ เหล่านี้ เคยมีน้ำในปริมาณที่สามารถใช้ได้ตลอดปี แต่ในปัจจุบันพบว่ามีน้ำแห้งในลำห้วยบางสาย เช่น ห้วยแม่เอี้ยะ ส่วนน้ำที่ชาวบ้านนำมาอุปโภคในหมู่บ้าน จะเป็นน้ำจากระบบการประปา โดยมีแท็งก์น้ำรองรับจากห้วยน้ำริน (น้ำออกฮู - ชื่อท้องถิ่น) ส่วนลำน้ำสายสำคัญที่ไหลหล่อเลี้ยงชีวิตของคนและชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตลุ่มน้ำดังกล่าว ได้แก่ ลำน้ำแม่ก่อนซึ่งเป็นลำน้ำสาขาหนึ่งของลำน้ำปิง ทั้งนี้ได้มีการสร้างเหมืองฝายกักน้ำ ใช้น้ำประมาณจากกรมชลประทาน ในปี พ.ศ. 2537 การดำเนินงานดังกล่าวส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านแม่ก่อนใน ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาน้ำท่วมในช่วงฤดูฝน ส่วนฤดูแล้งน้ำประปาจากระบบเดิมที่ห้วยน้ำรินยังประสบปัญหาขาดแคลนด้วยเช่นกัน จึงต้องไปนำน้ำบริเวณลำห้วยแม่ก้อยมาเสริมให้เพียงพอต่อความต้องการ สำหรับการใช้น้ำเพื่อการเกษตร โดยเฉพาะในที่นาที่จะต้องใช้น้ำมาก จะมีการตั้งกฎและกติกากฎที่ถือปฏิบัติต่อกันมา โดยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการใช้น้ำร่วมกันปัญหาเกี่ยวข้องกับคุณภาพน้ำมักเกิดขึ้นในกรณีการใช้น้ำสารเคมีในการเพาะปลูก สารเคมีจะปนเปื้อนลงสู่แหล่งน้ำ เช่น กรณีน้ำโบโดไปล้างในแหล่งน้ำ สัตว์น้ำจำพวกปลาจะได้สารพิษและตายไปในที่สุด นอกจากนี้ชาวบ้านแม่ก่อนใน ยังต้องการได้ถึงเก็บน้ำที่มีขนาดใหญ่และสะอาดกว่าเดิม เนื่องจากแท็งก์เก็บน้ำอันเดิมมีขนาดเล็กและน้ำยังไม่สะอาด

แผนที่โดยสังเขปการใช้น้ำก่อนหลวงและก่อนกลาง

สำน้ำก่อนหลวง

ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการจัดการระบบเหมืองฝาย

ฝายลูกต่างๆ ในลุ่มน้ำแม่ก่อนเป็นฝายไม้ที่ชาวบ้านสร้างมีลักษณะเป็นฝายตอกหลักไม้ โดยใช้ไม้ภายในชุมชน โดยส่วนใหญ่ตัดไม้รับไร่ปลายนา คือ ไม้ไผ่ 1.20 ม. (2 สอกกว่าๆ) ตอกเป็นหลักฝายเพื่อกันลำน้ำก่อยให้สูงขึ้น เพื่อส่งน้ำเข้าสู่ลำเหมือง และคลองน้ำที่ไหลผ่าน มีการนำทรายใส่กระสอบมาทิ้งกัน เพื่อสร้างความแข็งแรงทำฝาย โดยในการสร้างฝายเริ่มแรกอาจจะต้องใช้หลักฝายประมาณ 50 เล่ม - 100 เล่ม

การสร้างฝาย และการบำรุงรักษานั้น คนที่ใช้น้ำจากแต่ละฝายจะต้องมาบริหารจัดการกันเอง โดยเมื่อฝายมีปัญหาจะเรียกประชุม เพื่อนัดกันมาซ่อมแซมฝาย โดยทุกคนจะต้องนำไม้มาช่วยซ่อม และถ้าเกิดมีข้อพิพาทกันระหว่างแต่ละฝาย ผู้ที่ดำรงตำแหน่งประธานฝายทั้งหมดจะเป็นคนจัดการ ซึ่งปัจจุบันคือนายบุญปั้น เรือแก้ว ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านด้วย การซ่อมฝายมักจะทำกันในเดือน พฤษภาคม

ข้อดีของฝายไม้ คือทำให้ชาวบ้านเกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำที่เท่าเทียม การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ชุมชนมีองค์ความรู้ในการบริหารจัดการเหมืองฝาย และมีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีของคนในท้องถิ่น มีโครงสร้างขององค์กรที่ชัดเจนในการบริหารจัดการน้ำ และยังเป็นการจัดการที่มีความสอดคล้อง เหมาะสมกับสภาพนิเวศเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาให้มีที่วางไข่และชุมชนสามารถมีแหล่งอาหารที่อยู่นอกเขตอนุรักษ์ได้ และยังใช้งบประมาณน้อย เพราะวัสดุหาได้จากท้องถิ่น แรงงานที่ใช้สร้างฝายมาด้วยแรงใจและผลประโยชน์ที่ได้รับ ส่งผลให้ชาวบ้านเกิดการพึ่งพาตนเองสามารถจัดการบริหารปรับปรุงซ่อมแซมได้ด้วยชุมชนเองไม่ต้องให้หน่วยงาน รัฐ เป็นผู้จัดการ นอกจากนี้ฝายยังเป็นแหล่งในการสืบทอดความรู้ ความเชื่อ ภูมิปัญญา และเป็นการสืบทอดเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านในบ้านแม่ก่อน มีความเชื่อในการดูแลสายน้ำควบคู่กับการเลี้ยงผีฝาย เพราะมีความเชื่อว่าธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า แหล่งน้ำ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่มีผีคุ้มครองอยู่ เช่น ผีป่า ผีน้ำ ซึ่งจะเป็นผู้คุ้มครอง รักษาให้น้ำใช้ มีป่าไว้ทำมาหากิน จึงมีประเพณีที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน คือ พิธีกรรมเลี้ยงผีฝาย โดยจะจัดในช่วงเดือน มิถุนายน ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่จะนำน้ำเข้านา ถ้าไม่เลี้ยงแล้วจะไม่สามารถปล่อยน้ำเข้านาได้ เพราะจะไม่มีความพร้อม ซึ่งสิ่งที่จะนำมาเป็นเครื่องสักการบูชาผีฝาย คือ ไก่ และเหล้า โดยจะใช้วิธีจกเบอร์ ว่าใครจะซื้อไก่ ใครจะซื้อเหล้าแล้วแต่ปี โดยที่ราคาไก่และเหล้าต้องใกล้เคียงกัน และทุกๆ คนต้องได้มีส่วนร่วม ตอนประกอบพิธีมีดอกไม้ธูปเทียนและไก่

อย่างไรก็ตามชาวบ้านได้มีคณะกรรมการเหมืองฝายและแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลเรื่องการจัดการน้ำและเหมืองฝาย ดังนี้

รายชื่อกลุ่มผู้ใช้สำน้ำก่อนหลวงและแม่ก่อนกลาง เฉพาะพื้นที่ทำการเกษตร

ที่	ชื่อ สกุล	พื้นที่ (ไร่)	หมายเหตุ
1.	นายคำ ลีติ	3.5	ฝ่ายลูกที่ 1
2.	นายเสาร์แก้ว แก้วแก้ว	3.5	ฝ่ายลูกที่ 1
3.	นายดา ปิณฑนา	3.5	ฝ่ายลูกที่ 1 ปัจจุบันขายให้คนมุเซอ - ไม่ทราบชื่อ
4.	นายเสาร์แก้ว แก้วแก้ว	2	ฝ่ายลูกที่ 2
5.	นายบุญยืน คำมูล	1	ฝ่ายลูกที่ 2
6.	นายอริยะ แก้วแก้ว	2	ฝ่ายลูกที่ 2
7.	นายจัน แก้วแก้ว	2	ฝ่ายลูกที่ 2
8.	นายพล ภาขาว	4	ฝ่ายลูกที่ 3
9.	นายอ้าย หนูคำ	3	ฝ่ายลูกที่ 3
10.	นายกาและ	3	ฝ่ายลูกที่ 3 คนมุเซอ
11.	นายสว่าง	5	ฝ่ายลูกที่ 3 คนเมืองพร้าว ชื่อต่อจากนายไผ่
12.	นายเจริญ คำลาย	4	ฝ่ายลูกที่ 3
13.	นายกา บรรดา	3	ฝ่ายลูกที่ 4 (ฝ่ายต้นไร่)
14.	นายกาและ		ฝ่ายลูกที่ 4 (ฝ่ายต้นไร่)
15.	นายจันทร์ เลาคุ่น	9	ฝ่ายลูกที่ 4 (ฝ่ายต้นไร่)
16.	นายทอง ทุนมิ่ง	7	ฝ่ายลูกที่ 4 (ฝ่ายต้นไร่)
17.	นายแดง สุรินทร์	2	ฝ่ายลูกที่ 4 (ฝ่ายต้นไร่)
18.	สวนส้ม คนฝาง	12	ฝ่ายลูกที่ 4 (ฝ่ายต้นไร่)
19.	นายจันทร์แก้ว บุญมา	2	ฝ่ายลูกที่ 4 (ฝ่ายต้นไร่)
20.	นายเปลี่ยน (คนทุ่งช้างพวง)	4	ฝ่ายลูกที่ 4 (ฝ่ายต้นไร่)
21.	นายอ้าย หนูคำ	4	ฝ่ายลูกที่ 4 (ฝ่ายต้นไร่)
22.	นายวิจิตรคำ ผักกาด	11	ฝ่ายลูกที่ 4 (ฝ่ายต้นไร่)
23.	นายคำจันทร์ คำมูล	7	ฝ่ายลูกที่ 4 (ฝ่ายต้นไร่)
24.	นายทองคำ ทุนมิ่ง	5	ฝ่ายลูกที่ 4 (ฝ่ายต้นไร่)
25.	นายหลง สรวางาม	3	ฝ่ายลูกที่ 5
26.	นายเขียว เจริญจันตะ	3.5	ฝ่ายลูกที่ 5
27.	นายอ้าย หนูคำ	3	ฝ่ายลูกที่ 6
28.	นายธนาคาร เจริญประเสริฐศรี	2	ฝ่ายลูกที่ 7
29.	นายวงฤทธิ์ แก้วพันธ์	2.5	ฝ่ายลูกที่ 8
30.	นายมี หวันนะ	2.5	ฝ่ายลูกที่ 9
31.	นายประเสริฐ สมณะ	6	ฝ่ายลูกที่ 9
32.	นายมี หวันนะ	4	ฝ่ายลูกที่ 9
33.	นายจี โสริ	8	ฝ่ายลูกที่ 10
34.	นายประทุม (คนนอกหมู่บ้าน)	6	ฝ่ายลูกที่ 10
35.	นายมี หวันนะ	4	ฝ่ายลูกที่ 10
36.	นายวงฤทธิ์ แก้วพันธ์	4	ฝ่ายลูกที่ 10
37.	นายบุญทา แก้วพันธ์	7	ฝ่ายลูกที่ 10

ที่	ชื่อ สกุล	พื้นที่ (ไร่)	หมายเหตุ
38.	นายหลี่ แยม๊ะ	7	ฝ่ายลูกที่ 10 นายจันทร์แก้ว พอกะ (เช่า)
39.	นายทอง (คนนอกหมู่บ้าน)	7	ฝ่ายลูกที่ 10
40.	นายเขียว เครือจันทร์ดี	5	ฝ่ายลูกที่ 10
41.	นายจัน ลำคุ่น	8	ฝ่ายลูกที่ 11
42.	นายทองโพ (กะเหรี่ยงโป่งอาง)	5	ฝ่ายลูกที่ 11
43.	นายเจริญ คำลาย	5	ฝ่ายลูกที่ 11
44.	นายซิโพ หมั่นนะ	5	ฝ่ายลูกที่ 11
45.	นายเสาร์คำ จิ้งคำ	4	ฝ่ายลูกที่ 11
46.	นายต้น จอหนาน	5	ฝ่ายลูกที่ 11
47.	นายคืบ มิวนวล	5	ฝ่ายลูกที่ 11
48.	นางสายชล สุนทร	9	ฝ่ายลูกที่ 11
49.	นางประทุมพร จันทร์ใส	9	ฝ่ายลูกที่ 11
50.	นางสุพิศตรา(คนนอกหมู่บ้าน)	4	ฝ่ายลูกที่ 11
51.	นายไหย่ ปันหย่า	4	ฝ่ายลูกที่ 11
52.	พ่อหลวงณรงค์ พรหมปัญญา	7	ฝ่ายลูกที่ 11
53.	นางทอง จิ้งคำ	9	ฝ่ายลูกที่ 11
54.	นายต่าน คำคำ	2	ฝ่ายลูกที่ 11
55.	นายสา สรวางม	2	ฝ่ายลูกที่ 11
56.	นายไธ ขัติหลง	5	ฝ่ายลูกที่ 11
57.	นาคณธิซอ (ไม่ทราบชื่อ)	2	ฝ่ายลูกที่ 11
58.	นายหนู สุนทร	7	ฝ่ายลูกที่ 11
59.	นายบุญบั่น เรือแก้ว	5	ฝ่ายลูกที่ 11
60.	นายไธ ขัติหลง	5	ฝ่ายลูกที่ 11
61.	นายบุญบั่น เรือแก้ว	5	ฝ่ายลูกที่ 11
62.	นางโสภา สิงห์คำ	1.5	ฝ่ายลูกที่ 11 คนทำคนละคน
63.	นางโสภา สิงห์คำ	3	ฝ่ายลูกที่ 11 คนทำคนละคน
64.	คนนอกหมู่บ้าน	11	ฝ่ายลูกที่ 11
65.	นายบุญบั่น เรือแก้ว	6	ฝ่ายลูกที่ 11
66.	นางโสภา สิงห์คำ	2	ฝ่ายลูกที่ 11
67.	นายมูล วังไธ	4	ฝ่ายลูกที่ 11
68.	นางโสภา สิงห์คำ	7	ฝ่ายลูกที่ 11
69.	สวมะม่วง คนนอกหมู่บ้าน	9	ฝ่ายลูกที่ 11
70.	นายไธ ขัติหลง	30	ฝ่ายลูกที่ 12
71.	นายยานตะ อี้อือ	3	ฝ่ายลูกที่ 12
72.	ดร. ธีรพงษ์	7	ฝ่ายลูกที่ 12
73.	นายอินไทย ไชยวุฒิ	4	ฝ่ายลูกที่ 13
รวมพื้นที่การเกษตร		383.5 ไร่	

ชาวบ้านได้ร่วมกันก่อตั้งคณะกรรมการเหมืองฝาย โดยประธานเหมืองฝายเป็นผู้อาวุโสที่เชื่อมโยงกับการทำพิธีเกี่ยวกับการจัดการน้ำและเหมืองฝายและการทำไถนาระหว่างชาวบ้านและฝาย คือ นายบุญปิ่น เรือแก้ว เป็นประธานเหมืองฝายทั้งหมดโดยตำแหน่ง และฝายแต่ละลูกก็มีผู้ที่รายชื่อต่อไปป็นร่วมเป็นคณะกรรมการในการดูแลแต่ละฝาย ได้แก่ นายคำ สิตี นายอริยะ แก้วแก้ว นายवल กหาขาว นายกองคำ ทุนมิ่ง นายหลง สรวางาม นายเขียว เครือจันทร์ดี นายบุญปิ่น เรือแก้ว นายโส ขัติหลง และ นายอินไทย ไชยวุฒิ

ปัญหาที่ชาวบ้านมักจะประสบเกี่ยวกับการจัดการน้ำ

จะเห็นได้ว่าการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง ไม่พอเพียงต่อการใช้ประโยชน์ เกิดกรณีการณ์ที่คนตักน้ำ ไม่ยอมปล่อยให้คนอื่นที่อยู่ข้างล่าง ทำให้พื้นที่ทำกินข้างล่างเดือดร้อน เพราะน้ำไม่พอ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังไม่เกิดการขัดแย้งที่มีลักษณะรุนแรงขึ้น นอกจากนี้การใช้สารเคมีจากปุ๋ยวิทยาศาสตร์และยาฆ่าแมลงไหลลงสู่แหล่งน้ำ การขยายไร่นาในหมู่บ้าน โดยสวนส้มมีการใช้สารพิษในการปลูกทำให้น้ำแม่ก่อนต้องรับเอาสารพิษเหล่านี้ลงสู่ลำน้ำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้งการทำสวนส้มนี้ยังต้องใช้ น้ำจำนวนมาก มีบ่อเก็บน้ำไว้ในตอนหน้าแล้ง

การสร้างฝายคอนกรีต ส่งผลให้เกิดการปิดกั้นขวางลำน้ำ ทำให้มีปัญหาตะกอนในลำน้ำ สัตว์น้ำ เช่น ปลาต่างๆ ลดน้อยลง และเกิดปัญหาน้ำดินเข็นบริเวณหน้าฝาย ซึ่งกระทบต่อการวางไข่ของสัตว์น้ำ ประเด็นความขัดแย้งเรื่องแนวคิดการนำน้ำก่อนไปใช้นอกหมู่บ้าน โดยในโครงการสร้างฝายต้นน้ำให้มีขนาดใหญ่เพราะจะได้นำน้ำไปใช้นอกหมู่บ้าน คือ บริเวณ ต. หุ้งข้าวพวง แต่ชาวบ้านไม่ยอมเนื่องจากไม่ได้ระบุไว้ตั้งแต่ตอนแรกก่อนที่จะทำการสร้างฝาย ซึ่งทางกรมชลประทานได้มีหลักการที่ว่า น้ำที่ไหลลงไปเป่ละๆ จะเสียประโยชน์ขอให้ทำประโยชน์กับคนข้างล่าง โดยในฤดูแล้งถ้าไม่มีก็ไม่ต้องปล่อยไปข้างบริเวณน้ำก่อนกลางก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ลำน้ำขุ่นและสกปรก

4. การจัดการป่าชุมชน

บ้านแม่ก่อนสภาพพื้นที่ภูมิศาสตร์โดยทั่วไปประกอบด้วยป่าที่มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ป่าบ้านแม่ก่อนเคยเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเชียงดาว เมื่อปี 2516 และต่อมาได้มีการประกาศเขตป่าอุทยานแห่งชาติเชียงดาวทับที่ป่าสงวนแห่งชาติเมื่อปี 2543 โดยมีพื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่กันออกเพื่อเป็นพื้นที่ทำกิน สภาพป่าโดยทั่วไป ประกอบด้วยป่าเบญจพรรณ มีพรรณไม้ชนิดต่างๆ อาทิ ไม้เต็ง ไม้ยาง ไม้ติ่ง ไม้รัง ไม้เพน ไม้สัก และไม้ไผ่ และประกอบด้วยดอยต่างๆ ดังนี้ ดอยแหลม ดอยโตน ดอยแก่นน้อย ดอยห้วยโป่ง ดอยนางกอง ดอยจะลอ ดอยป่าเหว่น้อย ดอยป่าเหว่หลวง ดอยสามเหลี่ยม ดอยโป่งบอน ดอยบนบ้าน ดอยนาหลวง ดอยงูคู่ ดอยนางกอง เป็นต้น ส่วนในเขตป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้านจะเป็นป่าไม้เต็ง

เนื่องจากสภาพภูมิประเทศประกอบด้วยป่า ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวบ้านแม่ก่อนจึงต้องพึ่งพิงอยู่กับป่าตั้งแต่อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค การใช้ทรัพยากรจากป่ากลายเป็นแบบแผนวิถีชีวิตของชาวบ้านแม่ก่อนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การประกาศให้ป่าบ้านแม่ก่อนเป็นเขตพื้นที่ป่าสงวนและเขต

พื้นที่ป่าอุทยาน ตามลำดับทำให้ชาวบ้านไม่มีสิทธิในการใช้และจัดการป่าของตนเองเหมือนในอดีต จึงได้มีการร่วมมือระหว่างชาวบ้าน องค์เอกชน และรัฐ (บางส่วน เช่น อ.บ.ค. ผู้ใหญ่บ้าน) ร่วมกันจัดตั้งป่าชุมชนขึ้นที่หมู่บ้านแม่ก่อนเมื่อปี 2542 เพื่อให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนทำให้ชุมชนท้องถิ่นรู้สึกเป็นเจ้าของป่าอันจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการช่วยรักษาระบบนิเวศธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ลดการทำลายป่าและเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น จากสภาพที่หมู่บ้านแม่ก่อนเป็นชุมชนที่อยู่กับป่า ดังนั้นการใช้ประโยชน์จากป่าจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ทำให้ชาวบ้านหรือคนบางคนทำลายป่าไปโดยทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ การจัดตั้งป่าชุมชนขึ้นทำให้ชาวบ้านใช้ป่าได้อย่างถูกต้องมากขึ้นและป้องกันเพื่อไม่ให้คนจากภายนอกเข้ามาทำลายและหาผลประโยชน์จากป่า เช่น เมื่อก่อนนี้ชาวบ้านตัดไม้มาเผาเป็นถ่าน แล้วนำออกไปขายให้กับคนนอกหมู่บ้าน ซึ่งการเผาเป็นถ่านนี้เป็นอาชีพที่คนในหมู่บ้านทำกันมาก ทำให้ต้นไม้ในป่าถูกทำลายไปมาก ซึ่งสามารถเห็นได้จากร่องรอยการทำไม้ของโรงเลื่อยเก่าบริเวณคอยที่ชาวบ้านเรียกว่า “คอยแหลม” และ “คอยโตน” ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ของหมู่บ้าน โดยชาวพื้นราบได้เข้ามาลักลอบตัดไม้โดยเฉพาะไม้สักและไม่แดงจำนวนมาก

ดังนั้นการจัดตั้งป่าชุมชนขึ้นจึงช่วยพิทักษ์ป่าบ้านแม่ก่อนให้คงอยู่โดยการจัดการดูแลจากคนในชุมชนท้องถิ่น

ชาวบ้านแม่ก่อนได้รับการให้คำแนะนำและการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งป่าชุมชนขึ้น จากโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาแล้วทั้งส่วนของการจัดเก็บข้อมูลชุมชน การออกเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและในปีที่ 3 ซึ่งได้พูดถึงความเป็นมาของการจัดทำป่าชุมชนโดยรูปแบบของเครือข่ายลุ่มน้ำ การประสานความร่วมมือจากหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ใช้ประโยชน์จากน้ำแม่ก่อนร่วมกันโดยใช้รูปแบบของการส่งเสริมและการให้ความรู้แบบเคลื่อนที่โดยการใช้อีโคโนมิก ๆ

หลังจากพูดคุยกันถึงเรื่องการจัดตั้งป่าชุมชนนั้น ทางด้านผู้นำหมู่บ้านได้ให้ความสนใจของการจัดตั้งป่าชุมชน แต่เนื่องจากยังขาดความพร้อมหลายอย่างไม่ว่าจะเป็น หน่วยงานจากทางนอกที่คอยให้คำปรึกษาและสนับสนุน เกี่ยวกับทัศนคติรวมถึงความเข้าใจของชาวบ้านถึงการจัดตั้งป่าชุมชน ซึ่งสิ่งนี้ถือว่าเป็นกระบวนการที่จะดำเนินร่วมกับหน่วยงานหลายฝ่ายเพื่อให้ชาวบ้านได้มีความพร้อมมากขึ้นเพื่อให้การดำเนินการจัดตั้งป่าชุมชนให้มีความชัดเจน

อย่างไรก็ตามผู้นำหมู่บ้านยังให้ความสำคัญของการจัดตั้งป่าชุมชน เพราะเนื่องจากปัจจุบันได้มีการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำซึ่งเป็นป่าหวงห้าม และทางโครงการฯ ได้เข้าไปให้ความรู้เรื่องป่าชุมชน ได้มีการเตรียมพร้อมในการจัดตั้งป่าชุมชน รวมถึงการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ เพื่อที่จะได้ดำเนินการในขั้นต่อไป

ทางด้านกิจกรรมที่โครงการฯ ได้ร่วมกันปลูกต้นไม้ขึ้นในหมู่บ้านแม่ก่อน และนอกจากนี้ยังให้ความรู้ด้วยการฉายสไลด์ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนบ้านลือชอแม่ก่อนซึ่งทางเยาวชนแม่ก่อนได้ให้ความสนใจเป็นอย่างดี ซึ่งนับได้ว่ากลุ่มเยาวชนเหล่านี้เป็นแบบอย่างที่สามารถชักชวนเยาวชนจากหมู่บ้านอื่น ๆ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนบ้านคนเมืองที่ยังไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้

จากแนวคิดการจัดทำป่าชุมชนบนพื้นฐานแนวความคิดสิทธิชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชนจึงได้ร่วมกันจัดทำกติกาของชุมชน ซึ่งมีชื่อเรียกว่าระเบียบป่าชุมชนตามข้อตกลงของคนในหมู่บ้าน ได้แก่

1. ห้ามมิให้ตัดไม้ทุกชนิดในเขตป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด
2. ห้ามบุกรุกแผ้วถาง หรือทำการเกษตรในเขตป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด
3. ห้ามล่าสัตว์หรือฆ่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์เด็ดขาด
4. ห้ามนำไม้และของป่าทุกชนิดออกจากป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด
5. ห้ามจุดไฟเผาป่าโดยเด็ดขาด
6. ห้ามนำไม้แห้ง ไม้ล้ม ขอนไม้ ออกจากป่าโดยเด็ดขาด
7. อนุญาตให้หาหน่อไม้ได้แต่ห้ามจำหน่ายออกนอกหมู่บ้าน
8. ในกรณีที่ทำกินอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ให้เพิกถอนการใช้ประโยชน์
9. กฎระเบียบทุกข้อสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ในกรณีที่ประชุมกรรมการป่าชุมชนมีมติ $\frac{2}{3}$ ของที่ประชุม

นอกจากนี้คณะกรรมการป่าชุมชนร่วมกับชาวบ้านยังได้มีข้อตกลงกำหนดกติกาในการลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของป่าอนุรักษ์ ได้ดังนี้

1. ผู้กระทำความผิดโดยตัดไม้ทุกชนิดในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ปรับตั้งแต่ 500 บาท และยึดของกลางเป็นของส่วนรวม
2. ผู้ที่กระทำความผิดโดยการบุกรุกแผ้วถางป่าอนุรักษ์ ปรับตามตารางเมตรละ 2,000 บาท และยึดพื้นที่บุกรุกคืนเพื่อทำการปรับปรุงให้อยู่ในสภาพเดิม
3. ผู้ที่กระทำความผิดโดยเข้าไปล่าสัตว์ ปรับกิโลละ 500 บาท
4. ผู้ที่กระทำความผิดโดยการเผาป่าทั้งโดยการเจตนาและความประมาท ปรับครั้งละ 1,000 บาท
5. ผู้ที่กระทำความผิดโดยการนำไม้แห้ง ไม้ขน ขอนไม้ ปรับตั้งแต่ 1,000 บาท
6. ผู้ที่กระทำความผิดโดยนำเอาหน่อไม้ออกไปขายนอกหมู่บ้าน ปรับกิโลละ 100 บาท
7. ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามผลการพิจารณาการลงโทษของคณะกรรมการป่าชุมชน เกิน 3 ครั้ง ให้ส่งตัวให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ดำเนินการต่อไป
8. ของกลางและเงินค่าปรับให้นำเข้ากองกลาง

ในเขตป่าชุมชนมีป่าที่เรียกว่าป่าใช้สอยที่ชาวบ้านหวงแหนและรักษาไว้เพื่อการใช้สอยสำหรับกิจกรรมในวิถีชีวิตปกติโดยออกกฎระเบียบเพื่อเป็นข้อตกลงเพื่อให้การใช้สอยป่าแห่งนี้เป็นไปอย่างยั่งยืน ควบคู่กับหลักฐาน ดังนี้

1. ห้ามตัดไม้ทุกชนิดในบริเวณป่าใช้สอย ยกเว้นกรณีที่ทำกินโดยจะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนก่อน

- 1) กรณีสร้างบ้านอนุญาตให้นำไม้มาสร้างบ้านได้ครั้งละเพียงพอสำหรับบ้าน 1 หลัง โดยต้องแจ้งให้ทางคณะกรรมการป่าชุมชนทราบก่อน
- 2) อนุญาตให้เอาไม้แห้งมาทำฟืนได้
- 3) กรณีการเผาถ่าน อนุญาตให้เผาถ่านเพื่อใช้ประโยชน์ภายในครัวเรือนได้ แต่ห้ามเผาถ่านเพื่อนำเอามาจำหน่าย
- 4) ห้ามตัดไม้เพื่อออกขาย แต่อนุญาตให้สามารถใช้ประโยชน์ทำโรงเรือนและบ้านได้
- 5) กรณีของการจัดการหรืออุตสาหกรรมในครัวเรือน อนุญาตให้ตัดไม้ไปมาจัดการเพื่อขายออกหมู่บ้านได้ แต่ต้องตัดไม้ให้เหลือ $\frac{1}{2}$ ของกอไม้
2. ห้ามทำการแผ้วถาง บุกรุกหรือขยายพื้นที่ทำการเกษตรเข้าไปในเขตป่าใช้สอย
 - กรณีการทำไร่เหล้าเก่าถ้าทิ้งไว้เกิน 3 ปี ให้ถือว่าเป็นเขตป่าใช้สอย และห้ามบุกรุกทำการเกษตรต่อไป
3. อนุญาตให้หาหน่อไม้และหาของป่ามาเป็นอาหารได้
4. ห้ามนำหน่อไม้ของป่าทุกชนิดนำไปจำหน่ายออกนอกหมู่บ้าน
5. ห้ามทำหน่อไม้อัดบิ๊บเพื่อขายให้บุคคลภายนอก
6. ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาตัดไม้ทุกชนิด
7. ห้ามจุดไฟเผาป่า
 - ในกรณีที่มีการแผ้วถางไร่ สวน ให้แจ้งคณะกรรมการป่าชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านทราบก่อน
8. ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาจับสัตว์น้ำ สัตว์ป่า ในบริเวณป่าชุมชนโดยเด็ดขาด
9. กฎระเบียบทุกข้อสามารถเปลี่ยนได้ ในกรณีที่มีการประชุม $\frac{2}{3}$ ให้เห็นสมควรที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลง

อย่างไรก็ตามเมื่อมีกฎระเบียบก็ย่อมต้องมีผู้ฝ่าฝืน ชาวบ้านจึงได้ทำการปกป้องผืนป่าชุมชนโดยสะท้อนออกมาในการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบป่าใช้สอย ดังนี้

1. ผู้กระทำความผิด โดยตัดไม้ทุกชนิดในเขตป่าใช้สอย โดยไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนมีโทษปรับตั้งแต่ 500 บาท และยึดของกลางเป็นส่วนรวม
2. ผู้ที่กระทำความผิดโดยการบุกรุกแผ้วถาง ขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตป่าใช้สอยปรับตารางวาละ 500 บาท และยึดพื้นที่บุกรุกเพื่อปรับปรุงให้อยู่ในสภาพเดิม
3. ผู้กระทำความผิดโดยเอาของป่าทุกชนิดออกไปขายนอกบ้านมีโทษปรับดังนี้
 - 1) ไม้ไผ่ปรับกิโลกรัมละ 50 บาท
 - 2) กรณีไม้เนื้อแข็งปรับเมตรละ 50 บาท และยึดของกลางเป็นของส่วนรวม
4. ผู้ที่กระทำความผิดโดยเผาป่า ทำให้เกิดความเสียหายกับป่า ทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนามีโทษปรับครั้งละ 1,000 บาท

5. ผู้ที่กระทำความผิดโดยการลักลอบเข้ามาจับสัตว์น้ำ มีโทษปรับครั้งละ 500 บาท และยึดของกลางเป็นของส่วนรวม

นอกจากนี้คณะกรรมการป่าชุมชนร่วมกับชาวบ้านยังได้ร่วมกันกันแนวเขต ปักป้าย และทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันการลุกลามของไฟป่าในหน้าแล้ง สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและข้อดีของการก่อตั้งป่าชุมชนในหมู่บ้านที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าในเชิงปฏิบัติการของสิทธิชุมชนชาวบ้านในลุ่มน้ำแม่ก่อนที่ได้ร่วมกันทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าโดยการตระหนักถึงคุณค่าในการรักและหวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่นแสดงออกมาให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมผ่านรูปแบบการจัดการป่าของคนในชุมชนได้อย่างชัดเจนซึ่งแสดงออกโดยการมีกฎระเบียบว่าด้วยเรื่องแนวเขตและเครื่องหมายของป่าชุมชนดังนี้

1. ผู้ที่ทำลายหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อเครื่องหมายเขตป่าชุมชน มีโทษปรับครั้งละ 3,000 บาท
2. ผู้ที่ย้ายเครื่องหมายแนวเขตป่าชุมชน มีโทษปรับครั้งละ 3,000 บาท
3. เงินค่าปรับนำเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน

ยิ่งไปกว่านั้น คณะกรรมการป่าชุมชนมีหน้าที่ในการพิจารณาอนุญาตให้มีการตัดไม้ออกจากป่าใช้สอยมาใช้ประโยชน์ โดยการพิจารณาในที่ประชุม อนุญาตตามความเหมาะสมเป็นกรณีไป

คณะกรรมการป่าชุมชนยังมีบทบาทหน้าที่ในการกำกับดูแลรักษาป่าชุมชนและแนวเขตป่าชุมชน ได้แก่

1. คณะกรรมการป่าชุมชนมีหน้าที่ในการเดินตรวจและรักษาพื้นที่ป่าในบริเวณป่าชุมชน ของหมู่บ้านตามความเหมาะสมอย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้ง
2. คณะกรรมการป่าชุมชนมีหน้าที่ดูแลในการปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด
3. คณะกรรมการป่าชุมชนมีหน้าที่พิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิดกฎระเบียบป่าชุมชนอย่างยุติธรรม
4. คณะกรรมการป่าชุมชนมีหน้าที่ประสานงานในการนำสมาชิก ในเขตรับผิดชอบร่วมกันทำแนวป้องกันไฟป่าและดับไฟป่า
5. คณะกรรมการป่าชุมชนมีหน้าที่เข้าร่วมประชุมชี้แจงผลการทำงานในแต่ละเขตรับผิดชอบร่วมกันปลูกป่า เพื่อฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมในวันสำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น อย่างน้อยให้ปฏิบัติ 3 ครั้งต่อปี

รายชื่อคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านแม่ก้อน
ร่วมพิจารณากฎระเบียบป่า 24 ตุลาคม 2542

ชื่อ	ตำแหน่ง
1. นายเปียง เครือจันทร์ดี	ประธานกลุ่ม
2. นายอินไทย ไรบุญ	รองประธานกลุ่ม
3. นายบุญช่วย เอกเรือง	รองประธานกลุ่ม
4. นายสาธิต สุนทร	เหรัญญิก
5. นายวงศ์ฤทธิ์ แก้วพันธุ์	อ.บ.ต.
6. นายณรงค์ พรหมปัญญา	ผู้ใหญ่บ้าน
7. นายวิเชียร บุญยศ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
8. นายบุญปั้น เรือแก้ว	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
9. นายเสาร์ การะหงษ์	กรรมการหมวด
10. นายสนั่น โพธิ์ตา	กรรมการหมวด
11. นายคำจันทร์ คำมด	กรรมการหมวด
12. นายสม ตันรุ่งเรือง	กรรมการหมวด
13. นายคำ ชมพู	กรรมการหมวด
14. นายเสน่ห์ ก้างทอง	กรรมการหมวด
15. นายชาน ชูน้ำ	กรรมการหมวด
16. นายสนั่น อาริยะ	กรรมการหมวด
17. นายมี หวังนะ	กรรมการหมวด
18. นายจี ไสริ	กรรมการหมวด
19. นายเสาร์คำ จิ่งคำ	กรรมการหมวด
20. นายเจริญ สรวายงาม	กรรมการหมวด
21. นายต้น จงหนาน	กรรมการหมวด
22. นายมานิต โพธิ์ตา	กรรมการหมวด

การใช้ประโยชน์จากป่าในวิถีชีวิตชาวบ้านแม่ก้อน

เนื่องจากการมีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับป่าทำให้ ชาวบ้านแม่ก้อนจำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อ การดำรงชีวิต แม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง เพื่อใช้บริโภคเองและเพื่อขายก็ตาม แต่ก็หลีกเลี่ยงที่จะใช้ประโยชน์ทางทรัพยากรจากป่าไม่ได้ เช่น พืช สัตว์ แมลง เป็นต้น โดยเฉพาะกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในบ้านแม่ก้อนซึ่งส่วนใหญ่ก็พึ่งพิงกัน ฐานมาจากที่อื่นก่อนที่จะมาตั้งชุมชนที่หมู่บ้านแม่ก้อนในปัจจุบัน เช่น เผ่ามูเซอ ย้ายมาจากต้นน้ำแม่ ก้อนกลางลงมาตั้งชุมชนใหม่ที่บ้านใหม่พัฒนา ประมาณ 10 ปี นี้เอง จากการที่ถูกย้ายลงมาโดยเจ้า หน้าที่ป่าไม้ไม่อนุญาตให้อยู่เนื่องจากบริเวณนั้นเป็นต้นน้ำแม่ก้อนหลวง บริเวณที่เจ้าหน้าที่จัดทำให้ เป็นบริเวณที่ให้อยู่อาศัยได้แต่ไม่สามารถเพาะปลูกได้ทำให้ชาวมูเซอไม่มีพื้นที่ทำกินที่เหมาะสมได้ จำ เป็นต้องพึ่งพิงอยู่กับป่าตลอด

โดยทั่วไปแล้ว ชาวบ้านแม่ก่อน มีการใช้ประโยชน์จากป่า ทั้งที่เป็นการล่าสัตว์และการเก็บพืชอาหาร เพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือนและจำหน่าย ดังนี้

การเก็บหาของป่าจำพวก เห็ด และหน่อไม้ จะพบมากในป่าบริเวณริมห้วยแม่ เวียะ ห้วยแม่ ก้อยกลาง ห้วยขมิ้น ซึ่งเป็นลำห้วยเล็กๆ มีกอไผ่ขึ้นหนาแน่น ชาวบ้านสามารถเก็บหน่อไม้ไว้ได้เป็นปริมาณมาก แต่ในปัจจุบันเริ่มมีปริมาณลดลง เนื่องจากมีประชากรในหมู่บ้านมากขึ้น การเข้ามาเก็บหน่อไม้จึงมากขึ้นตามไปด้วย

การนำไม้มาสร้างบ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นไม้ที่มีอายุการใช้งานไม่ถาวร ไม่ต้องมีการก่อสร้างใหม่ ในระยะเวลา 8 - 10 ปี ส่วนหลังคาที่มุงด้วยหญ้าคาจะต้องเปลี่ยนเนื่องจากมีอายุการใช้งาน 1-2 ปี ของเดิมต้องทิ้งไปให้เน่าเปื่อย ไม่มีการเผาเนื่องจากเป็นความเชื่อของคนสมัยดั้งเดิม

ในอดีตบริเวณน้ำแม่ก่อนหลวง จะพบสัตว์ป่าจำพวกเก้งและกวางเป็นจำนวนมาก เนื่องจากในบริเวณดังกล่าว เป็นภูเขาสูงและตั้งอยู่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว แต่ในปัจจุบันบางชนิดได้สูญหายไปจากพื้นที่ เช่น เลียงผา กวาง

สำหรับสัตว์ป่าที่พบโดยมาก ได้แก่ หมูป่า ไก่ป่า อีเห็น กวาง ตะกวด กระรอก นกกก นก แก้ว เป็นต้น โดยจะพบในบริเวณคอกแล่ม และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ส่วนมากแล้วชาวบ้านจะนำ มาบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก และแบ่งปันให้กับคนในหมู่บ้าน แต่สัตว์ป่าบางชนิดเช่น นกกก จะไม่นำมาใช้เป็นอาหาร เพราะถือว่าเป็นนกที่อยู่กันเป็นคู่ ถ้าตัวใดตัวหนึ่งตายอีกตัวก็จะตายตาม

นอกจากนี้ยังมีการหาหน่อไม้ไผ่ ซึ่งได้รับความนิยมในการบริโภคเป็นจำนวนมาก แต่ปริมาณในปัจจุบันนับว่ามีจำนวนลดลง เนื่องจากมีการตัดไม้ไผ่ไปขาย เป็นจำนวนมาก อีกทั้งมี ประชาชนเพิ่มขึ้น ความต้องการหน่อไม้ไผ่จึงเพิ่มขึ้นตามไปด้วย โดยมีราคาจำหน่ายกิโลกรัมละ 90 - 100 บาท เป็นเครื่องดึงดูดใจ จึงเกิดสภาพการช่วงชิงทรัพยากรมากขึ้น โดยเฉพาะชาวไทยภูเขาเผ่า มูเซอ (บ้านไม้พัฒนา) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน มีการแข่งขันหาหน่อไม้ไผ่กันมาก ชาวบ้านจึงต้องเข้าไปในป่าลึกมากขึ้นทุกขณะ

นอกจากนี้ยังมีการเข้าไปหาสัตว์ขนาดเล็กเป็นอาหาร ได้แก่ แมงมัน จิ้งหรีด ปู ปลา เป็นต้น สำหรับแมงมันและจิ้งหรีด (จิ้งกู่) ชาวบ้านให้ข้อมูลว่า หากถึงฤดูกาลขยายพันธุ์จะต้องขุดดิน เพื่อล่อให้สัตว์ชนิดดังกล่าวออกมาเป็นจำนวนมาก ส่วนปูและปลานั้น ในอดีตเคยมีอยู่อย่างชุกชุม โดยเฉพาะลำห้วยแม่ก่อนจะมีปลาขนาดใหญ่อาศัยอยู่ เป็นแหล่งที่ชาวบ้านเข้ามาใช้ประโยชน์มาก ปัจจุบันนอกจากชาวบ้านในหมู่บ้านแล้ว ยังมีคนจากนอกหมู่บ้าน เช่น เมืองงาย เข้ามาใช้ประโยชน์อีกด้วย สัตว์ป่าที่ชาวบ้านนำมาเลี้ยงส่วนใหญ่ คือ นก ที่มีอยู่ด้วยกันหลายชนิด ได้แก่ นกค้อล (นกฟ่อเฮย) นกเอี้ยงคำ และนกกูดัน ซึ่งเคยสร้างรายได้แก่ชาวบ้านในการล่าเพื่อจำหน่ายเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังพบร่องรอยการทำบันไดขึ้นเก็บรังผึ้ง ในป่าบริเวณคอกแล่มและคอกโค่นจำนวนมาก โดยนำผึ้งสามารถจำหน่ายได้ราคาขวดละ 80 - 120 บาท ทั้งนี้ น้ำผึ้งของแหล่งดังกล่าว นับว่ามีชื่อเสียงด้านคุณภาพและมีการจำหน่ายมานานกว่า 10 ปี

สัตว์ป่าในบริเวณป่าบ้านแม่ก่อนที่สามารถเห็นได้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน คือ หมูป่า เลียงผา เยื้อง (เก้ง) ไก่ป่า ไก่ป่า นกมูม นกเขา เยื้อง (เก้ง) นกมูม เม่น เต็น กระรอก ค้าง ตัว กินมด ลิง งูเต่า งูจงอาง งูสิง ตะกวด สัตว์ที่คนในหมู่บ้านมักนำมาเป็นอาหาร คือ เก้ง หมูป่า งู

ส่วนแมลงที่พบเห็นได้ทั่วไปภายในบริเวณป่าบ้านแม่ก่อนที่สามารถนำมาประกอบอาหารได้และนำมาขายได้ภายในหมู่บ้านมีดังนี้ คือ

แมลง	ช่วงที่พบ
ผึ้ง	มีนาคม - พฤษภาคม
มดแดง	มีนาคม - พฤษภาคม
ต่อ	ตุลาคม - พฤศจิกายน
หนอนไหมไผ่	มิถุนายน - สิงหาคม
จักจั่น	เมษายน
ผีเสื้อ	สิงหาคม - กันยายน
แมงป่อ	ตลอดปี

ในด้านพืชผักและเห็ดที่หาได้จากป่าบ้านแม่ก่อนที่พบและสามารถนำมาประกอบอาหารและขายได้ โดยแบ่งเป็นฤดูได้ดังนี้ คือ ฤดูฝน ผักที่พบมาก ผักติ ผักเกียะ ผักกูด ผักชะอม ผักเหี่ยว ผักกาดป่า สาบเสือ ผักพื้นปลา ดอกตำ ทางหวาย ผักติง่า ผักแว่น หน่อไม้ (ไผ่หก ไผ่สาบ ไผ่บ่อ พบมากในเดือน มิถุนายน - สิงหาคม) ไผ่ไร่ (พบมากในเดือน มิถุนายน - กรกฎาคม) ส่วนฤดูร้อน พบผักพ้อคำดีเมีย หัวบุก กระฉ่าย ชิงเต่า ชิงป่าแบ่งเป็นชิงแมงคากับ ชิงใบใหญ่ ดอกเมืองแล้ว กล้วยป่า ผักหน้าง ผักติง่า (ใช้เป็นสมุนไพรได้) ผักติง่า ผักหนาม มะแว้งงูลา มะเขือปู

สำหรับชนิดของเห็ดที่สามารถเก็บได้ตามฤดูกาล คือ เห็ดขาว เห็ดแมว เห็ดแดง เห็ดไข่ดำน เห็ดหอม เห็ดข้าวมัน พบในเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม ส่วนเห็ดเกาะ พบมากในเดือนมิถุนายน โดยจะมีคนข้างนอกเข้ามาซื้อโดยขายในราคาลิตรละ 80-90 บาท นอกจากนี้ยังมีนกหลายชนิดที่สามารถใช้เป็นอาหารได้และสะท้อนให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า ได้แก่ นกแก้ว นกแขว นกกิ้งโครง นกกระทุง นกกระปูด นกฟืด นกปูดัน เหยี่ยว นกป่าแห่ นกกระจอก¹

ในบรรดาสัตว์และพืชที่ใช้เป็นอาหารและขาย ตลอดจนใช้สอยได้เหล่านี้สามารถดีเป็นมูลค่าทางสถิติได้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

¹ กฎป่าชุมชนบ้านแม่ก่อนห้ามคนนอกเข้ามาล่าสัตว์และหาของป่า คนในหมู่บ้านสามารถเข้าไปหาของป่าได้บ้างในบริเวณป่าใช้สอยโดยให้นำมาประกอบเป็นอาหารได้ ซื้อขายกันภายในหมู่บ้านได้ แต่ห้ามนำออกไปขายนอกหมู่บ้าน ยกเว้น ผัก

ตารางแสดงชนิด ปริมาณและราคาของสัตว์ที่ใช้เป็นอาหาร

ชนิดสัตว์ป่า	กก.ปริมาณปี	จำหน่าย	เดือนที่พบ	ประโยชน์
แตน	1.5	กก.ละ120บ.	มี.ค.-เม.ย.	อาหาร
ฟาน	10-15	กก.ละ250บ.	ตลอดปี	อาหาร
ค้างคาว	10	กก.ละ80บ.	ตลอดปี	อาหาร
หนูป่า	50-70	กก.ละ150บ.	ตลอดปี	อาหาร
เลียงผา(เขื่อง)	5-10	กก.ละ120บ.	ตลอดปี	อาหาร/ยา
เห็น	50	กก.ละ90บ.	ตลอดปี	อาหาร
อีเห็น	10-20	กก.ละ80บ.	ตลอดปี	อาหาร
กบ	50	กก.ละ80บ.	มี.ย.	อาหาร
งูสิงห์	50	ตัวละ20บ.	ตลอดปี	อาหาร
ปลาไหล	50	กก.ละ80บ.	มี.ย.	อาหาร
มดแดง	10	กก.ละ60บ. ถุงละ5บาท	มี.ค.-พ.ค.	อาหาร
แมลงมัน	3	กก.ละ100บ.	เม.ย.-มี.ค.	อาหาร
เก้ง	5-12	กก.ละ200บ.	ตลอดปี	อาหาร
ลิง	-	-	ตลอดปี	-
ค่าง	-	-	ตลอดปี	-
ควาง	-	-	ตลอดปี	อาหาร
ตะกวด	-	-	ตลอดปี	อาหาร
ไก่ป่า	-	-	ตลอดปี	อาหาร
ลิ้น	-	-	ตลอดปี	อาหาร
นกเอี้ยง	-	ตัวละ300-500บ.	ตลอดปี	อาหาร
นกไทรเดก	-	-	ตลอดปี	เลี้ยง
นกกก	-	-	ตลอดปี	เลี้ยง
ปูปลา	-	-	ตลอดปี	อาหาร
ผึ้ง	-	-	ตลอดปี	อาหาร
จิ้งหรีด	-	ขวดละ80-120บ.	มี.ค.-พ.ค.	อาหาร
หนอนไหม	-	-	เม.ย.	อาหาร
	-	กก.ละ90-100บ.	มี.ย.-ส.ค.	อาหาร

ตารางแสดงชนิดและการใช้ประโยชน์จากไม้ใช้สอย

ชนิด/พรรณพืช	กก.ปริมาณปี	จำหน่าย	เดือนที่พบ	ประโยชน์
ยาง	-	-	ตลอดปี	-
เต็ง	-	-	ตลอดปี	สร้างบ้าน
รัง	-	-	ตลอดปี	สร้างบ้าน
สัก	-	ศอกละ 25บ.	ตลอดปี	สร้างบ้าน
ไม้	-	-	ตลอดปี	สร้างบ้าน / จักร
ไคร้	-	-	ตลอดปี	สาน
ประดู่	-	-	ตลอดปี	-
เหียง	-	-	ตลอดปี	-
แดง	-	-	ตลอดปี	สร้างบ้าน
โจก	-	-	ตลอดปี	สร้างบ้าน
ผักกุ่ม	-	-	ตลอดปี	สร้างบ้าน
เคื่อ	-	-	ตลอดปี	อาหาร
			ตลอดปี	ยอดใช้ทำอาหาร

การใช้ประโยชน์จากไม้ เช่น การนำไปสร้างบ้านต้องมีขั้นตอนในการขอโดยต้องจัดประชุม มี อ.บ.ต. ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการเข้าร่วมและต้องตัดเฉพาะบริเวณป่าใช้สอยห้ามรุกเข้าไปตัดในพื้นที่ ป่าต้นน้ำ (ป่าอนุรักษ์) ถ้าไม่บอกแล้วไปตัดเองทางคณะกรรมการป่าชุมชนจะไม่รับผิดชอบเมื่อมีการ ตรวจจับขึ้นมา

ตารางแสดงชนิด ปริมาณและราคาของพืชใช้เป็นอาหาร

ชนิด/พรรณพืช	กก.ปริมาณปี	จำหน่าย	เดือนที่พบ	ประโยชน์
ปลีฮ้าง(ปลีกล้วย)	100หัว	หัวละ 5บ.	ตลอดปี	อาหาร
มะก้อ	วันต่อ1ดัง	ลิตรละ 20บ.	ฤดูหนาว	อาหาร
เห็ดเผาะ	วันต่อ10-20ลิตร	ลิตรละ 20บ.	มี.ย.	อาหาร
หน่อ	50	กก.ละ 5บ.	มี.ย.	อาหาร
เห็ดหอม	-	5 ดอก 10บ.	มี.ย.	อาหาร
ชะอม	20	มัดละ 5บ.	ฤดูฝน	อาหาร
ผักกูด	วันละ 60กก.	กก. ละ 5บ.	ตลอดปี	อาหาร
เขว(กุ๊ก)	100	มัด ละ 3บ.	มี.ย.	อาหาร
เห็ดไข่ห่าน	10 -15	กก.ละ 15บ.	มี.ย.	อาหาร
เห็ดแดง	10	กองละ 5บ.	ฤดูฝน	อาหาร
เห็ดลมขาว	5 -10	กก.ละ 60 บ.	ฤดูหนาว	อาหาร

นอกจากนี้ในป่ายังเป็นแหล่งของสมุนไพรที่ชาวบ้านใช้รักษาโรคยามเจ็บป่วยและไว้เงินสวด ได้แก่ ยาแก้ปวดหลัง ปวดเอว โดยนำเอาส่วนต่างๆ ของต้นสมุนไพรชนิดต่างๆ นำไปต้มมีตัวยา ดังนี้ ต้น ห้อสไปควาย (ลักษณะเป็นเครือ) ต้นใจแดง ต้นดอกเก็ดเก้า ต้นใจขาว ต้นเคื่องแข้งม้า ต้นแกนฝาง ต้น เครือป่าแตก (ใช้ราก) ส่วนยาแก้โรคนี้ (โรคเกี่ยวกับท้องลูกหมาก) ใช้ต้นหญ้าถอดปล้องต้มผสม กับข้าวเจ้า ยาแก้โรคปวดท้อง เสียคท้อง แก้ได้ด้วยยาสมุนไพรเหล่านี้ไปต้ม ได้แก่ ต้นรากสปร่า แขนก ต้นแกนฝาง และต้น 32 ราก และดื่ม ยาแก้โรคเจ็บคอ เบาหวาน ไอ ใช้ฟ้าทลายโจรต้มรับประทานโดยใช้ส่อนลำต้นและดอก ส่วนยาสำหรับห้ามเลือด โดยใช้ยางจากต้นหนุมานแห้งแทนทา และ ชาวบ้านยังใช้สมุนไพรเหล่านี้ดองกับเหล้าพื้นบ้านเพื่อรับประทานเป็นยาชูกำลัง ได้แก่ ต้นหัวเป่าเลือด ต้นจะคำนแดง ต้นเป่าน้อย ต้นเป่าหลวง ต้นปลาเอื่อนเมือก (แห่บ้านจั่น)

ลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้านเมื่อก่อนยังมีรายละเอียดที่เป็นลักษณะเฉพาะของ ชนเผ่าต่างๆ ดังนี้

กะเหรี่ยง

กะเหรี่ยงเป็นชนเผ่าที่มีระเบียบในการใช้และจัดการป่า โดยมีความเชื่อเรื่องป่าต้นน้ำ ในเรื่องมี เจ้าบ้านเจ้าเมือง โดยถ้าจะเข้าไปเอาของป่าออกมาเช่น ยาสมุนไพรต้องมีการ "บูชา" ก่อน ของที่ใช้ บูชาเช่น ยาสูบ โดยเมื่อก่อนจะมีพื้นที่เขตห้ามตัดไม้เลย เรียกว่า เป็นที่ "กั้ว" (พื้นที่ป่าต้นห้วย 3 แห่ง มาบรรจบกัน) เนื่องจากมีนิทานเล่าต่อกันมาว่ามีคนเข้าไปตัดไม้แล้วสิ่งที่ไม่ดีไปกินลูกคนที่ตัดไม้

เมื่อก่อนถ้าจะมีการแผ้วถางป่าเป็นพื้นที่เพาะปลูกต้องทำพิธีเสี่ยงทายก่อน โดยใช้ไม้ที่อยู่ใน บริเวณที่จะถางสุมตัดให้ยาวประมาณ 1 วา แล้วนำไปตอกลงดินก่อนตอกต้องอธิษฐานก่อนเมื่อตอกแล้ว ดึงขึ้นมาไม่ต้องยาวเท่าเดิม หรือยาวขึ้นไม่เกิน 3 นิ้ว ถึงจะสามารถเข้าไปเพาะปลูกได้ แต่ถ้ายาวกว่า เดิม 1 คืบ หรือสั้นลงก็ไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้

ประเพณีอีกอย่างที่น่าสนใจ คือ ประเพณี "ป่าเตปอ" คือ เมื่อก่อนนี้ถ้ามีเด็กเกิดใหม่จะนำรอก เด็กไปมัดผูกติดกับต้นไม้ แล้วถือว่าต้นไม้ที่นั้นเปรียบเสมือนตัวเอง ต้องดูแลรักษาตลอด ถ้ามีเถาขึ้นก็ ไปตัดออก ห้ามตัดโดยเด็ดขาด ไม่ว่าจะเป็นคนอื่นหรือเจ้าของต้นไม้เอง เมื่อตอนเด็กอายุครบ 1 เดือน 3 เดือน 2 ปี จะมีพิธีกรรมเรียกขวัญเด็กที่ต้นไม้ที่นำรอกไปผูกไว้ ถ้าพ่อแม่ตายไปลูกจะเป็นคนดู แลต้นไม้ของพ่อแม่ให้ แล้วถ้าลูกไปยืนอยู่ใต้ร่มไม้ก็เปรียบเสมือนยืนอยู่ใต้ร่มเงาของพ่อแม่

พื้นที่บริเวณที่อาศัยอยู่ในที่ราบหุบเขา เป็นป่าเบญจพรรณผลัดใบเต็งรัง ร้อยละ 60 ของพื้นที่ พื้นที่รอบหมู่บ้านเป็นป่าโปร่งมีไม้ยืนต้นประปราย พรรณพืชมีไม้ เต็ง รัง ลัก ยาง ไม้ มะเดื่อ เทียง ประดู่ แดง ใจิก (ชื่อท้องถิ่น) เห็ดชนิดต่างๆ เช่น เห็ดหวม เห็ดถอบ เห็ดแดง เห็ดมอนไข่ ผักกุ่ม สัตว์ป่า เช่น ลิง ค่าง กวาง ตะกวด ไก่ป่า แมลงต่างๆ เช่น จิ้งหรีด แมงมัน ผีง หนอนไม้ไผ่ นก

² ข้อมูลจากหมอยาประจำหมู่บ้าน อู่ยพรม ลายคำ อายุ 70 ปี และอู่ยสา ลายคำ อายุ 69 ปี

ชนิดต่างๆ เช่น กกโพรงตก กกกก กกเอียง การเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าจะเข้าไปใกล้ๆ ไม่เข้าไปลึก ไม่นิยมเข้าไปเอาสัตว์เอาแต่ผัก เช่น เมียง ผักต้อ ปลีกกล้วยป่า มะแขว่ง มะเขือพวง

ชนเผ่ากะเหรี่ยงจะมีความเชื่อเรื่องการไม่ตัดไม้บางประเภทเพื่อนำมาสร้างบ้าน เช่น ไม้ยาง ไม้ตะเคียน เพราะถือว่าไม้จำพวกนี้ไม่เป็นสิริมงคล ไม้ที่นิยมนำมาสร้างบ้าน คือ ไม้เหียง ไม้ติง ไม้โจก และห้ามตัดไม้ที่เป็นไม้ง่าม หรือไม้ที่ออก 2 ต้นติดกัน (ไม้แฝด) สำหรับสัตว์ที่ห้ามล่าเพราะถือว่าเป็นวิญญาณของป่า ได้แก่ นกเงือก ความเป็นมาจากการบอกเล่าดังกล่าว มีเหตุผลรองรับว่า หากไปพรากตัวใดตัวหนึ่งออกจาก พ่อแม่หรือคู่ชีวิต นกดังกล่าวจะตายไปด้วยในที่สุด

ปัจจุบันใช้กฎป่าชุมชนร่วมกับคนพื้นราบโดยมีตัวแทนประมาณ 3 - 4 คนเข้าไปร่วมในการตั้งกฎป่าชุมชน

มุเซอ (บ้านใหม่พัฒนา)

เนื่องจากเป็นชุมชนที่จัดตั้งใหม่ โดยย้ายมาจากต้นน้ำก่อนหลวงเป็นหมู่บ้านที่ถูกจัดสรรพื้นที่ให้ชาวบ้านประสบปัญหาเรื่องขาดแคลนที่ดินทำกิน เนื่องจากมีการจัดสรรที่ดินให้สำหรับอยู่อาศัย แต่ไม่ได้มีการจัดสรรที่ดินให้ประกอบอาชีพเกษตร พื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำสวนทำไร่ต่างถูกจับจองหมด ที่ดินทำกินของชาวบ้านในปัจจุบันจึงต้องเช่าผู้อื่น หรือใช้วัวแลกที่ดินมาบ้าง ลักษณะของการถือครองที่ดินส่วนใหญ่จะไม่มีเอกสารสิทธิ์ใดๆ ทั้งสิ้น

สภาพป่าของหมู่บ้านยังคงความสมบูรณ์ แต่จะเป็นป่าโปร่งที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นเท่านั้น แทนที่จะมีต้นไม้ขนาดเล็กริมลำน้ำ เนื่องจากสภาพดินเป็นดินลูกรังทำให้ต้นไม้ไม่ค่อยขึ้น บางปีเกิดไฟป่าทำให้ต้นไม้ขนาดเล็กตายหมด ไม้ท้องถิ่นที่พบ ได้แก่ ไม้ติง เป็นไม้ที่พบมากที่สุด จนทำให้ชาวบ้านเรียกป่าผืนนี้ว่า "ป่าติง" ส่วนไม้สัก เป็นไม้ชนิดที่เหลือน้อยที่สุด เนื่องจากเป็นไม้ที่มีคุณภาพดีสามารถจำหน่ายได้ราคาสูง จึงทำให้ชาวพื้นที่ต่างพากันมาตัดและเลื่อยไปจำหน่าย นอกจากนี้ยังมีไม้ชนิดอื่นๆ เช่น ไม้เหียง ไม้แงะ ไม้ก่อ ไม้เป่า ไม้มะม่วงป่า ไม้ไผ่ขาง ไม้ไผ่บง เป็นต้น

การใช้ประโยชน์จากป่า บ้านใหม่พัฒนาตั้งอยู่ห่างจากแนวเขตป่าประมาณ 5 กิโลเมตร จากการท้าววจัยจะเห็นได้ว่าชาวหมู่บ้านใหม่พัฒนามีพฤติกรรมมีการใช้ประโยชน์จากป่า ดังนี้

ชาวบ้านนิยมนำไม้มาใช้เพื่อสร้างบ้านเรือนตามแต่ฐานะของแต่ละคน การทำเสานบ้านจะใช้ ไม้ติง ไม้เป่า ไม้แงะ ไม้ประดู่ หากทำฝาบ้านจะใช้ไม้สน ไม้มะม่วงป่า ไม้สัก ซึ่งไม้ส่วนใหญ่ที่ใช้สร้างบ้านนั้น ชาวบ้านจะซื้อามากกว่าการเลื่อยเอง โดยราคาซื้อขายนั้น หากเป็นไม้คุณภาพดีจะมีราคาประมาณเตอกละ 20 - 25 บาท หากคุณภาพไม่ดีจะมีราคาประมาณ 8 - 9 บาท สำหรับชาวบ้านที่ฐานะไม่ค่อยดี จะเข้าป่าไปตัดไม้มาใช้เอง ในการสร้างบ้านเรือนนั้นหากเป็นหลังไม้ใหญ่จะใช้ประมาณ 100 - 200 แผ่น เป็นต้นไม้ประมาณ 4 - 5 ต้น ถ้าเป็นไม้ไผ่จะใช้ประมาณ 40 - 50 ต้น นอกจากจะใช้ไม้ในการสร้างบ้านแล้ว ยังใช้ไม้ในการด้านอื่นๆ อีก เช่น ใช้ในการสร้างคอกสัตว์ ใช้ทำเชื้อเพลิง ใช้ทำหลังคา ซึ่งมีราคาแตกต่างกันดังนี้ ใบหญ้าขนาดยาว 5 คอก ราคาพายละ 5 บาท ใบก้อขนาดยาว 5 คอก ราคาพายละ 8 บาท การมีราคาต่างกัน เป็นเพราะใบก้อนั้นอยู่ใกล้หมู่บ้านและสถานยากกว่าใบหญ้าคา ทั้งนี้หลังคาที่มุงด้วยหญ้าคาและใบก้อจะมีอายุการใช้งานประมาณ 3 - 5 ปี

ชาวบ้านมุขอมีการใช้ประโยชน์จากป่าในกรณีเก็บหาพืชผัก ได้แก่ เห็ดชนิดต่างๆ เช่น เห็ดแดง เห็ดหอม เห็ดขาว เห็ดไข่ห่าน เห็ดหูหนู เห็ดถอบ เห็ดโคน เห็ดเหล่านี้นส่วนใหญ่จะนำมาบริโภคในครัวเรือน หากเหลือจะนำไปจำหน่าย ซึ่งในปีหนึ่งๆ จะมีรายได้จากการขายเห็ดประมาณ 1,000 - 2,000 บาท ส่วนหน่อไม้จะถูกนำไปจำหน่ายมากกว่าบริโภคในครัวเรือน ซึ่งชาวบ้านจะมีรายได้จากการหาหน่อไม้ปีละประมาณ 500 - 600 บาท กล้วยไม้ เป็นพรรณพืชชนิดหนึ่งที่หารายได้ให้กับชาวบ้านเป็นอย่างมาก โดยชาวบ้านจะไปเก็บมาจากป่าแล้วนำไปจำหน่าย บางครั้งจะมีพ่อค้ามาตั้งไว้ล่วงหน้าแล้วค่อยขึ้นไปรับสินค้าที่หลัง มะกอก จัดว่าเป็นพืชยืนต้นที่ให้ประโยชน์มากที่สุด ตั้งแต่ใช้ลำต้นมาทำเสาบ้าน ยังสามารถเก็บผลมาจำหน่ายสร้างรายได้เดือนละประมาณ 2,000 - 3,000 บาท โดยจะขายในราคาลิตรละ 10 - 20 บาท มะม่วงป่า เป็นผลไม้ที่นิยมหามารับประทาน แต่ไม่มีการจำหน่ายนอกพื้นที่ พืชผักต่างๆ ที่ได้จากป่า ได้แก่ ผักกูด ผักหนาม ผักหวาน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ รู้เพียงว่าป่าเป็นแหล่งที่ให้อาหารแก่พวกเขาเท่านั้น และจะไม่มีการระเบียบเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าหรือข้อตกลงใดๆ ทั้งสิ้น ทำให้มีการขยายขอบเขตไปอย่างไม่มีมีการควบคุม อีกทั้งกรณีพบเห็นผู้ลักลอบล่าสัตว์ตัดไม้ ชาวบ้านมักจะอ้างว่าพวกตนเป็นเพียงชนกลุ่มน้อย ไม่มีอำนาจจะไปร้องเรียนกับฝ่ายใด ได้แต่เฝ้าเฝ้ากับการกระทำเหล่านั้น แต่ปัจจุบันเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ได้เข้าไปส่งเสริมตั้งกฎการใช้ป่าในหมู่บ้านโดยมีการเขียนกฎลงบนป้าย ปักไว้กลางหมู่บ้าน เอาไว้ปฏิบัติร่วมกัน และมีโครงการทำฝายประมาณ 30 ฝาย ที่ห้วยโป่งเพื่อจะทำการปลูกป่า

ลือขอ (ลือขู)

ชาวบ้านลือขอในลุ่มน้ำแม่ก้อ มีจำนวนประชากรกว่า 30 กว่าหลังคาเรือน ประชากร 140 คน นับถือศาสนาคริสต์ ย้ายมาจากต้นน้ำ ขุนกลาง ตอนอยู่ต้นน้ำไม่มีข้อตกลงในการใช้พื้นที่ป่า ใครอยากได้ก็เข้าไปถาง ที่ๆ หนึ่งจะปลูกได้ประมาณ 7-8 ปี หมุนเวียนไปเรื่อยๆ แล้วแต่ดิน รอจนที่เก่าพื้นที่ก็เอากลับไปใช้ใหม่ เคยไปพูดคุยกับป่าไม้ และพ่อหลวงเรื่องที่ทำกิน โดยสรุปว่า ที่ไหนทำแล้วก็ทำไป แต่ห้ามขยายต่อ ชาวบ้านบางส่วน เคยไปเดินขบวนที่ศาลากลางแล้วเรื่องการอยู่กับป่า ทำให้มีการช่วยเหลือ ในเรื่องที่ทำกินมากขึ้น เมื่อก่อนเคยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในป่า เช่น การล่าสัตว์ มีแก่ง ภู ลิง โดยนำมาบริโภคเอง ไม่จำหน่าย ใช้หน้าไม้เป็นอาวุธ ปัจจุบันไม่นิยมเข้าไปแล้ว ส่วนใหญ่จะทำการเพาะปลูก ปลูกข้าวไร่ ข้าวสาลี มีการเข้าร่วมในการตกลงเรื่องการใช้พื้นที่ป่ากับคนพื้นที่ ราบมีการส่งตัวแทน เข้าร่วมในการตั้งกฎ ยึดกฎป่าชุมชน ในการปฏิบัติ เช่น เรื่องการใช้ไม้หากมีการตัดไม้เพื่อไปใช้ประโยชน์ ต้องไปบอกคณะกรรมการป่าชุมชนก่อน

โดยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านคิดว่า ตัวเองไม่ได้เป็น ต้นเหตุของการทำลายป่า (ตอนอยู่ต้นน้ำ) แต่เนื่องจากมีพ่อค้า นายทุน เป็นผู้กระทำ เพราะชาวบ้านไม่มีอุปกรณ์ในการตัดไม้

ปัญหาและความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรป่าไม้

ปัญหาระหว่างชาวบ้านกับรัฐ - ชาวบ้านคิดว่า การดูแลป่า ต่างฝ่ายต่างก็ต้องดูแลหมู่บ้านตั้งมาก่อนที่อุทยานจะประกาศเขตพื้นที่ป่าอุทยาน ดังนั้นชาวบ้านก็ควรจะเป็นผู้ดูแลจัดการเอง การประกาศพื้นที่อุทยานไม่ได้ผ่านเวที ชาวบ้านขึ้นมาก่ออยู่ ก็เอาป้ายมาปัก สร้างข้อห้ามต่างๆ แต่ก็ไม่ได้เข้ามาติดตาม ดูแลตลอด ชาวบ้านเข้ามาอยู่อาศัยก่อนก็มี การเข้าไปลักลอบใช้ประโยชน์บ้าง แม้แต่การทำถนน ก็ไม่ให้ทำ เป็นป่า เกรด A ให้ทำอยู่ที่เดิม ไม่ให้ขยาย ดินก็ขุดไม่ได้ เวลาทำถนนต้องมาขอซื้อดินจากชาวบ้าน นส. 3 ถ้าเข้มงวดจริงๆ ตามกฎ คือ ห้ามเข้าไปเอาดินเลย ชาวบ้านคิดว่า บางสิ่งมันก็จำเป็นต้องใช้ เช่น ดอก ถ่าน ฟืน

นอกจากนี้ระหว่างคนในหมู่บ้าน - คนพื้นราบ และชาวกะเหรี่ยงคิดว่า มูเซอเข้าไปบุกรุกป่า ถึงแม้ว่าจะถูกย้ายลงมาอยู่ข้างล่าง แต่ก็แอบขึ้นไป รบกว่นป่าต้นน้ำ ชาวบ้านคนหนึ่งบอกว่ามีนายทุนเข้ามาจ้างมูเซอเข้าไปตัดไม้หอมนานกว่า 1 ปีแล้ว แต่ก็ไม่ได้มีเจ้าหน้าที่เข้าไปดูแล และมีการเข้าไปหาของป่า เช่น ต้นก่อ ฝรั่ง ดอกเอื้อง โดยเวลาเก็บ ดอกเอื้องต้องตัดต้นไม้ทิ้ง 1 ต้น ส่วนเรื่องการจัดกฎป่าชุมชน ประธานป่าชุมชนกล่าวว่า ตอนแรกๆ ก็มีคนไม่เข้าใจไม่ปฏิบัติตาม เช่น ในกรณีเมื่อปี พ.ศ. 2544 มีคนพื้นราบเคยเลื่อยไม้ไปขายให้นายทุนนอกหมู่บ้าน มี 2 กรณี ครั้งแรก คือ นาย ชาร ชุนน้ำ นาย บุญบั่น น้อยอ้าย นายจาร์ต คำสิงห์ นาย บุญเลิศ คำสิงห์ โดยคณะกรรมการป่าชุมชนปรับเป็นเงินทั้งสิ้น 3,000 บาท ครั้งที่ 2 คือ มีนายเสาร์ แก้วแก้ว นายสนั่น อริยะ นายชาร ชุนน้ำ นายบุญบั่น น้อยอ้าย นายจาร์ต คำสิงห์ นายบุญเลิศ คำสิงห์ โดยเข้าไปจับทัน ห้ามเอาไม้ออกไปนอกหมู่บ้าน แต่ไม่ปรับ

ในตอนแรกๆ นั้นชาวบ้านบางส่วน ไม่เห็นถึงประโยชน์ของการตั้งกฎป่าชุมชนขึ้นมา เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับคณะกรรมการป่าชุมชนแต่ก็แก้ปัญหาโดยการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง พูดคุยกันโดยจะหลีกเลี่ยงวิธีการที่รุนแรง

รวบรวมข้อมูลโดย : นายโอฬาร อ่องพะ นักศึกษาฝึกงานและทีมวิจัยชาวบ้าน
เรียบเรียงโดย : นส. พัชรินทร์ บัวลอย

ส่วนที่ 3.
ลุ่มน้ำแม่แตงตอนบน

ส่วนที่ 3. ลุ่มน้ำแม่แตงตอนบน

3.1 รายงานการจัดเวทีวิเคราะห์โครงการพัฒนาของรัฐ	31 พฤษภาคม 2546	File. รายงานการจัดเวทีวิเคราะห์ผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ (หน้า 1-5)
3.2 รายงานการจัดเวทีสนับสนุนการปฏิบัติการสิทธิชุมชนในการจัดทำป่าชุมชน	10-11 มิถุนายน 2546	File.สนับสนุนการปฏิบัติการสิทธิชุมชนในการจัดการป่าชุมชน (หน้า 1-18)
3.3 รายงานการสรุปบทเรียนผู้ประสานงาน	เมษายน - มิถุนายน 2546	File. รายงานการสรุปบทเรียนเวทีป่าชุมชนบ้านกงลม (หน้า 1)
3.4 รายงานการประชุมทีมวิจัยชาวบ้าน	19 มิถุนายน 2546	File. รายงานการประชุมทีมวิจัยชาวบ้าน (หน้า 1-4)
3.5 รายงานข้อมูล รายชื่อเครือข่ายองค์กรชาวบ้านและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้โครงการสิทธิชุมชนศึกษา ฯ	เมษายน - มิถุนายน 2546	File. รายงานข้อมูล รายชื่อเครือข่ายองค์กรชาวบ้านและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (หน้า1-3)
3.6 รายงานการเก็บข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย	เมษายน - มิถุนายน 2546	File. รายงานการเก็บข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย (หน้า 1-30)
3.7 รายงานสรุปและวิเคราะห์กระบวนการทำงานที่ผ่านมา	เมษายน - มิถุนายน 2546	File. สรุปและวิเคราะห์กระบวนการทำงาน (หน้า 1)
3.8 ภาคผนวก : ประมวลภาพบางส่วนในพื้นที่เกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง	เมษายน - มิถุนายน 2546	
- ภาพประกอบเวทีวิเคราะห์พัฒนาของรัฐและป่าชุมชน		หน้า 1-9
- ภาพเวทีทำความเข้าใจระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้าน		หน้า 1-6
- ภาพเวที "ใครได้ใครเสียกับโครงการพัฒนาเหมืองเวียงแหง"		หน้า 1-7

รายงานการจัดเวทีวิเคราะห์โครงการพัฒนาของรัฐ
กรณีลุ่มน้ำแม่แตงตอนบน
วันที่ 31 พฤษภาคม 2546
ณ วัดก้องลม ตำบลเวียงแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

เริ่มเวทีเวลา 10.00 น.

โดย คุณนิคม พุทธา

เรื่องการจัดสรรงบประมาณผ้าป่าปอยสาংลอง เวทีสิทธิชุมชนเมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2546 ที่
ผ่านมาให้วัดจัดสรรโดยอิสระและเหมาะสม

ความเป็นมาของเหมืองแร่ลิกไนต์ และการเริ่มสำรวจของหน่วยงานกรมธรณีวิทยา และ
เปลี่ยนมาเป็นหน่วยงาน กฟผ.

- ผลการสำรวจเหมืองแร่ลิกไนต์มีอะไรบ้าง การกระจายความหนาแน่นแผนที่ต่าง ๆ
- แผนงานโครงการเหมืองแร่ลิกไนต์
- คณะกรรมการและคณะอนุกรรม

ชาวบ้านเสนอ

1. การตาย และภาวะความเสี่ยง อันเนื่องมาจากการต่อสู้
2. การขัดขวาง การสั่งการจากฝ่ายข้าราชการ
3. จังหวะการเคลื่อน การนำและการขาดแกนนำ
4. การถูกขัดขวางโครงการพัฒนา

การทำงานของหน่วยงาน กฟผ. จะต้องทำให้ดี พูดยถึงความเสียสละของชาวบ้าน เพื่อคนส่วนใหญ่ต้องมีเหตุผล ว่ามีความจำเป็นหรือไม่

การขับเคลื่อนของแกนนำชาวบ้านที่ผ่านมาจากข้าราชการเรียกไปตักเตือนทำให้เกิดความ
กลัวไม่กล้าออกมาเผชิญหน้า ที่ผ่านมามีผู้ใหญ่บ้านถูกนายอำเภอเรียกไปตักเตือนและให้ชาวบ้านอยู่ในขอบเขตและสงบ

คุณนิคม พุทธา

จังหวะการขับเคลื่อนของแกนนำจะต้องมีโครงการสิทธิ จะต้องเข้ามาสนับสนุนโดยแบ่งเป็น 2
วิธี

1. ข้อมูล คือการเก็บข้อมูลต่าง ๆ และรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้าน
2. การพัฒนาผู้นำโดยการให้ความรู้ต่าง ๆ

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10

โครงการจะใช้อะไรเป็นตัวชี้วัดว่าดีหรือไม่ดี

คุณนิคม พุทธา

เปรียบเทียบกรณีความผิดพลาดการสร้างเขื่อน ทำให้ปลาสูญพันธุ์ และครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัด ชาวบ้านจึงทำการศึกษาปัญหาและผลกระทบต่าง ๆ โดยรวบรวมข้อมูลเอง ทำเสนอเพื่อให้เปิดเขื่อนในฤดูวางไข่

ชาวบ้าน

ที่ผ่านมา กฟผ. เชิญให้ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. เข้าร่วมกระบวนการต่าง ๆ โดยให้ค่าตอบแทนคนละ 500 บาท

คุณนิคม พุทธา

สรุปปัญหาของชาวบ้าน

1. ขาดข้อมูล
2. ขาดการนำ กลัว ไม่รู้กฎหมาย
3. ขาดโอกาสเรียนรู้
4. ขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ
5. ขาดกลุ่มองค์กรที่ชัดเจนในการขับเคลื่อน
6. ขาดการประสานงานจากทุกฝ่าย

ชาวบ้าน

- ให้ชาวบ้านร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปกป้องร่วมกันและสร้างความสามัคคี
- ให้จัดเวทีใหญ่โดยเชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้ข้อมูล เพื่อให้ชาวบ้านได้เข้าใจและเกิดความกระตือรือร้น

เวลา 13.00 น.

โดยคุณพัชรินทร์ บัวลอย

สิทธิชุมชนคือ สิทธิชาวบ้านใครล่วงละเมิดไม่ได้ มีสิทธิความชอบธรรมใช้อย่างชัดเจนใช้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ความสัมพันธ์ของชาวบ้านในพื้นที่สามารถใช้สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วม

เป้าหมาย

เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้สิทธิชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร ผ่านสถานการณ์การพัฒนาโครงการเหมืองแร่ลิกไนต์ ป่าชุมชน เพื่อรวมตัวกันเป็นองค์กรชาวบ้าน เครือข่ายตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

สาระสำคัญ

เพื่อพัฒนาสิทธิชุมชนท้องถิ่น โดยปฏิบัติการบนพื้นฐานความต้องการของชุมชน ในการต่อสู้ปกป้องสิทธิและชีวิตของตนเอง

กิจกรรม

1. ประชุมประจำเดือน
2. เวทีวิเคราะห์ปัญหาสถานการณ์เหมืองลิกไนต์ การจัดการป่าชุมชน
3. สัมภาษณ์ บันทึกเก็บข้อมูล
4. จัดเวทีถอดองค์ความรู้และประวัติศาสตร์ชุมชนในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร

กิจกรรม / แนวทางการดำเนินงาน

- แผนสร้างคน (ผู้รู้ / ปราชญ์ชาวบ้าน)
- แผนสร้างองค์ความรู้
 1. ประวัติศาสตร์ชุมชน
 2. การใช้และการจัดการทรัพยากรของชาวบ้าน - ป่าชุมชน
 3. วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ
- แผนสร้างเครือข่าย
 1. ภายในชุมชน
 2. ภายนอกชุมชน – เชียงดาว – พร้าว
 3. เครือข่ายระดับภาค ระดับชาติ

การจัดกระบวนการเรียนรู้

1. การเรียนรู้จักตนเอง – จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ข้อจำกัด
2. การเรียนรู้จากสถานการณ์ภายนอก
3. การเรียนรู้ของสิทธิชุมชน กฎหมายรัฐธรรมนูญ ม. 46,56,59,62
4. การเรียนรู้พัฒนาสมรรถนะแห่งสิทธิ
 - โครงการพัฒนาเหมืองลิกไนต์
 - ป่าชุมชน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชาวบ้านสามารถอธิบายองค์ความรู้ดั้งเดิมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ประโยชน์เชื่อมโยงกับสิทธิชุมชนได้
2. ชาวบ้านสามารถอธิบายได้อย่างเชื่อมโยงถึงสถานการณ์ที่ตนเองได้รับ ผลกระทบจากนโยบายของรัฐ
3. ชาวบ้านเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายป่าชุมชน

ระยะเวลาในการศึกษา

2 ปี 6 เดือน 2546 – 2548

ปิดเวทีเวลา 16.00 น.

นายณัฐนิติ วุฒิธรรมปัญญา
ผู้ประสานงานลุ่มน้ำแม่แตงตอนบน
บันทึกการประชุม

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายเจริญ ไสภานะ	ผู้ใหญ่บ้านกองลม	139 ม.10 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	09-9978472
2. นายวัน ทาดวงแก้ว		29 ม.2 ต. แสนโท อ.เวียงแหง	
3. นายบัน แสนดวงดี		121 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	06-1862996
4. นายก่อคำ สนิธิ		142 ม.5 ต. แสนโท อ.เวียงแหง	09-8554459
5. นายประพันธ์ ทาดวงแก้ว		103 ม.4 ต. แสนโท อ.เวียงแหง	09-9544028
6. นายสีดา สันติดา	ผู้ใหญ่บ้าน	279 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	06-1800740
7. นิกร ภาระณี		53 ม.2 ต. แสนโท อ.เวียงแหง	
8. นายยุทธการณ กุโน		20 ม.10 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	
9. นายบุญโยง จองแหลง	อ.บ.ต.	91 ม.5 ต. เปียงหลวง อ.เวียงแหง	09-8543073
10. นางจงกลณี กาใจ		59 ม.1 ต. แสนโท อ.เวียงแหง	
11. นายชนแดน เรือนมูล		227 ม.2 บ้านกองลม ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	06-1839014
12. นายอติศักดิ์ แสนดวงดี		271 ม.2 บ้านกองลม ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	09-5614127
13. นางวราภรณ์ แสงโย		129 ม.2 บ้านกองลม ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	09-5575568
14. นายจักรพงษ์ จริยา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	9/4 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	06-1864987
15. นายพยอม คารมณ	ทีมวิจัยชาวบ้าน	320 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	07-1736829
16. นายณัฐนิต วุฒิธรรม ปัญญา	ผู้ประสานงาน	107/17 ม.1 ต. เปียงหลวง อ.เวียงแหง	053-476072
17. นางนุจิรัตน์ อ่องพะ	จนท.โครงการ	9 ม. 7 ต.เมืองนะ อ.เชียงดาว จ. เชียงใหม่	01-9602440
18. นายนิคม พุทธา	หัวหน้าโครงการ	418 ม.7 ต. เชียงดาว อ.เชียงดาว จ. เชียงใหม่	01-9926031
19. นายอุ้นเรือน หลวงคำ	กำนันตำบลแสน โท	164 ม.3 ต. แสนโท อ.เวียงแหง	
20. นายสมบุญ อินทร์ชัย	ผู้ใหญ่บ้าน	102 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	01-7092830
21. นายสมบุญ คำวัน	ผู้ประสานงาน	177 ม.4 ต. เมืองงาย อ. เชียงดาว จ. เชียงใหม่	
22. นายเหรียญชัย	ผู้ประสานงาน	7/1ม.4 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	01-3666686

รายงานการจัดเวที
สนับสนุนการปฏิบัติการสิทธิชุมชนในการจัดทำป่าชุมชน
กรณีลุ่มน้ำแม่แตงตอนบน
วันที่ 10 -11 มิถุนายน 2546
ณ วัดก้องลม ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

เริ่มเวทีเวลา 10.00 น.

โดย พระฐานิ จูติวิริโย

“ขอความสุขสวัสดิ์กับบรรดาญาติโยมสาธุชน และผู้ที่สนใจทุกท่านที่ได้เข้าร่วมสัมมนาเวทีป่าชุมชน ท่านเองนั้นก็รู้สึกดีใจที่ได้เห็นและการติดตามผลการดำเนินงานเรื่องป่าชุมชนในพื้นที่อำเภอเวียงแหงใน 2- 3 ปีที่ผ่านมา พี่น้องชาวบ้านก็สนใจเรื่องนี้ดี คือปัจจุบันนี้การใช้ทรัพยากรจากป่าของชาวบ้าน เริ่มทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เตี้ยวนี้เริ่มมีนายทุนจากภายนอกเข้ามาซื้อที่ดิน เพื่อทำสวนส้มหรือสวนพริก ซึ่งถือว่าเป็นการแย่งทรัพยากรจากคนเวียงแหง ต่อไปนี่คนในพื้นที่จะต้องรวมตัวกันต่อสู้ปกป้องผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์ ไว้ไว้จนถึงลูกหลาน อาตมาเองก็ได้เห็นความตั้งใจของคุณบุญส่ง คุณเพ็ญอม และพี่น้องชาวบ้านก้องลมที่อยากจะขับเคลื่อนเรื่องป่าชุมชน ในรายละเอียดท่านเองก็จะไม่บอกกล่าวในที่นี้ เพราะคิดว่าจะมีวิทยากรจากภายนอกเข้ามาให้ความรู้กับพี่น้องเรา เพราะบุคคลเหล่านี้มีความรู้มากกว่าท่านด้วยซ้ำไป อาตมาก็ดีใจที่ป่าชุมชนจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านก้องลม และเข้าใจว่าคงจะมีการขยายไปยังหมู่บ้านอื่น

ซึ่งในวันนี้มีพ่อกำนันและผู้ใหญ่บ้านตำบลแสนไห เข้าร่วมร่วมเวทีทุกวันนี้พี่น้องเวียงแหงเป็นคนยากจนและไม่มีความรู้จะไปต่อสู้อำนาจมือและอำนาจรัฐ เช่น ข้าราชการในอำเภอเขาเป็นคนจากภายนอกบางท่านอาจไม่มีความจริงใจต่อคนเวียงแหง แทนที่จะเห็นอกเห็นใจต่อคนเวียงแหงแต่ใช้ความอยุติธรรมกับพวกเรา ยกตัวอย่างปัจจุบันพี่น้องเราใช้ประโยชน์จากป่าก็ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาข่มขู่ จับกุม แต่ถ้าเป็นนายทุนกลับเพิกเฉยนั้น แสดงว่าเรากำลังถูกละเมิดจากภาครัฐและเอกชน ดังนั้นเราจัดตั้งป่าชุมชนก็เพื่อที่พวกเราจะได้ช่วยกันดูแล รักษาและใช้ประโยชน์ร่วมกัน และเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาคดี นอกจากที่พวกเราจะได้ป่าชุมชนแล้วเราก็ได้ใจ คือเกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดความสามัคคีในหมู่บ้าน อำเภออื่นเขาก็มีการขับเคลื่อนกันในหลายหมู่บ้าน เช่น อำเภอเชียงดาว อำเภอฝาง โดยมีพระสงฆ์เข้ามามีบทบาทร่วมกับชาวบ้าน ในการรักษาผืนป่า รวมถึงการต่อสู้ปัญหาจากสวนส้มในปีที่ผ่านมามีพระจากอำเภอฝางได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ในที่สุดอำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาด ก็ได้ออกกฎระเบียบห้ามขยายสวนส้ม โคนมีเทศบาลรับรอง เพราะฉะนั้นการแสดงการรวมกลุ่มต่อสู้กัน หรือการรวมกลุ่มนั้นทำให้มีพลัง ขณะนี้นายทุนก็เลยมีการขยายสวนส้มมายังอำเภอของเรา ดังนั้นพวกเราต้องรวมตัวกันต่อสู้ปัญหาเหล่านี้ ท่านเองนั้นขอฝากไว้ให้พี่น้องช่วยกันคิดที่จะรวมพลังเกิดความสามัคคี เพื่อที่จะทำกิจกรรมเพื่อจะแก้ไขปัญหาต่อไป ก็ขอเปิดประชุม ณ บัดนี้”

คุณณัฐนิตี วุฒิธรรมปัญญา (ผู้ประสานงานในพื้นที่)

สรุปสภาพปัญหาในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่แตงตอนบน

1. ปัญหาที่ดิน ทางกรมประกาศเขตป่าเช่น อุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทับที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย ทำให้ชาวบ้านเสียสิทธิซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของชาวบ้าน จะต้องร่วมมือกันแก้ไข

2. ปัญหาป่า คือ ป่าถูกทำลายจากชาวเขาและคนพื้นราบ โดยมีนายทุนจากภายนอกจ้างชาวบ้านเผ่าฉวาก เพื่อใช้ที่ดินในการทำสวนส้มสวนพริก โดยข้าราชการรู้เห็นเป็นใจ เช่น เหล่าหลวงบ้านกองลม และจะเป็นแหล่งทิ้งหน้าดินจากการเปิดเหมืองแร่ลิคไนต์ อาจเป็นการเก็งกำไรจากการเวนคืนที่ดิน ซึ่งมีผลทำให้ทรัพยากรป่าหรือธรรมชาติถูกทำลายอย่างมหาศาล ในอนาคตสวนส้มขนาดใหญ่อาจจะส่งผลให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนในเรื่องของมลพิษอย่างรุนแรงดังเช่นอำเภอฝาง

3. ปัญหาน้ำ คือปัจจุบันอำเภอเวียงแหง ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตรบางแห่งไม่มีแหล่งน้ำเพียงพอในการทำเกษตร ต้องสูบน้ำในลำห้วยหรือเจาะบ่อน้ำบาดาล ปัญหาที่จะตามมาในเร็ว ๆ นี้ก็คือ กฟผ. มีโครงการสร้างเขื่อนขนาดกลางที่ห้วยบ้านห้วยไคร้เพื่อนำมาใช้ในการทำเหมือง และสร้างอ่างเก็บน้ำในลำน้ำแม่แตง 5 จุด โดยอ้างว่าทำเพื่อชาวบ้านทำการเกษตร ซึ่งความจริงเป็นแผนของกฟผ. ที่จะนำมาใช้ในกิจการเหมืองแร่ และอีกเรื่องหนึ่งก็คือ ต่อไปผู้ใช้น้ำทำการเกษตรจะต้องเสียค่าใช้จ่ายค่าน้ำ หรือเก็บค่าต้นทุน คือหากกรมชลประทานจะมาสร้างอ่างเก็บน้ำ เหมือง ฝายหรือคลองส่งน้ำ รัฐบาลจะเข้ามาบริหารจัดการเอง โดยเปลี่ยนจากระบบเหมืองฝายดั้งเดิมคือมีแม่เหมืองแม่ฝายเปลี่ยนเป็นระบบบริษัท คือเอกชนเข้ามาดูแลจัดการ ซึ่งปัญหาเหล่านี้มาจากภาครัฐ และถือว่าการละเมิดสิทธิชุมชนอย่างร้ายแรง ซึ่งทางกลุ่มผู้ใช้น้ำจะต้องรวมตัวเป็นเครือข่ายในการแก้ไขปัญหาคือไป

4. การเกษตร ปัญหาคือ ราคาพืชผลตกต่ำ ไม่มีตลาดรองรับ ต้นทุนในการผลิตสูง ปุ๋ย และยาต้องนำเข้ามาจากต่างประเทศ ซึ่งมีราคาแพงและขาดการเหลียวแลจากรัฐ ชำยังมาจากพ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบ กดราคาสินค้า ส่วนปัญหาหนักใจของเกษตรกรคือ ปัญหานี้สินเพิ่มขึ้น

5. ปัญหาองค์กรชุมชน ปัจจุบันกลุ่มองค์กรภายในอำเภอเวียงแหงยังไม่เข้มแข็ง มีแค่กลุ่มแต่ไม่มีการเคลื่อนไหว เพราะสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนไปทำให้ชาวบ้านไม่สามารถที่จะพึ่งตนเองได้ รอแต่ภาครัฐมาช่วยอย่างเดียว และขาดความรู้ ความเข้าใจในการบริหารจัดการที่ดี ขาดคนจริงใจภายในองค์กร หวังแต่ผลประโยชน์เป็นส่วนใหญ่ หลังจากที่ยาเภอเวียงแหงมี อบต. ซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารงานภายในตำบล ทำให้รูปแบบสภาถูกยุบไป ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เข้าในบทบาทหน้าที่ของ อบต. และผู้ใหญ่บ้าน ในส่วน อบต. หรือผู้ใหญ่บ้านบางคนยังขาดความรู้ ความสามารถ ไม่มีศักยภาพพอ บางคนยังละเลยต่อหน้าที่ และยังถูกข้าราชการผู้ใหญ่บางคน ครอบงำทางความคิด ทำให้ชาวบ้านเสียโอกาสที่จะได้รับประโยชน์จากผู้นำ หรือตัวแทนของเรา

จาก 5 ประเด็น ปัญหาที่ได้จัดเวทีทั้ง 3 ตำบล ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้ตระหนักถึงเรื่องนี้และรอการแก้ไข แต่ ณ ปัจจุบันนี้ ชาวบ้านกำลังตื่นตัวสนใจถึงภัยอันใกล้ตัว คือโครงการพัฒนาของรัฐซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน โครงการนี้เป็นโครงการขนาดใหญ่และระยะยาว ชาวบ้านไม่

มั่นใจว่าโครงการนี้จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน และอีกปัญหาหนึ่งคือ ชาวบ้านกำลังประสบปัญหาจากการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า เช่น การหาของป่า พืชผักสมุนไพร และเอาไม้มาสร้างบ้าน ชาวบ้านต้องการมีป่าชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหา โดยใช้เวทีสิทธิชุมชนศึกษาเป็นเวทีระดมความคิดแลกเปลี่ยน เรียนรู้โดยเชิญวิทยากรหรือนักวิชาการจากภายนอกมาให้ความรู้ ตลอดจนถึงการศึกษาดูงานและนำมาปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่อไป

คุณพัชรินทร์ บัวลอย

แบ่งกลุ่มเป็น 4 กลุ่ม ทำกิจกรรมโดยให้ศึกษาเอกสารที่แจก คือ ชาวผู้ปวยแม่เมาะร้อยกว่ารายฟ้อง กฟผ. ชดใช้พื้นที่กว่าล้านและสิทธิชุมชนท้องถิ่น กับการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรดิน , น้ำ , ป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ (บทความจาก อ. นิธิ เอียวศรีวงศ์)

คำถาม

1. สิทธิชุมชนมีความสำคัญกับชาวบ้านกองลมในการจัดการป่าชุมชนอย่างไร
2. ชาวที่อ่าน เสนออะไร และชาวบ้านคิดอย่างไรกับข่าวนี้

ชาวบ้านน้ำเสน (คำถามที่ 1)

กลุ่มที่ 3 ผู้นำเสนอ คุณทองคำ ปิยทวงศ์ (ข่าวสารจากแม่เมาะ)

1. ชาวบ้านเวียงแหงรู้สึกตกใจและหวาดผวา กับเรื่องสารพิษจากการเปิดเหมืองแร่ลิกันต์ที่จะเกิดขึ้นที่อำเภอเวียงแหง ชาวบ้านไม่ต้องการให้เกิดขึ้น เพราะจะทำให้ได้รับผลกระทบในด้านสุขภาพ และชาวบ้านไม่ต้องการเงินชดเชยจาก กฟผ.

2. ชาวบ้านขอคัดค้านตั้งแต่ต้นที่เหมืองแร่ยังไม่เปิด เพราะถ้าหากเปิดขึ้นมาจริง ๆ จะแก้ไขปัญหามายาก ชาวอำเภอเวียงแหงขอคัดค้านและต่อต้านเพื่อชีวิตของคนเวียงแหงต่อไป

กลุ่มที่ 4 ผู้นำเสนอ นายวัน ทาดวงแก้ว (คำถามที่ 1)

1. ชาวบ้านไม่ต้องการให้เกิดแบบนี้ที่อำเภอเวียงแหง
2. อยากให้ผู้รู้ในหลาย ๆ ด้าน มาพูดให้เข้าใจมากกว่านี้ และไม่อยากจะยึดเชื้อไม่อยากจะชาวบ้านแตกแยก

คุณพัชรินทร์ บัวลอย สรุปร

กฟผ. ละเมิดสิทธิชาวบ้าน โดยสร้างโรงไฟฟ้าผลิตไฟฟ้าส่งผลให้ชาวบ้านอำเภอแม่เมาะเจ็บป่วยเป็นโรคทางเดินหายใจ โดยจัดตั้งเครือข่ายผู้ป่วย 130 ฟองศาล 1,086 ล้านบาท โดยมีสภาพนายความแห่งประเทศไทยช่วยเหลือในการต่อสู้คดี

กลุ่มที่ 1 นำเสนอ คุณเจริญ ไสภานะ (คำถามที่ 2)

- ป่าชุมชนมีความสำคัญต่อชีวิตประจำวัน
- ถูกรัฐจัดการเพียงผู้เดียว
- การจัดการป่าชุมชนมาจากแนวคิดของชาวบ้าน

กลุ่มที่ 2 นำเสนอ คุณชนแดน เรือนมูล

- ช่วยกันใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืนและถาวร
- ช่วยกันอนุรักษ์ป่าอย่างยั่งยืนและถาวร (ห้ามเปิดเหมืองแร่โดยเด็ดขาด)
- ใช้ที่ทำกินของตนดั้งเดิม โดยไม่มีการทำลายป่าเพิ่ม
- อนุรักษ์แม่น้ำให้ยั่งยืนและถาวร

คุณพัชรินทร์ บัวลอย สรุปร

ชุมชน : ส่วนกลาง

1. ต้องการมีความสัมพันธ์กัน

- กิจกรรม
- อุดมการณ์
- ประโยชน์ต่อชุมชน
- มีสิทธิ มีส่วนร่วม

2. ชุมชนต้องสามารถเข้าไปต่อรอง ผลประโยชน์พิทักษ์รักษาสิทธิของชุมชนได้

- ชาวบ้าน
- นักวิชาการ

ชุมชน	เครือข่าย	- สื่อมวลชน
		- ข้าราชการ
โรงเรียน	ศาสนา	- NGO

โดยคุณโอฬาร อ่องพะ เสนอการจัดการป่าชุมชน

สำหรับในภาคบ่ายจะเป็นการพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรื่องป่าชุมชนเป็นหลัก ซึ่งในตอนเช้าเราก็ได้พูดถึงเรื่องเหมืองแร่ลิกไนต์ จะมีวิธีการต่อสู้ต่อไป แต่ป่าชุมชนก็เป็นช่องทางหนึ่งที่จะเข้าไปเรียนรู้เรื่องสิทธิทางเลือกของการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ผ่านสถานการณ์ การต่อสู้ของเหมืองลิกไนต์ซึ่งพวกเราจะต้องศึกษารายละเอียดอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในวันนี้เราก็ได้มีวิทยากรที่เป็นชาวบ้านที่ผ่านการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงและมีประสบการณ์มากพอสมควรในเรื่องการจัดการป่าชุมชน สำหรับหมู่บ้านอื่นที่เข้ามาร่วมในวันนี้ก็เป็นการมาเรียนรู้ โดยจะเอาบ้านกงลมเป็นหมู่บ้านนำร่อง และต่อไปเราจะมาแบ่งกลุ่มทำแผนที่หมู่บ้านกงลม โดยแสดงให้เห็นขอบเขตพื้นที่หมู่บ้าน พื้นที่ป่า ถนน โรงเรียน วัด และที่ทำกินของชาวบ้าน

พ่อหลวงสุนทร เทียนแก้ว บ้านแม่ป๋าม อำเภอเชียงดาว

สวัสดีครับ ผมเป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านแม่ป๋าม บ้านแม่ป๋ามมีประวัติความเป็นมาคือ ในอดีตเป็นป่าอุดมสมบูรณ์และมีไม้สักมาก บ้านแม่ป๋ามเริ่มก่อตั้งปี 2481 ซึ่งเป็นเขตพื้นที่สัมปทานโดยที่รัฐบาลให้บริษัทได้ย้ายไปที่อื่น และคนงานที่เคยทำงานกับบริษัทบางส่วนไม่ได้ย้ายตามแต่ได้ตั้งรกรากทำกินอยู่ในหมู่บ้าน เพราะเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ หมู่บ้านแม่ป๋ามตั้งชื่อตามแม่เฒ่าคือน้าแม่ป๋าม เป็นบ้านเปิดและทุรกันดาร ไฟฟ้าไม่มีใช้ ความรู้ชาวบ้านก็ไม่มี ชาวบ้านตัดไม้ขายอย่างเดียวและมีการทำการเกษตรเป็นรอง ในเมื่อชาวบ้านได้เงินง่ายก็จับจ่ายใช้สอยสะดวก มีมวยคู่และการพนัน กินเหล้าเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงอนาคต ต่อมาก็เริ่มเป็นวิกฤตอย่างแท้จริง คือ พ.ศ. 2525 ฝนฟ้าเริ่มเปลี่ยนแปลง น้ำเริ่มแห้งแล้ง ชาวบ้านแย่งน้ำกันใช้ ต้องสูบน้ำจากหนองน้ำมาใช้ในที่สุดชาวบ้านก็เริ่มคิดว่าปัญหาเหล่านี้เกิดจากชาวบ้านเอง ที่ตัดไม้ทำลายป่า จึงมีการปลูกป่าและตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลรักษาป่าภายใน 2 ปี น้ำก็เริ่มมี น้ำก็เริ่มมี แต่ก็ล้มลุกคลุกคลานมาโดยตลอดเพราะไม่มีพี่เลี้ยง จนกระทั่งไปผลักดันนโยบายป่าชุมชนถึงหน้ารัฐสภาเพื่อต้องการให้มีกฎหมายป่าชุมชนรองรับให้ถูกต้อง และในขณะนี้มีกฎหมายฉบับนี้ยังค้างอยู่ที่สมัชชาภูมิสภา สำหรับปัจจุบันบ้านแม่ป๋ามมีป่า 3,000 ไร่ มี 2 ป่าคือ ป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย สำหรับป่าอนุรักษ์จะเป็นป่าต้นน้ำไม่มีการเข้าไปตัด เพราะมีบทเรียนอันต้องจดจำมาแล้ว

การสร้างป่าชุมชนนั้นจะต้องสร้างคนให้มีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของป่าโดยให้ชุมชนสามัคคีกัน ขอฝากไว้ให้คนกงลมคิดถึงคือ อัตตาหิ อัตโนนาโต ตนย่อมเป็นที่พึ่งแห่งตน คือคนในกงลมต้องช่วยกันเองโดยมีวิทยากรจากภายนอกเข้ามาเป็นพี่เลี้ยง ก็ขอจบเพียงแค่นี้ ในโอกาสต่อไปคงจะมีการแลกเปลี่ยนกันอีก

คุณโอฬาร อ่องพะ

ก็คือว่าเป็นการพูดคุยและแลกเปลี่ยนกันทั่วไป เพราะว่าพ่อหลวงสุนทรและคุณทวีสินจะอยู่กับเราจนถึงวันพรุ่งนี้ ที่พ่อหลวงสุนทรพูดไป ประเด็นสำคัญคือ ประวัติศาสตร์ชุมชนซึ่งมีความสำคัญในการที่จะเป็นตัวกำหนดในอนาคต อย่างกรณีแม่ป๋ามก็มีการสัมปทานป่ามหาศาล ซึ่งชาวบ้านไม่ผิด

เพราะไม่รู้เรื่องในการสัมปทานป่า และนำมาสู่การที่ชาวบ้านสูญเสียพื้นที่ป่าอันเนื่องมาจากนโยบายของรัฐ สิ่งทีพ่อหลวงสุนทรนั่นคือ การพัฒนาคนผ่านหาเรียนรู้อะและประสบการณ์ประกอบกัน ต่อไปก็ขอเชิญคุณทวีสินมาพูดคุยแลกเปลี่ยนให้ฟัง

คุณทวีสิน ศรีเรือง ตัวแทนเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดเชียงใหม่

คิดว่าอำเภอเวียงแหงเราคงไม่ได้ขับเคลื่อนป่าชุมชนกับอำเภออื่น กำลังเริ่มเข้าเครือข่ายกับอำเภอเชียงดาว ซึ่งเครือข่ายแบ่งออกเป็น 3 โซน โดยป่าชุมชนโซนเหนือตั้งแต่แม่แตงขึ้นมาถึงอำเภอฝาง เป็นหน้าที่ของคุณโอฬาร ป่าชุมชนหมายถึง ป่าที่ติดกับชุมชนโดยที่ชุมชนเป็นผู้ดูแลจัดการ และใช้ประโยชน์ เพื่อการยังชีพอย่างสมดุลและยั่งยืน

ในความหมายของป่าชุมชนมี 4 อย่างคือ

1. ป่าที่ติดกับชุมชน
2. การดูแลบริหารคือชาวบ้าน โดยตั้งกฎระเบียบ เช่น ข้อห้ามต่าง ๆ ถ้ามีการละเมิดกฎ จะปรับเท่าไรเป็นเรื่องของชาวบ้านต้องมีคณะกรรมการมาดูแล
3. ต้องใช้ประโยชน์ป่าอันไหนควรอนุรักษ์ ป่าไหนควรใช้สอย ใช้เพื่อชุมชนอย่างเดียว ห้ามนำไปขาย
4. ป่าอยู่ได้และคนอยู่ได้

ต่อไปจะขอเล่าบ้านห้วยแก้วให้ฟัง วันนี้ผมหยิบกฎหมายรัฐธรรมนูญมาอ้างอิง ไม่ได้พูดเปล่า ๆ ม. 46 บอกว่า "บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน มีสิทธิที่จะดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์ได้" นั่นคือ รัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้เรา ปี พ.ศ. 2540 และมาตรา 76 บอกว่า "รัฐต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจทางด้านสังคมและเศรษฐกิจการเมือง" แสดงว่ารัฐให้ออกาสเรา แต่ยังมีกฎหมายอีกหลายฉบับ เช่น กฎหมายป่าไม้ 2484 ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 ป่าอุทยานแห่งชาติ 2504 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและกฎหมายสวนป่าเหล่านี้ห้ามชาวบ้านเข้าไปในป่า แต่ชาวบ้านบอกว่าเรายู่มาก่อนที่กฎหมายจะออกมา ความหมายคำว่า ป่า คือพื้นที่ใดที่ยังไม่ได้รับเอกสารสิทธิมาอย่างถูกต้องของทางราชการคือ พื้นที่ป่า ก็เลยเกิดขบวนการต่อสู้ภาคประชาชนขึ้นมา เพราะชาวบ้านอยู่ก่อนที่กฎหมายออกมา

ปัญหานี้เกิดขึ้นทั่วไป โดยเฉพาะภาคเหนือตอนบน 15 จังหวัด และอำนาจจัดการอยู่ที่ส่วนกลางการประกาศเขตป่าทั้งหลายชาวบ้านไม่รู้ เจ้าหน้าที่จะอยู่ในห้องแอร์ แล้วเอาแผนที่มากางและเอาดินสอขีดเส้นว่าตรงนี้เป็นป่าสงวน ชาวบ้านมารู้ตอนที่รัฐประกาศแล้ว ในที่สุดชาวบ้านก็ต่อสู้จนได้รัฐธรรมนูญขึ้นมา รัฐจะทำอะไรชาวบ้านไม่มีส่วนร่วม กรณีป่าห้วยแก้วซึ่งเป็นป่าของชาวบ้าน เคยไปหาเห็ดหาหน่อ วันดีคืนดีกรมป่าไม้ก็อนุญาตให้นายทุนเข้าไปเช่าพื้นที่ โดยอ้างว่าตรงนี้เป็นป่าเสื่อมโทรม เพื่อที่จะปลูกต้นไม้ขึ้นต้นนายทุนคนนั้นามสกุลชินวัตรเข้ามาเช่าพื้นที่ 235 ไร่ แต่มีผลกระทบชาวบ้าน คือชาวบ้านหมดโอกาสที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าผืนนั้น นายทุนเข้าไปเกรดพื้นที่คอยทั้งลูกเพื่อให้เป็นป่าเสื่อมโทรม ที่จะให้ถูกต้องตามกฎหมายแต่นายทุนทำเกินสัญญาไป 100 กว่าไร่ ชาวบ้านก็คิดว่าถ้าปล่อยไว้คงไม่ไหวเพราะนายทุนจะล้อมรั้วไม่ให้ชาวบ้านเข้าไป ใครกล้า

เข้าไปถือว่าผิดกฎหมาย ช่วงนั้นทำในช่วงเดือนกรกฎาคม ชาวบ้านเริ่มทำนา พอฝนตกดินที่ไถก็ไหลลงสู่ลำห้วย และไหลเข้าสู่หน้าของชาวบ้าน ชาวบ้านทำนาไม่ได้ ชาวบ้านก็ถูกมาต่อสู้อยู่ มีการรวบรวมข้อมูลว่ามีการเช่าอย่างไร เช่าเพื่อใคร มีขั้นตอนอย่างไร เช่าในพื้นที่เท่าไร

ตั้งแต่สภาตำบล นายอำเภอ จังหวัด ไปถึงนายกรัฐมนตรี แต่กว่าจะผ่านขั้นตอนทำให้ลำห้วยป่ามันก็หมดเสียแล้ว ชาวบ้านทนไม่ไหว มีการเข้าไปยึดพื้นที่ไล่คนงานออกเมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2532 ชาวบ้าน 2 หมู่บ้าน แต่การกระทำครั้งนั้นชาวบ้านผิดกฎหมาย แกนนำถูกจับ 7 คน ไม่สามารถประกันตัวได้เพราะไม่มีเอกสารสิทธิ์ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่อยู่ในป่าได้ไปขอให้หลาย ๆ ส่วนมาช่วยเหลือ เช่น อาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ชาวบ้านสู้ถึง 3 ศาล ศาลตัดสินปรับคนละ 5,000 บาท รอลงอาญา 2 ปี สิ่งที่น่าสังเกตที่กรมป่าไม้ฟ้องนายทุนคือ ทำเกินพื้นที่ 140 ไร่ สู้คดี 3 ศาลเหมือนกัน ศาลตัดสินนายทุนไม่ผิดเพราะการกำหนดแนวเขตไม่ชัดเจน ยกฟ้อง แต่มีสะเทือนขวัญคือ ผู้นำถูกยิงตามคือครูใหญ่ซึ่งเป็นเลขาธิการตำบล ในที่สุดก็มีการจับกุมคนร้ายได้ ผู้ที่จ้างวานก็คือกำนันในตำบลนั้น โดยจ้างมือปืนมาจากลำปาง ศาลตัดสินจำคุกตลอดชีวิต ถึงแม้ชาวบ้านจะสูญเสียผู้นำแต่ห้วยแก้วก็เป็นจุดประกายเรื่องป่าชุมชน ชาวบ้านมีสิทธิดูแลรักษาป่าได้ กระแส พ.ร.บ. ป่าชุมชน เริ่มจากห้วยแก้ว สังคมเริ่มยอมรับ สื่อมวลชนทั้งในและต่างประเทศเสนอเรื่องห้วยแก้วกันมากมาย เป็นช่วงที่มีการยกร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน มีการยื่นทำหมิ่นรายชื่อเสนอกฎหมายป่าชุมชน ตามรัฐธรรมนูญเข้าสู่สภาทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล แต่ไปค้างที่วุฒิสภาเพราะ ส.ว. ห้ามเข้าไปตั้งป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์ แต่ตอนนี้ประชาชนกำลังกดดันให้ ส.ส. ของให้รับหลักการเดิม ก็ยังไม่รู้ว่ากฎหมายจะออกมาในรูปแบบใด ถึงแม้จะไม่เป็นรูปธรรม แต่เรามีกฎหมายรัฐธรรมนูญรองรับ ขณะนี้ในหลาย ๆ พื้นที่ก็มีการขับเคลื่อนลงมือปฏิบัติจริง เพราะมีความมั่นใจว่ายังไม่ว่ากฎหมายก็ต้องผ่าน เพราะกฎหมายอื่นจะขัดกฎหมายรัฐธรรมนูญไม่ได้ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

อยากจะขอฝากให้พี่น้องกองลม สามัคคีกันปรึกษาหารือและลงมือทำร่วมกัน ทำให้พอื่อย่าทำมากเกินไป ทำเท่าที่สามารถทำได้ ถ้าดูแลไม่ทั่วถึงชาวบ้านจะทะเลาะกัน คำว่า ป่าชุมชนถ้ากฎหมายออกมาตามสภาร่าง เขาบอกว่าชุมชนใดที่ดูแลป่าตั้งแต่ถูกขึ้นบัญชีว่าเป็นป่าชุมชนแล้วสภาพป่าดีขึ้น ชุมชนนั้นมีสิทธิที่จะดูแลต่อไป และชุมชนนั้นก็ได้รับการจดทะเบียนเป็นป่าชุมชน ถ้าหลังจากนั้นอีก 5 ปี ถ้าป่าถูกทำลาย ชุมชนนั้นจะต้องถูกเพิกถอนออกจากป่าชุมชน อยากจะฝากให้พี่น้องบ้านกองลม ได้รักสามัคคีกัน เพื่อประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติต่อไป

คุณโอฬาร อ่องพะ

ขอขอบคุณพี่ทวีสิน จะสังเกตเห็นว่าป่าชุมชนแม่ป๋ามกิติ หรือห้วยแก้วกิติ และการสูญเสียผู้นำทั้ง 3 ตำบล มันส่งผลกระทบต่อตัวแปรจากนโยบายของรัฐบาล สังเกตบ้านแม่ป๋ามและห้วยแก้ว ก็มีการสูญเสียพื้นที่ป่าหมู่บ้านกองลมในอนาคตอาจมีปัญหาลักษณะเดียวกัน ถ้ากองลมไม่ช่วยกันแก้ไขสำหรับเขตป่าอนุรักษ์ทั้งหมด 4 ป่าคือ

1. เขตอุทยานแห่งชาติ

2. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
3. เขตป่าต้นน้ำชั้น A
4. เขตป่าตามมติของรัฐมนตรี

การทำป่าชุมชนนั้นง่าย แต่การรักษาป่านั้นยาก ชาวบ้านจะต้องมีการเรียนรู้กันอีกมาก และอาศัยประสบการณ์และในช่วงนี้จะมีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

ประเด็นแลกเปลี่ยน

คุณจักรพงษ์ จรียา ชาวบ้านกงลม (ตาม)

ก่อนจะเริ่มเวทีได้มีการติดต่อเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้และหัวหน้าอุทยาน รวมถึงปลัด อบต. มาร่วมแต่ยังไม่ว่างคิดประชุม อยากจะถามว่าเจ้าหน้าที่เหล่านี้สามารถเข้าร่วมเวทีหรือชี้แจงได้หรือเปล่า ในขั้นตอนของการทำป่าชุมชน

คุณทวีสิน (ตอบ)

เจ้าหน้าที่เหล่านี้เป็นคนของรัฐ ถ้าเราอยากจะรับรู้ข้อมูลก็สามารถขอได้ทุกระดับชั้น ถ้าเราจัดเวที เราก็สามารถเชิญมาร่วมและชี้แจงชาวบ้านได้ หลังจากมีการปฏิรูประบบราชการได้เอากรมป่าไม้มาอยู่ในกระทรวงเกษตรอุทยานและอนุรักษ์มาอยู่กระทรวงทรัพยากร

พ่อหลวงเจริญ โสภานะ บ้านกงลม (ตาม)

ถ้าเราไม่เชิญเจ้าหน้าที่ป่าไม้มาร่วมผิดกฎหมายหรือไม่

คุณทวีสิน (ตอบ)

ปัจจุบันมีกฎหมายรองรับ สามารถทำได้อยู่แล้ว

พี่ดา บ้านม่วงบือก (ตาม)

ถ้าประกาศเขตป่าชุมชนทับพื้นที่ กฟผ. จะทำได้หรือไม่

คุณทวีสิน (ตอบ)

สามารถทำได้แต่ต้องดูความพร้อมของชาวบ้าน ว่ามีความเข้าใจในเรื่องป่าชุมชนมากน้อยเพียงใด

คุณก้องคำ สนิธิ ชาวบ้านปางบือ (ตาม)

ถ้ามีการจัดตั้งป่าชุมชนจะมีการจดทะเบียนที่อำเภอหรือไม่

คุณทวีสิน (ตอบ)

ยังไม่สามารถจดทะเบียนได้เพราะกฎหมายยังไม่ผ่าน

พ่อหลวงเจริญ โสภานะ (ถาม)

ถ้ามีป่าชุมชนแล้วกฎหมายไม่ผ่านจะอย่างไร

คุณทวีสิน (ตอบ)

ผ่านแน่นอน แต่จะทำในป่าอนุรักษ์ได้หรือไม่ ถึงยังงี้ก็ต้องผ่านอยู่ดี เพราะมีกฎหมายรัฐธรรมนูญรองรับ กฎหมายอื่นจะมาขัดไม่ได้

คุณโอฬาร อ่องพะ (แลกเปลี่ยน)

สำหรับพี่น้องบ้านม่วงปอกที่ต้องการทำป่าชุมชนขึ้นในพื้นที่ กฟผ. นั้นถือว่าเป็นทางออกที่ดี เพราะปัจจุบันยังไม่ประกาศเป็นเขต กฟผ. เพียงแต่เป็นพื้นที่สำรวจแล้วว่ามีแหล่งแร่เท่านั้น ยังเป็นป่าสงวนอยู่ ถ้าชาวบ้านรีบทำก่อนและมีกฎหมายผ่านและชาวบ้านประกาศเขตป่าชุมชนแล้ว กฟผ. ก็ไม่สามารถที่จะขุดแร่ตรงนั้นได้ พี่น้องทั้ง 3 หมู่บ้านคือ ม่วงปอก สามปู สันควงดี จะต้องทำความเข้าใจกัน และลงมือปฏิบัติให้จริงจัง และที่บ้านกองลมถ้าหากประกาศเป็นป่าชุมชนไปแล้ว กฟผ. ก็ไม่สามารถเอาเป็นที่ทิ้งหน้าดินได้ วันนี้เราก็ใช้เวลาเพียงแค่นี้ก่อน สำหรับกลางคืนจะมีการจากซิดีและฉายสไลด์ให้พี่น้องได้ชมถึงวิธีการทำป่าชุมชน การทำสวนส้ม และกฎหมาย กกค. ใหม่ซึ่งเป็นความรู้ใหม่สำหรับการเลือก อบค. สท. และ อบจ. ครึ่งหน้าที่จะมาถึง

ปิดเวทีเวลา 16.00 น.

นายณัฐนิติ วุฒิธรรมปัญญา
ผู้ประสานงานลุ่มน้ำแม่แดงตอนบน
บันทึกการประชุม

เวลา 20.00 น.

คุณโอฬาร อ่องพะ

นำเสนอโดยการฉากชีวิตและภาพสไลด์ประกอบการบรรยายและแลกเปลี่ยนเรื่องการจัดตั้งป่าชุมชน ประเทศไทยได้กำหนดพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด 25 ลุ่มน้ำสาขา ซึ่งเป็นลุ่มน้ำขนาดใหญ่ พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบนเป็นหนึ่งใน 25 ลุ่มน้ำ ในส่วนของอำเภอเชียงดาว ก็คือลุ่มน้ำแม่ปิง เวียงแหง เมืองคองคือลุ่มน้ำแม่แตง พร้าวคือลุ่มน้ำแม่งัด บริเวณ 3 พื้นที่เป็นต้นหลัก พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบนประกอบด้วยลุ่มน้ำ 15 สาขาย่อย นับตั้งแต่เหนือเขื่อนภูมิพลขึ้นมาถึงอำเภอเชียงดาว โดยสภาพป่าก็มีความอุดมสมบูรณ์พอสมควร ซึ่งในความอุดมสมบูรณ์ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ถึง 4 จุด

จุดที่ 1 เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว

จุดที่ 2 เป็นเขตอุทยานแห่งชาติศรีลานนา

จุดที่ 3 เป็นพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว

จุดที่ 4 เป็นเขตป่าต้นน้ำชั้นที่ 1A

ถึงแม้ว่าอำเภอเชียงดาวจะถูกประกาศเป็นเขตอนุรักษ์ทั้งหมด แต่ในส่วนของการทำงานป่าชุมชนก็ยังทำกันต่อไปอย่างต่อเนื่อง วิธีการคือการประชุมชาวบ้าน สร้างความเข้าใจกับชาวบ้านในเรื่องกฎหมายรัฐธรรมนูญ สร้างเครือข่าย โดยเชิญวิทยากร ชาวบ้าน อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาร่วมประชุมกัน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งในสมัยก่อนทำกับผู้นำธรรมชาติ ส่วนกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเพิ่มเริ่มมา 2 ปีที่ผ่านมาเอง

สำหรับพี่น้องชาวบ้านกองลมก็จะเป็นวันพรุ่งนี้จะได้ลงมือปฏิบัติจริง คือการเดินป่ากำหนดเขตก่อน และยังไม่ลงลึกถึงรายละเอียดในเรื่องของการกำหนดแนวเขตป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย ซึ่งต่อไปเราจะเชิญเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและหมู่บ้านใกล้เคียงมาร่วมกำหนดแนวเขตด้วย เพื่อป้องกันความเข้าใจผิด สำหรับดินนี้ก็มีเท่านี้ ก็ขอฝากผู้ใหญ่บ้าน ขอให้ชาวช่วยประชาสัมพันธ์ชาวบ้านที่ไม่ได้มาร่วมในคืนนี้ด้วย

วันที่ 11 มิถุนายน 2546

เวลา 14.00 น.

พ่อหลวงสุนทร เทียนแก้ว นำเสนอ

(หลังจากเสร็จจากการติดป้ายกำหนดเขตแนว)

- กรรมการช่วยกันยกร่างกฎกติกา โดยมีชาวบ้านช่วยกัน หรือคณะกรรมการยกร่างและนำเสนอในที่ประชุมแล้วก็ขอมติเป็นข้อ ๆ
- เสนอชาวบ้านและต้องเป็นที่ยอมรับของเสียงส่วนใหญ่
- มีการบันทึกข้อความวาระการประชุมทุกครั้ง
- ก่อนยกร่างกฎกติกาควรมีการจัดตั้งประธาน ที่ปรึกษา กรรมการ ก่อนนำเสนอกฎระเบียบ

ปิดเวทีเวลา 15.00 น.

นายถิรนิติ วุฒิชรรณปัญญา
ผู้ประสานงานศูนย์น้ำแม่แดงตอนบน
บันทึกการประชุม

รายชื่อผู้เข้าร่วมการจัดเวที
สนับสนุนการปฏิบัติการลัทธิชุมชนในการจัดทำป้าชุมชน
วันที่ 10 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2546

1.	นายสมบุญ อินทร์ชัย	ผู้ใหญบ้าน	102 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	01-7062830
2.	นายกฤษฎา กุลโน	ผู้ช่วย ผู้ใหญบ้าน	110 ม.10 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	07-1728723
3.	นางแก้วมา บวงทอง		44 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
4.	ผัด ราชา		230 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
5.	นางจันทร์คำ แสนดวงดี		35 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
6.	นายคำคำ วรียา		80/2 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
7.	นายใจ แสงโย		79 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
8.	นางสุ กาวิชัย		109 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
9.	นายตีบ กันทะนันท์		183 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
10.	นางวันเพ็ญ เจริญคุณ		47 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
11.	นายเหมย แสนพวงดี		51 ม.10 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	
12.	นางหวัน แสงโย		57 ม.10 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	
13.	นางศรีอุบล แสงโย		56 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
14.	สิริลักษณ์ กุลโน		110 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
15.	ฤทธิ์ กันทะ		115 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	053-477187
16.	ผัด ปูนะ		31 ม.10 ต.เปียงหลวงอ.เวียงแหง	
17.	นายบุญธรรม สุภาวะ	ผู้ช่วยผู้ ใหญบ้าน	65 ม. 4 ต.เปียงหลวง อ.เวียงแหง	
18.	นางสมพร วัฑฒิ		53 ม.4 ต. เปียงหลวง อ.เวียงแหง	
19.	นายเอกชัย วงศ์แก้วมูล		146 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	053-455155
20.	นายองอาจ นันตะ		149 ม.10 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	09-9507958
21.	นายกำธร ไชยมัคคณา	ผู้ช่วยผู้	60 ม.9 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	

22.	อานนท์ นายประเสริฐ ปินป่า	ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ ใหญ่บ้าน	9 ม.9 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
23.	นายชัชวาลย์ บิดาแก้ว		308 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
24.	น.ส.จรรยา เพ็ญจิต		108 ม.10 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	
25.	นางเทียมคำ ปานันท์		36 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
26.	น.ส.เอื้ออารีย์ แสนพิลุม		29 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
27.	บุญเลื่อน พิชัย		101 ม.5 ต.แสนไห อ.เวียงแหง	
28.	ประหยัด ดวงสีดา		167/1 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
29.	นายคำ บัวหลวง		50 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
30.	นายบุญมา วงค์ชา		90 ม.5 ต.แสนไห อ.เวียงแหง	
31.	นายธวัช สันนิภา		205 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
32.	นายบุญ ชันแก้ว		28 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
33.	นายวราเทพ ปิงชัย		75 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
34.	นายตีบ ไชยคำ		269 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
35.	นายปริชา จันทรหลวง		58 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
36.	นายบัน มโนอินทร์		179/1 ม.2 ต.เมืองแหง อ. เวียงแหง	
37.	นายบุญเรือง มณีวรรณ		114 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
38.	นายไทย สายดวงแก้ว		245 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	053-477185
39.	นายชนาคม เมืองมูล		227ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	06-1839014
40.	นายปิ่น แสนดวงดี		121 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	053-477111
41.	นายทองคำ ชุ่มเทียม		16 ม.1 ต. แสนไห อ.เวียงแหง	
42.	นายสิงห์ ปัญญาปือ		3 ม.3 ต. แสนไห อ.เวียงแหง	01-2882562
43.	นางจินดา กันโใบ		15 ม.1 ต. แสนไห อ.เวียงแหง	
44.	นายก้องคำ สานธิ		142 ม.5 ต. แสนไห อ.เวียงแหง	09-8554459
45.	นางจงกลณี กาใจ		59 ม.1 ต.แสนไห อ.เวียงแหง	
46.	นายสวาท แสนดวงดี	ผู้ช่วยผู้ ใหญ่บ้าน	51 ม.10 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	09-9554078
47.	นายพิม กาใจ	ผู้ใหญ่บ้าน	12 ม.2 ต.แสนไห อ.เวียงแหง	07-1752393
48.	นางจันทร์นภา คะอิงคุ		239 ม.3 ต. แสนไห อ.เวียงแหง	

49.	นายจักรพงษ์ จริยา	ผู้ช่วยผู้ ใหญ่บ้าน	9/4 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	053-477354
50.	นางสุจิตรา สุเป็ง	ประธานแม่ บ้าน	7 ม.3 ต. แสนไท อ.เวียงแหง	07-1795563
51.	นางจันทร์ดี ยะมะโน		8/1 ม.3 ต.แสนไท อ.เวียงแหง	06-1837632
52.	วราภรณ์ แสงโย		129 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	09-5575368
53.	นายบุญยืน กาใจ		สันดวงดี ม.1 ต.แสนไท อ.เวียงแหง	
54.	นิกร ภาระมิ		59 สามปู ต. แสนไท	
			60 อ.เวียงแหง	
55.	ทองคำ ปิยปทวงศ์		5 ม.3 บ้านม่วงปือก ต.แสนไท อ.เวียงแหง	
56.	สุพรชัย แสนพิลุม		108/1 ม.3 ต. แสนไท อ.เวียงแหง	01-7655327
57.	นายพลอย เหล็กคง		296 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	
58.	นายบุญเป็ง วงษา		194/1 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	
59.	นายเจริญ โสภานะ	ผู้ใหญ่บ้าน	139 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	09-9978472
60.	นายปุ่น ชัยยะ	อ.บ.ต.	91 ม.10 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	09-8543217
61.	นายสีดา สันนิกา	ผู้ช่วยผู้ ใหญ่บ้าน	279 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	06-1800740
62.	นายอดิศักดิ์ แสนดวงดี		271 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	09-5614127
63.	นายสาย สันนิกา		51 ม.2 ต.เมืองแหง อ. เวียงแหง	
64.	นายจันทร์ ใจสม		294 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
65.	นายณัฐวุฒิ วุฒิธรรม ปัญญา		107/17 ม.1 ต.เปียงหลวง อ.เวียงแหง	09-8511794
66.	นายวัน ทาดวงแก้ว	ผู้ช่วยผู้ ใหญ่บ้าน	29 ม.2 ต. แสนไท อ.เวียงแหง	
67.	นายคำ สันนิกา		213 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	053-477213
68.	สมบูรณ์ มูลเมือง		123 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	07-1879687
69.	นายปิ่น แสนดวงดี		177 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	053-477113
70.	นายพยอม คารมณ		320 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	053-477151
71.	นายบุญทับ จันทวงศ์		54 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	06-1953196

72.	นายศิริโรจน์ เดชะ	ผู้อำนวยการ	ศูนย์การศึกษาภายนอกโรงเรียน อ.เวียงแหง	01-8829606
73.	นายทวีศิลป์ ศรีเรือง	การ ๙	77/1 ม.5 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053-810623
74.	นายสุนทร เทียนแก้ว	ผู้ใหญ่บ้าน	54 ม.3 ต.ปิงโค้ง อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่	06-2925939
75.	นายเหรียญชัย อ้วนคำ		7/1 ม.4 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	01-3666686
76.	นายบุญโยง จองแหลง		91 ม.5 ต. เบียงหลวง อ.เวียงแหง	09-8543073
77.	นายเงิน อานันท์		237 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	053-477254
78.	นายสมบุรณ์ หลู่จิ่ง		15/2 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	053-477081

รายชื่อผู้เข้าร่วมการจัดเวที
สนับสนุนการปฏิบัติการผลิตชุมชนในการจัดทำป้าชุมชน
วันที่ 11 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2546

1.	นายสมบุญ อินทร์ชัย	ผู้ใหญ่บ้าน	102 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	01-7062850
2.	นายวัน ทาตวงแก้ว	ผู้ช่วยผู้ ใหญ่บ้าน	29 ม.2 ต. แสนไท อ.เวียงแหง	
3.	นายคำ แสนคำ		37 ม.5 ต. เบียงหลวง อ.เวียงแหง	
4.	นายบุญมา วงศ์ษา		90 ม.5 ต. แสนไท อ.เวียงแหง	07-1789418
5.	นายผัด ปู่ณะ		31 ม.4 ต. เบียงหลวง อ.เวียงแหง	
6.	นายจักรพงษ์ จริยา	ผู้ช่วยผู้ ใหญ่บ้าน	9/4 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	06-1864987
7.	นางสมร วัฑฒ์		53 ม.4 ต. เบียงหลวง อ.เวียงแหง	06-1175833
8.	สิงห์ ไสยาบัต		3 ต.แสนไท อ.เวียงแหง	01-2882562
9.	นายบุญธรรม สุถาระ	ผู้ช่วยผู้ ใหญ่บ้าน	65 ม.4 บ้านม่วงเครือ ต.เบียงหลวง อ.เวียงแหง	
10.	วราภรณ์ แสงโย		129 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	09-5575568
11.	นายสงวน คำอ้าย		113 ม.5 ต.เบียงหลวง อ.เวียงแหง	
12.	ทองคำ ปิยนันทวงศ์		5 ม.3 ต. แสนไท อ.เวียงแหง	
13.	พลอย เหล็กคง		296 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
14.	นายกำธร ไชยมัตสยา อานนท์	ผู้ช่วยผู้ ใหญ่บ้าน	60 ม.9 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	

15. แก้วภา พวงทอง	44 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
16. สมพร กันทนัน	188 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
17. นางวันเพ็ญ เจริญกุล	47 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
18. นายสมบูรณ์ หยุจิ่ง	15/2 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	053-477081
19. นายคำคำ วโย	80/2 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
20. นายศักดิ์ คำฟู	217 ม.3 บ้านม่วงปือก	
21. บุญเลื่อน พิชัย	101 ม.5 ต.แสนไห อ.เวียงแหง	
22. เดียมคำ ปานัน	36 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
23. นายใจ แสงโย	79 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
24. จันท์คำ แสนดวงดี	35 ม.10 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
25. นายจันท์ ใจสม	294 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
26. ก้องคำ สนิธิ	ม.5 ต.แสนไห อ.เวียงแหง	
27. นายตีบ ไชยคำ	269 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	
28. นายชัย สายดวงแก้ว	245 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
29. นายทวด สันธิธา	205 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
30. นายเงิน อานัน	237 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
31. นายเมือง ใจสม	68 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	
32. บุญเป็ง วงศ์ษา	194/1 ม.2 ต.เมืองแหง	
	อ.เวียงแหง	
33. ผัด ราชา	230 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
34. บุญ ชันแก้ว	28 ม. 2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
35. วราเทพ ปิงชัย	75 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	
36. นายปรีชา จันท์หลวง	58 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	
37. นายอุ้นเรือน แสนดวงดี	212 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	
38. นายประเสริฐ ปินป่า	9 ม.9 อ.เวียงแหง	
		ผู้ช่วยผู้
ใหญ่บ้าน
39. นายประหยัด ดวงสีดา	167/1 ม.2 อ. เวียงแหง	
40. นายคำปัน มโนจันท์	179/1 ม.2 อ.เวียงแหง	
41. นายจันท์ตีบ ยะมะโน	8/1 ม.3 ต. แสนไห อ.เวียงแหง	
42. นางกิ่งดาว กันโอบ	87 ม.2 ต. แสนไห อ.เวียงแหง	
43. นางจันท์คำ กุณาอุด	4 ม.3 ต. แสนไห อ.เวียงแหง	
44. นายบุญเรือง มณีวรรณ	114 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	
45. นายอดิศักดิ์ แสนดวงดี	271 ม.2 ต. เมืองแหง	09-5674127
	อ. เวียงแหง	

รายงานการสรุปบทเรียน ผ่านเวทีปาฐกชนบ้านกงลม ต. แสนโท อ. เวียงแหง จ. เชียงใหม่

แม้ว่าสถานการณ์รัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะได้รวมถึง "สิทธิชุมชน" ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างชัดเจน แต่ในความเป็นจริงยังพบว่ากฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรยังผู้ขาดศูนย์รวมอำนาจไว้ที่ระบบราชการเหมือนที่ผ่านมา แนวโน้มระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่กำลังขยายตัวเข้าสู่สังคมชนบทอย่างรวดเร็ว ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นสินค้ามากขึ้น และแนวโน้มดังกล่าวยังส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นสูญเสียความสามารถในการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติต้องตกอยู่ภายใต้ความเสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม

ชุมชนเวียงแหงมีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมาเป็นร้อยปี มีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ชุมชนส่วนใหญ่มีฐานการพัฒนาระบบการทำมาหากิน การจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ซึ่งเกิดจากองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ระบบคุณค่าที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ซึ่งในยุคนี้จะมีแรงกดดันจากภายนอกน้อยมากและชุมชนยังมีการผลิตเพื่อยังชีพ ที่สำคัญยังเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ชุมชนอยู่ก่อนข้างอิสระทำให้มีอำนาจในการจัดการทรัพยากรอย่างเต็มที่โดยที่แทบไม่มีการแทรกแซงจากภายนอก

ปัจจุบันเวียงแหงหลักเสี่ยงไม่พ้นที่จะตกอยู่ภายใต้ระบบโลกาภิวัตน์ การแย่งชิงทรัพยากรจากภายในและภายนอก รวมถึงโครงการพัฒนาของรัฐ จากชุมชนที่มีอำนาจและสิทธิในการควบคุมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความอยู่รอดและยังยืนนั้นตกอยู่ในความควบคุมดูแลของรัฐทั้งหมด

สถาบันที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติยังคงเป็นสถาบันของทางราชการ แม้ว่าจะมีความพยายามกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลก็ยังคงเป็นการกระจายอำนาจเฉพาะเพียงหน้าที่ในการบำรุงรักษาเท่านั้น

คำว่า "ปาฐกชน" นั้น ชุมชนเวียงแหงส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจว่าหมายถึงอะไร มีความสำคัญอย่างไร และใครเป็นคนจัดการ เคยเห็นคำว่า "ปาฐกชน" ในหนังสือหรือเอกสารเท่านั้น เพราะที่ผ่านมายังไม่มีองค์กรไหนมาให้ความรู้เลย หลังจากโครงการสิทธิชุมชนศึกษาภาคเหนือได้จัดเวที "ปาฐกชน" ที่บ้านกงลม มีวิทยากรและผู้มีประสบการณ์มาให้ความรู้ในด้านกฎหมายปาฐกชน กฎหมายรัฐธรรมนูญและยังสร้างความเข้าใจในเรื่องประโยชน์จากปาฐกชนรวมถึงขั้นตอนของการลงมือปฏิบัติ ทำให้ชุมชนเวียงแหงตื่นตัวและต้องการมีปาฐกชนเป็นของตนเอง เพื่อประโยชน์ในการมีป้าอนุรักษ์และป่าใช้สอยและยังเป็นเครื่องมืออันหนึ่งในการนำไปแก้ปัญหาการละเมิดสิทธิจากนายทุนที่เข้ามาบุกรุกทำลายป่าเพื่อทำสวนส้มสวนพริก และโครงการพัฒนาของรัฐ คือโครงการพัฒนาเมืองแรลิกไนต์ที่กำลังสร้างปัญหาให้กับคนในชุมชนอยู่ขณะนี้

นายณัฐนิติ วุฒิธรรมปัญญา
ผู้ประสานงานลุ่มน้ำแม่แดงตอนบน

รายงานการประชุมทวิวิจัย
โครงการสิทธิชุมชนศึกษาภาคเหนือ กรณีลุ่มน้ำแม่แดงตอนบน
วันที่ 19 มิถุนายน 2546
ณ บ้านสามปู ตำบลแสนไห อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

เริ่มเวลา 10.00 น.

โดย คุณณัฐนิตี วุฒิสรรพปัญญา

สำหรับวันนี้เป็นการประชุมทวิวิจัยชาวบ้านทั้ง 10 คนของเรา เพื่อเน้นการทำความเข้าใจเรื่องวิจัย หมายถึงอะไร และวิจัยเชิงปฏิบัติการหมายถึงอะไร และแหล่งทุนมาจากไหน ทำวิจัยแล้วนำไปใช้เกี่ยวกับอะไร ชาวบ้านได้อะไรจากการทำวิจัย

การวิจัยก็คือการหาหรือการได้มาซึ่งข้อมูลหรือศึกษาสิ่งที่ไม่รู้ สำหรับการปฏิบัติการก็หมายถึงการลงมือทำหรือปฏิบัติจริง เช่น ที่เราเดินปักป้ายเขตป่าชุมชนที่บ้านกองลมที่ผ่านมานั้นแหละ ดังนั้นการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการความหมายรวมก็คือ การค้นหาข้อมูล เก็บข้อมูล ศึกษาปัญหาพร้อมกับการแก้ไขปัญหา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งในอดีตเป็นการวิจัยเขียนแทนชาวบ้าน ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลหรือศึกษาปัญหา สุดท้ายนำไปสู่นโยบายทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบในโครงการต่าง ๆ ที่เป็นงานพัฒนา

ตัวอย่าง

การทำวิจัยที่ล้มเหลวของนักวิชาการ (เขื่อนปากมูล)

ก่อนการสร้างเขื่อนปลา มี 265 ชนิด หลังจากการสร้างเขื่อนแล้วปลาเหลือ 4 ชนิด ส่งผลให้ชาวบ้านไม่มีแหล่งอาหาร ชุมชนล่มสลาย โดยที่นักวิชาการเหล่านั้นบอกว่า จะสร้างบันไดปลาโจนเพื่อให้ปลาได้ขึ้นไปวางไข่ สุดท้ายปลาก็ขึ้นไม่ได้ เพราะบันไดมันสูงถึง 3 เมตร

ชาวบ้านวิจัย

ชาวบ้านอาศัยข้อมูลในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นข้อมูลที่แท้จริงสามารถนำเสนอต่อองารัฐบาลในการเปิดเขื่อน 4 เดือน ผลก็คือปลากลับมา 175 ชนิด ชาวบ้านก็มีแหล่งอาหารที่มั่นคง นี่คือนิยามของการทำวิจัยโดยนักวิชาการที่เขียนแทนชาวบ้าน ซึ่งไม่รู้ถึงวิถีชีวิตหรือปัญหาของชาวบ้านมีการบิดเบือนไปจากความเป็นจริง เพื่อประโยชน์ของ ก.ฟ.ผ. ในการสร้างเขื่อน อำเภอเวียงแหงเราก็เช่นเดียวกัน ถ้า ก.ฟ.ผ. รายงานให้รัฐบาลว่า พื้นที่ป่าส่วนใหญ่เป็นป่าเสื่อมโทรม ไม่มีสัตว์ป่าหรือไม่มีแหล่งอาหารของชาวบ้าน ในพื้นที่ที่จะขุดแล้วพวกเราจะว่าอย่างไร ช่วงนี้เราจะต้องเก็บข้อมูลต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อต่อรองกับโครงการพัฒนาของรัฐ หรือนำไปสู่การผลักดันเป็นนโยบาย

เหตุที่ผมมาพูดเรื่องวิจัยเชิงปฏิบัติการอีกรอบหนึ่งก็เพราะว่า เรามีคนใหม่เข้ามาอีก 7 คนเป็นการทำความเข้าใจก่อนการทำงานร่วมกัน เพื่อให้การทำงานไปในทิศทางเดียวกัน แล้วผลการทำงานจะออกมามีประสิทธิภาพ ผลที่ได้รับก็คือทวิวิจัยมีประสบการณ์ความรู้ ผลตอบแทนจริง ๆ ก็

คือชุมชนเวียงแหงเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์ตรงนี้ เพราะเป็นการวิจัยนำไปสู่การพัฒนาโดยชาวบ้านเป็นคนลงมือทำ

เวลา 13.00 น.

โดย คุณณัฐนิตี วุฒิธรรมปัญญา

ตอนเช้าเราก็ทำความเข้าใจในเรื่องของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไปแล้ว ต่อไปผมจะพูดถึงแหล่งทุน เราจะได้รับงบประมาณจาก สกว. คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยคุณ นิคม พุทธา เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยมี 3 กลุ่มน้ำที่ร่วมกันทำวิจัยคือ กลุ่มน้ำแม่จิด อำเภอฟัวว กลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน อำเภอเชียงดาว และกลุ่มน้ำแม่แดงตอนบน อำเภอเวียงแหง หัวหน้าทีมวิจัยก็คือ อาจารย์เสน่ห์ จามริก ที่เป็นประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งพวกเราคงรู้จักกันดี

สำหรับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้นโดยมีจุดมุ่งหมายเอาองค์ความรู้ของชุมชนออกมา ฉะนั้นภารกิจของ สกว. คือจะเอาภูมิปัญญาของชุมชนไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาของประเทศ หรือเขียนเป็นแผนพัฒนาแห่งชาติต่อไป แต่หัวใจที่สำคัญก็คือ สกว. เขาต้องการให้เราค้นหาปัญหา เรียนรู้ปัญหาที่แท้จริงในชุมชนเพื่อนำมาวางแผนออกมาเป็นโครงการ ซึ่งการทำวิจัยนอกจากจะรู้ปัญหาแล้วยังเป็นการค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหา เน้นการเรียนรู้คู่กับการปฏิบัติกระบวนการเรียนรู้ น่าจะทำให้เกิดสำนึกคือการเปลี่ยนวิธีคิด ดังนั้นการแก้ไขปัญหานั้นจะเปลี่ยนวิธีคิดของคน ถ้างานวิจัยสามารถเปลี่ยนเรื่องนี้ได้ก็ถือว่าประสบความสำเร็จ ดังนั้นผมมั่นใจว่าทีมวิจัยทั้ง 10 คนนี้น่าจะยังยืนต่อไปแน่นอนครับบุคคลเหล่านี้เป็นคนที่มีความพร้อมในด้านการเสียสละมีจิตสาธารณะเป็นที่ยอมรับของสังคม และมีความคล่องตัวในการทำงาน ซึ่งทีมวิจัยไม่มีเงินเดือนแต่มีค่าตอบแทนให้ครั้งละ 200 บาท ในการทำกิจกรรมหรือเข้าร่วมประชุม เราจะไม่เอาเงินมาเป็นตัวนำ เราจะเอาผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลักก่อนสำหรับเรื่องเงินนั้นเป็นเพียงตัวช่วยขับเคลื่อนเท่านั้นเอง

นายสมบุญ อินทรชัย เสนอ

เรื่องของการเสียสละของทีมวิจัยและกลุ่มคนในท้องถิ่นที่เสียสละมาก ๆ และบ่อยครั้งทำให้ครอบครัวได้รับความเดือดร้อนเรื่องปากเรื่องท้องซึ่งมันไม่คุ้มกับการทำงาน ทำให้เกิดความย่อท้อและหันกลับไปเข้ากับฝ่ายที่ยืนข้อเสนอด่าง ๆ ที่มากกว่า เช่น นายทุน หรือ ก.ฟ.ผ. เพื่อให้ครอบครัวของตนอยู่รอด ก็ขอฝากเรื่องนี้ไว้ด้วย

ณัฐนิตี วุฒิธรรมปัญญา ตอบ

ผมยอมรับว่าเงิน 200 บาทนั้นมันไม่คุ้มค่ากับการวิจัยหรอก ผมเองก็ไม่มีอำนาจในการใช้เงินตรงนี้เลย อำนาจการบริหารเงินอยู่ที่สำนักงานเชียงดาว ที่จริง สกว. เองก็กำหนดให้แค่ 200 บาทเท่านั้นเอง เขาต้องการให้คนในท้องถิ่นสำนึกและตระหนักในการรับรู้ปัญหาและแก้ปัญหาด้วยกัน ผมเองเงินเดือน 8,000 บาท ถ้ามัวคุ้มไหมมันไม่คุ้มหรอก รายได้ค้าขายของผมได้มากกว่านี้ ที่อื่นเสนอให้ผมมากกว่านี้ผมยังไม่รับ ที่ผมทำเพราะผมเห็นว่ามันมีประโยชน์ต่อชุมชน ผมทำด้วยรักและอุดมการณ์ของผม มันเป็นโครงการระยะยาวถึง 3 ปี ซึ่งมันเป็นโอกาสของคนเวียงแหง ในอดีตเรา

ไม่เคยมีองค์กรไหนเข้ามาขับเคลื่อนแบบนี้เลย มีแต่คนเข้ามาดักดวงผลประโยชน์ของเรา เช่น ขณะนี้เราเผชิญกับนายทุนเข้ามากว้านซื้อดินเพื่อทำสวนส้ม หรือ ก.ฟ.ผ. จะมาขุดแร่ ถ้าเราไม่รวมตัวกันต่อสู้ปัญหาเหล่านี้ แล้วใครจะมาทำ ผมคิดว่าเราน่าจะฉวยโอกาสของเราไว้ในเมื่อมีโครงการที่ดีเช่นนี้เข้ามา และต่อไปเราอาจจะทำโครงการของทุนที่อื่นมาเสริมอีกต่อไป

คำว่า สิทธิชุมชนนั้นความหมายมันกว้างมาก คำว่าสิทธินั้นถ้าแปลตามกฎหมายก็คือประโยชน์ที่กฎหมายรับรอง แต่มันมีความเป็นชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องมันน่าจะหมายถึงความถูกต้อง ความชอบธรรม ความสัมพันธ์ภายในชุมชนนั้น มันคงจะเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ระบบคุณค่ากฎเกณฑ์ประเพณี ข้อตกลงของสมาชิกชุมชน เพื่อที่จะจัดความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกด้วยกัน ในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ร่วมกันตัวชี้วัดสำคัญของสถานสิทธิชุมชน ก็คืออำนาจของชุมชนในการสร้างสรรค์ปรับปรุงและควบคุมกำกับกฎเกณฑ์ว่ามีมากน้อยแค่ไหน เช่นเรามีป่าชุมชนในการสร้างสรรค์ปรับปรุงและควบคุมกำกับกฎเกณฑ์ว่ามีมากน้อยแค่ไหน เช่น เรามีป่าชุมชนของเรา เราตั้งกฎกติกาขึ้นมาใช้บังคับร่วมกันถ้ามีคนมาทำลายก็เท่ากับว่าเขามาละเมิดสิทธิของเรา เช่น เราใช้ลำน้ำแม่แดงมาตั้งแต่ปู่ย่าตายายของเราสำหรับการอุปโภคบริโภคหรือการทำเกษตรวันดีคืนดีมีนายทุนมากินลำน้ำเอาไปใช้ในสวนส้ม หรือ กฟผ. กันเขื่อนเพื่อนำน้ำมาใช้ในกิจกรรมเหมืองแร่ ก็เท่ากับเขามาละเมิดสิทธิชุมชนของเรา

ครบวันนี้เราได้มาทำความเข้าใจเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการและสิทธิชุมชนกันมาทั้งวัน รวมทั้งได้แลกเปลี่ยนเรื่องปัญหาการทำงานในหลาย ๆ ด้าน ที่มาของเรามีตั้ง 10 คน ถ้าหากคนไหนไม่ว่างหรือติดภารกิจจริง ๆ ก็ไม่เป็นไร ผมมั่นใจว่าทีมวิจัยของเราทุกคนเป็นคนมีคุณภาพ มีอุดมการณ์ มีใจรักและทงทนท้อถอมและทรัพยากรของเรา เพื่อไว้ใช้สืบถึงชั่วลูกชั่วหลานต่อไป ขอขอบคุณครับ

ปิดประชุมเวลา 16.00 น.

ณัฐนิตี วุฒิธรรมปัญญา
ผู้ประสานงานลุ่มน้ำแม่แดงตอนบน
บันทึกการประชุม

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมทีมวิจัยชาวบ้าน

1.	นายจักรพงษ์ จริยา	ทีมวิจัย	9/4 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	06-1864987
2.	นางวราภรณ์ แสงโย	ทีมวิจัย	129 ม.2 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	09-5575568
3.	นายบุญโยง จองแหลง	ทีมวิจัย	91 ม.5 ต.เปียงหลวง อ. เวียงแหง	09-8543073
4.	นายเหรียญชัย อ้วนคำ	ทีมวิจัย	7/1 ม.4 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง	01-3666686
5.	นางจันทร์ณา คะอังกู	ทีมวิจัย	239 ม.3 ต. แสนไโ อ.เวียงแหง	
6.	นายบุญสม อินทร์ชัย	ทีมวิจัย	102 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	01-7062830
7.	นายวัน ทาดวงแก้ว	ทีมวิจัย	29 ม.2 ต. แสนไโ อ.เวียงแหง	
8.	นางจงกลณี กาใจ	ทีมวิจัย	59 ม.1 ต. แสนไโ อ.เวียงแหง	01-0245370
9.	นายยุทธการณ กุโน	ทีมวิจัย	20 ม.10 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	06-1798918
10.	นายก่อคำ สนธิ	ทีมวิจัย	142 ม.5 ต. แสนไโ อ.เวียงแหง	09-8554459
11.	นายพยอม คำมณ	ทีมวิจัย	320 ม.2 ต. เมืองแหง อ.เวียงแหง	07-1736829
12.	นายณัฐนิติ วุฒิธรรม ปัญญา	ผู้ ประสาน งาน	107/17 ม.1 ต. เปียงหลวง อ.เวียงแหง	09-8511794

**รายงานข้อมูล รายชื่อเครือข่ายองค์กรชาวบ้านและผู้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องร่วม
การจัดการกระบวนการเรียนรู้โครงการสิทธิชุมชนศึกษา ภาคเหนือ
กรณีลุ่มน้ำแม่แดงตอนบน**

1. รายชื่อที่มวิจยชาวบ้าน ลุ่มน้ำแม่แดงตอนบน

1. นายณัฐนิติ วุฒิธรรมปัญญา	107/17 ม.1 ต. เบียงหลวง	ผู้ประสานงาน	
2. นายบุญโยง จองแหลง	91 ม.5 ต.เบียงหลวง	ที่มวิจย	09-8543073
3. นายคำ มั่นคง	84 ม.5 ต. เบียงหลวง	ที่มวิจย	
4. นายปูลู่โพ ชะแป	21 ม.8 ต.เมืองแหง	ที่มวิจย	053-228226
5. นายพรชัย กระตือ	16 ม.8 ต. เมืองแหง	ที่มวิจย	
6. นายพยอม คารมณ	320 ม.2 ต.เมืองแหง	ที่มวิจย	07-1736829
7. นายจักรพงษ์ จรียา	9/4 ม.2 ต.เมืองแหง	ที่มวิจย	06-1900442
8. นายชนแดน เรือนมูล	227/2 ม.2 ต. เมืองแหง	ที่มวิจย	06-1839014
9. นายเจริญ ไสภานะ	139 ม. 10 ต. เมืองแหง	ที่มวิจย	09-9978472
10. นายวัน ทาดวงแก้ว	29 ม. 2 ต.แสนไ	ที่มวิจย	
11. นางศิริพร ใจดิบ	225 ม. 3 ต. แสนไ	ที่มวิจย	
12. นายบุญยืน กาใจ	10 ม.1 ต. แสนไ	ที่มวิจย	

2. รายชื่อที่ปรึกษาในพื้นที่โครงการสิทธิชุมชนศึกษาภาคเหนือ กรณีลุ่มน้ำแม่แดงตอนบน

1. พระครูกันต ทิลาบุตร	300 ม. 2 ต. เมืองแหง	เจ้าคณะอำเภอเวียงแหง
2. พระฐานิ วิจิตรวิโย	300 ม. 2 ต.เมืองแหง	อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยแม่โจ้
3. นายสุนเรื่อน หลวงคำ	164 ม. 3 ต. แสนไ	กำนันตำบลแสนไ
4. นายอ่อง จองเจน	40/1 ม.2 ต.เบียงหลวง	ประธานชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน อำเภอเวียงแหง
5. นายยมบุญ อินทร์ชัย	ม.10 บ้านกองลม	ผู้ใหญ่บ้านกองลม
6. นายพิมพ์ กาใจ	12 ม.2 ต. แสนไ	ผู้ใหญ่บ้านสามปู
7. นายสงวน แสนคำ	39/1 ม.5 ต. เบียงหลวง	ผู้ใหญ่บ้านห้วยไคร้
8. นายอิทธิพลพันธ์ บุญมี	75 ม. 10 ต. เมืองแหง	สมาชิกสภาจังหวัดเชียงใหม่

3. รายชื่อเครือข่ายทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่แตงตอนบน

1. นายณัฐนิติ วุฒิธรรมปัญญา	107/17 . 1 ต. เบียงหลวง	ประธาน ฯ
2. นายเหรียญชัย อ้วนคำ	7/1 ม. 4 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	รองประธานฯ
3. นายบุญโยง จองหลง	91 ม. 5 ต. เบียงหลวง	รองประธานฯ
4. นายพยอม คารมณ	320 ม. 2 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	เลขานุการ ฯ
5. นายปฐม เป็งมอย	114 ม. 2 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	ผู้ช่วยเลขานุการ ฯ
6. นายบุญทับ จันทวงศ์	54 ม. 2 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	ผู้ช่วยเลขานุการ ฯ
7. นายปุ่น ชัยยะ	91 ม. 10 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	ผู้ช่วยเลขานุการ ฯ
8. นายปิ่น แสนดวงดี	177 ม. 2 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	ற்றுணிக
9. นายสมบุญ อินทร์ชัย	102 ม. 2 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	ற்றுணிக
10. นายจักรพงษ์ จริยา	9/4 ม. 2 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	ประชาสัมพันธ์
11. นายดวงดีป สันนิภา	195 ม. 2 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	กรรมการ
12. นายสีดา สันนิภา	279 ม. 2 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	กรรมการ
13. นายศรี ศรีจันทร์	88 ม. 5 ต. แสนไท อ. เวียงแหง	กรรมการ
14. นายศรีทน สายดวงแก้ว	285 ม. 2 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	กรรมการ
15. นายบุญทา พวงเงิน	12 ม. 4 ต. แสนไท อ. เวียงแหง	กรรมการ
16. นายวัน ทาดวงแก้ว	29 ม. 2 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	กรรมการ
17. นายพันธ์ ทาดวงแก้ว	103 ม. 3 ต. แสนไท อ. เวียงแหง	กรรมการ
18. นายก่อคำ สอนิ	142 ม. 5 ต. แสนไท อ. เวียงแหง	กรรมการ
19. นายบุญยัง ชัยมูลทา	142 ม. 5 ต. แสนไท อ. เวียงแหง	กรรมการ
20. นายฤทธิ์ กันทะ	320 ม. 2 ต. แสนไท อ. เวียงแหง	กรรมการ
21. นายชนแดน เรือนมูล	227/2 ม. 2 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	กรรมการ
22. นายอดิศักดิ์ แสนดวงดี	271 ม. 2 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	กรรมการ
23. นายเจริญ โสภานะ	139 ม. 10 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	กรรมการ
24. นางวราภรณ์ แสงโย	129 ม. 2 ต. เมืองแหง อ. เวียงแหง	กรรมการ
25. นายบุญยืน กาใจ	10 ม. 1 ต. แสนไท อ. เวียงแหง	กรรมการ
26. นายทองคำ ชุ่มเตียม	16 ม. 1 ต. แสนไท อ. เวียงแหง	กรรมการ
27. นางจงกลณี กาใจ	59 ม. 1 ต. แสนไท อ. เวียงแหง	กรรมการ
28. นายคำ มั่นคง	84 ม. 5 ต. เบียงหลวง อ. เวียงแหง	กรรมการ

4. รายชื่อคณะกรรมการที่ปรึกษาเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แตงตอนบน

1. พระครูกันต ทีลานุกูล	300 ม. 2 ค. เมืองแหง อ.เวียงแหง	ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์
2. พระฐานี อุตวิริโย	300 ม. 2 ค. เมืองแหง อ.เวียงแหง	ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์
3. พระมหาอินสอน กุดวุฒิไค	300 ม.2 ค.เมืองแหง อ.เวียงแหง	ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์
4. นายศิริโรจน์ เตชะ	ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อ.เวียงแหง	ที่ปรึกษา
5. นายประสิทธิ์ จำปา		ที่ปรึกษา
6. นายสมคิด ทุนิ่ง	หัวหน้าสถานีอนามัยบ้านเปียงหลวง	ที่ปรึกษา
7. นายอุ้นเรือน หลวงคำ	กำนันตำบลแสนไห	ที่ปรึกษา
8. ส.ต.ท.ประสิทธิ์ จายเรือน	สถานีตำรวจ อ. เวียงแหง	ที่ปรึกษา
9. นายไพรัช ใหม่ชมพู	หัวหน้าการประถมศึกษา อ.เชียงดาว	ที่ปรึกษา
10. นายอนุสรณ์ ไชยวรรณ	ผู้ประสานงานพรรคไทยรักไทยภาคเหนือ	ที่ปรึกษา
11. นายพิริยะ สีหกุล	ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย	ที่ปรึกษา

รายงานการเก็บข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย
โครงการสิทธิชุมชนศึกษาภาคเหนือ กรณีศึกษาลุ่มน้ำแม่แตง
ตั้งแต่เดือนเมษายน - มิถุนายน 2546

วิธีการได้มาซึ่งข้อมูล : จากเอกสารเบื้องต้น, จากการสัมภาษณ์และถอดเทป และพูดคุยกลุ่มย่อย

พื้นที่ลุ่มน้ำแม่แตงตอนบน ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันได้ถูกประกาศให้เป็นเขตป่าอนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติเชียงดาว อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว ซึ่งมีบริเวณป่าประมาณ ร้อยละ 86 ของพื้นที่ทั้งหมด

จากพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์เหล่านี้จึงก่อให้เกิดสายน้ำแม่แตงที่ไหลลงสู่แม่น้ำปิง เนื่องจากมีทั้งปริมาณและคุณภาพที่อุดมสมบูรณ์ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งการเกษตร กิจกรรมการท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมและการบริโภคหล่อเลี้ยงคนตลอดทั้งลุ่มน้ำตั้งแต่อำเภอเวียงแหง เชียงดาว แม่แตง แมริม อำเภอเมือง ลำปาดองและหางดงและไหลไปรวมแม่น้ำปิง เพื่อหล่อเลี้ยงประชาชนสองฝั่งลุ่มน้ำ

การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรท้องถิ่น ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณี และสิทธิของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งและประมาณค่ามิได้ เนื่องจากทรัพยากรและจารีตประเพณีที่มีแหล่งกำเนิดที่อำเภอเวียงแหงนี้ ปัจจุบันกำลังถูกคุกคามด้วยระบบทุนนิยม การบริโภควัตถุและพลังงานอย่างไร้ขีดจำกัด โครงการสิทธิชุมชนศึกษา จึงเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะส่งเสริมให้ชุมชนในพื้นที่ อ. เวียงแหง ที่ใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่แตงมาตลอดหลายชั่วอายุคน จนเกิดกลุ่มวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลายที่เป็นเงื่อนไขให้เกิดการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า เป็นธรรมและยั่งยืนเนื่องจากมีผลกระทบต่อกฎวิถีชีวิตของชุมชนเหล่านี้ได้อย่างต่อเนื่องและยาวนาน

นโยบายหรือโครงการพัฒนาของรัฐหรือเอกชนที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่แตง อำเภอเวียงแหง จำเป็นที่จะต้องได้รับความห่วงใย ศึกษา และเห็นความสำคัญของสิทธิและภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนในการจัดการและใช้ทรัพยากรในพื้นที่อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

รายงานฉบับนี้จึงเป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้นที่ฉายภาพของอำเภอเวียงแหงในฐานะที่เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำแม่แตงที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนและความหลากหลายทางชีวภาพ ฉะนั้นการกระทำใด ๆ อันจะก่อให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่แตงจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจและศึกษาอย่างพึงระมัดระวังเนื่องจากผลกระทบที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณี สุขภาพและความเสี่ยงในการผลิตพืชผลทางการเกษตร การค้าในชุมชน ความแตกแยกของครอบครัวและชุมชนที่อาศัยอยู่ร่วมกันมายาวนานตั้งแต่สมัยปู่ย่า ตา ยาย จึงเป็น

สิ่งที่ไม่พึงปรารถนาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะสังคมที่มีการใช้ชีวิตสมัยใหม่และใช้พลังงานอย่างสิ้นเปลือง หลายครั้งเป็นการสูญเสียมากกว่าจะเกิดผลดีต่อชุมชนดั้งเดิมและทรัพยากรธรรมชาติ

พระราชกุศลแสนไหเป็นศรี ประเพณีหลายเผ่า ชมทิวเขาสุดสยาม รามคำแหงฟ้าเรียงแหง" จากคำขวัญของชาวอำเภอเวียงแหงที่หน่วยงานราชการตั้งให้ ทำให้เราได้รู้จักเวียงแหงได้แต่เพียงนามที่กล่าวอ้างถึงคุณลักษณะและความเด่นที่ถูกประชาสัมพันธ์ในนามของภาพลักษณ์ที่พึงปรารถนาของอำเภอเวียงแหง แต่ทว่าในความเป็นจริงสังคมคนเวียงแหงยังเต็มไปด้วยความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของคนหลากหลายกลุ่มหลากหลายเผ่าพันธุ์ ความซับซ้อนและหลากหลายของผู้คนในสังคมอำเภอเวียงแหงนี้เองที่เป็นที่มาของความซับซ้อนของปัญหาทางสังคมที่ในความเป็นจริงแล้วผู้คนอาจไม่ได้มีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายหรือเป็นปกติสุขนัก ประกอบกับข่าวคราวในเรื่องโครงการพัฒนาเหมืองถ่านหินที่เปิยียบมรสุมสูงใหญ่ที่ตั้งเค้าสี่ตำบล ท้องฟ้ารอวันเวลาที่พร้อมจะสร้างความปั่นป่วนและแตกแยกให้กับคนในชุมชนชาวอำเภอเวียงแหงมากยิ่งขึ้นไปกว่าครั้งใดๆ เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตและการพาชาวบ้านออกไปดูงานนอกอำเภอเวียงแหงนั้นเป็นการนำมาซึ่งการตั้งคำถามและประเด็นถกเถียงของชาวบ้านในพื้นที่ตลอดจนนักวิชาการและองค์กรภายนอกที่ได้ทราบข่าวคราวต่างแสดงความห่วงใยในผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาโครงการเหมืองถ่านหินของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต

อำเภอเวียงแหงที่เรารู้จักในขณะนี้เน้นเดิมเป็นเพียงตำบลหนึ่งในอำเภอเชียงดาวจังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอเมื่อปี พ.ศ. 2524 และเป็นอำเภอเวียงแหงเมื่อปี พ.ศ. 2536 พื้นที่ส่วนใหญ่ (92.63%) เป็นภูเขา เขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ รวมพื้นที่ประมาณ 705 ตารางกิโลเมตร มีที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินเพียง 52 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 32,500 ไร่ อำเภอเวียงแหงเป็นอำเภอที่ติดกับชายแดนพม่าคิดเป็นระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร สูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ยประมาณ 750 เมตร มียอดเขาสูงสุดคือ ดอยปึกกะลาซึ่งสูง 1,905 เมตร

ชาวเวียงแหงในปัจจุบันประกอบด้วยคนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ คนเมือง 39% อติตทหาว จินคณะชาติและจีนฮ่อฮิสระ 6.02 % บุคคลบนพื้นที่ราบสูง 23.13 % กระเหรี่ยง 6.82 % ลีซอ 5.66 % มูเซอ 2.66 % ผู้พลัดถิ่นจากพม่าและแรงงานพม่า 6.31 % รวมจำนวนประชากรทั้งสิ้นประมาณ 25,000 คน

อำเภอเวียงแหงแบ่งออกเป็น 3 ตำบล 22 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ตำบลเวียงแหง 11 หมู่บ้าน ได้แก่ แม่หาด กองลม ป่าไผ่ เวียงแหง ห้วยหก สามหมื่น นามน แม่แพม ปางควาย กองลมใหญ่ เลาหว ตำบลเบียงหลวง 6 หมู่บ้าน ได้แก่ เบียงหลวง บ้านจอง โหม่มะกายอน ม่วงเครือ ห้วยไคร้ แปก แชม และตำบลแสนไห 5 หมู่บ้าน ได้แก่ สันดวงดี สามปู ม่วงปือก มหาราตุ ปางปือ

อำเภอเวียงแหงมี 2 ฤดูที่ยาวนาน ได้แก่ ฤดูฝน 5 เดือน ฤดูหนาว (แล้ง) 5 เดือน และฤดูร้อนระยะสั้นๆ อีก 2 เดือน เนื่องจากมีภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยคอกยจากทุกสารทิศ สลับซับซ้อนซึ่งมองเห็นได้ชัดเจนจากทั้งฝั่งไทยและฝั่งพม่า โดยแต่ละยอดคอกยมีความสูงตั้งแต่ 700 - 2,000 เมตร

ชาวเวียงแหงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง เช่น ทำนาทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ปลูกกระเทียม ถั่วเหลือง ข้าวโพด ข้าวบาร์เลย์ มะม่วง ลิ้นจี่ เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บนคอกยยังนิยมปลูกข้าวไร่ ไร่เชิงและกระด้าปลิ ส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์ไว้ใช้งาน ได้แก่ โค กระบือ และเลี้ยงหมูเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรืองานประเพณี

การเดินทางไปที่อำเภอเวียงแหงนั้นเป็นเรื่องที่ลำบากถ้าเปรียบเทียบกับในสมัยก่อน ถ้าเริ่มเดินทางจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ ใช้ทางหลวงหมายเลข 107 สายเชียงใหม่ - ฝาง ขึ้นเหนือผ่านอำเภอแมริม อำเภอแม่แตง อำเภอเชียงดาว ผ่านตัวคอกยหลวงเชียงดาวด้านซ้ายมือถึงหลักกิโลเมตรที่ 79 แยกเลี้ยวซ้ายตามป้ายเมืองงาย - นาหวาย ตรงดิ่งไปจนถึงทางแยกเข้าถนนสายแม่จา-เบียงหลวง ขึ้นไปเรื่อยๆ ประมาณ 55 กิโลเมตร จะพบ หมู่บ้านเลวูเป็นหมู่บ้านแรกของชาวเผ่าลีซอเปรียบเสมือนประตูสู่อำเภอเวียงแหง จากนั้นก็จะเป็นหมู่บ้านแม่แตงของชาวลีซอก่อนเข้าสู่ตัวอำเภอเวียงแหงที่ตั้งอยู่ในแอ่งพื้นราบเล็กๆ แวดล้อมด้วยคอกยทุกๆ ด้าน ทิศนี้ภาพสวยงามไม่แพ้คอกยอินทนนท์

เมื่อเราศึกษาถึงความเชื่อและประเพณีของชาวอำเภอเวียงแหงจะพบว่าคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และบางหมู่บ้านนับถือศาสนาคริสต์ ส่วนคนที่อยู่บนคอกยส่วนมากจะนับถือผี ซึ่งสะท้อนให้เห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อ ประเพณีที่น่าสนใจของชาวเวียงแหง ได้แก่ ประเพณีกินวอ เป็นงานขึ้นปีใหม่ของชาวกระเหรี่ยง ลีซอและมูเซอ, ประเพณีปอยส่างลอง (คล้ายงานบวชลูกแก้วของชาวพื้นเมือง) ของชาวไทยใหญ่, ประเพณีदानห่อพระเจ้าของชาวไทยใหญ่ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า จองพารา หมายถึงการทำห่อหรือศาลให้กับพระพุทธรูปเจ้าที่จะลงมาประทับในห่อนั้น, ประเพณีปอยหอลม ซึ่งเชื่อว่าถ้าสร้างห่อที่ทำด้วยไม้ไผ่สูงหลายๆ ชั้น ตกแต่งด้วยกระดาษเงินและทองและแห่ไปที่วัด จะทำให้ได้บุญกุศลแรงกล้า

สิ่งที่เป็นมนต์เสน่ห์น่าหลงใหลของอำเภอเวียงแหงสิ่งหนึ่งก็คือ สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ พระธาตุแสนไหซึ่งเป็นพระธาตุคู่บ้านคู่เมืองเวียงแหง ตั้งอยู่หมู่ 2 ตำบล แสนไห บนถนนสายเบียงหลวง - เมืองงาย สถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ ปรากฏว่าในตำนานพระเจ้าเลียบโลกว่าในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้มาประทับที่คอกยผักกูดในเวียงแหง มีอุบาสกอุบาสิกาชาวกระเหรี่ยงมาถวายแดงโม 1 ลูก ให้พระพุทธเจ้าเสวยแก่กระหาย ในขณะที่พระองค์เสวยนั้น พระทนต์ (เขี้ยว) ได้กระแทกออกมา เรียกว่า "ทานเขี้ยวแหง" ด้วยเหตุนี้จึงได้เรียกชื่อเมืองว่า "เมืองแหง" ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จากนั้นชาวกระเหรี่ยงที่มาเฝ้าสักการบูชาก็ได้ร่วมกันก่อสร้างสูง 2 วา และนำพระทนต์ใส่หอบไว้ นำไปบรรจุในสถูปยอดเขาเนิน

ส่วนแดงโมที่พระพุทธเจ้าเสวยนั้นพระอนันท์ได้นำไปทิ้งที่แม่น้ำจึงได้ชื่อว่า "น้ำแม่แดง" แต่เนินเป็นต้นมา แม่น้ำแดงอยู่ทางทิศตะวันตกของยอดเขาที่พระองค์ประทับอยู่

ส่วนสาเหตุที่ตั้งชื่อพระธาตุแสนโทก็เพราะว่าภายใต้ยอดเขานั้นมีถ้ำสมบัติทองคำซ่อนอยู่ถึงแสนโท (ตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่)

ตรงบริเวณเชิงดอยหน้าบันไดนาคก่อนขึ้นพระธาตุแสนโท จะบ่อน้ำที่เรียกว่า บ่อน้ำช้าง (ช้างศึก พระนเรศวร) เดิมมีลักษณะเป็นมูลดินหนุนขึ้นมาคล้ายจอมปลวก และมีโพรงเป็นบ่อน้ำลงไป ต่อมาทางราชการได้ก่อสร้างซุ้มครอบเอาไว้พร้อมมีรูปปั้นช้างอยู่ข้างบน เล่ากันว่าสมเด็จพระนเรศวรได้มาหยุดทัพที่บริเวณนี้ และทรงให้ทหารขุดบ่อน้ำไว้ให้ช้างได้ดื่มกิน บ่อน้ำช้างจึงเป็นสิ่งชาวบ้านให้ความเคารพสักการะบูชาและยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องบุญบารมีและอำนาจที่มีต่อสมเด็จพระนเรศวร

วัดเวียงแหง เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และประเพณีอันดีงามของชาวอำเภอเวียงแหง เนื่องจากลักษณะของตัววัดเป็นทรงไทยใหญ่ ตั้งอยู่ที่บ้านนาเวียง หมู่ 4 ตำบลเวียงแหง เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดอยู่ในเขตแนวกำแพงเมืองโบราณ มีพระพุทธรูปที่เก่าแก่ศิลปะไทยใหญ่และพระพุทธรูปสิงห์ 3 ศิลปะเชียงแสน อีกวัดหนึ่งที่มีความสวยงามไม่แพ้กันได้แก่ วัดเบียงหลวง เป็นวัดที่สำคัญของชาวไทยใหญ่บ้านเบียงหลวง เดิมมีชื่อว่าวัดตันลุง มีลักษณะเป็นวัดที่สร้างด้วยไม้ทั้งหมดยกพื้นสูง ส่วนวัดฟ้าเวียงอินทร์นั้น เป็นวัดสำคัญของชาวไทยใหญ่เช่นเดียวกัน ตั้งอยู่ที่บ้านหลักแต่ง มีอีกชื่อหนึ่งว่าวัดหลักแต่ง นอกจากนี้ยังมีวัดลัมยี่ (วัดจีน) ตั้งอยู่ที่บ้านเบียงหลวง เป็นวัดของชาวจีนที่มานับถืออยู่ในเมืองไทยและนับถือศาสนาพุทธ

นอกจากวัดจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญแล้วอำเภอเวียงแหงยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นหมู่บ้านชนเผ่าลีซอ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเผ่าลีซอที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของเขาไว้ โดยลีซอที่บ้านแม่ตะและลีซอที่บ้านเลาเว เป็นหมู่บ้านที่เปรียบเสมือนประตูสู่อำเภอเวียงแหง ส่วน

หมู่บ้านของชาวกะเหรี่ยงนั้น อยู่ที่บ้านแม่หาด บ้านนาหมื่นและที่บ้านแม่แพม สำหรับหมู่บ้านมูเซอจะอยู่ที่บ้านห้วยหญ้าไทร ชาวบ้านมีวิถีชีวิตเรียบง่ายและมีวัฒนธรรมในการนับถือผี

การส่องแพและการทอผ้ายังมีเสน่ห์สำหรับคนต่างถิ่นที่ไปเยือน ที่อำเภอเวียงแหงมีการส่องแพตามลำน้ำแม่แตงที่บ้านห้วยหญ้าไทร ตามด้วยทอผ้าศึกษาธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ที่ป่าห้วยหาด ซึ่งเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มีทั้งพืชและสัตว์นานาชนิด นอกจากนี้ยังมีน้ำตกแม่หาด เป็นน้ำตกที่มีชื่อเสียงของอำเภอเวียงแหง เป็นแหล่งรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เช่น เก้ง หมูป่า กระต่ายป่า พลังงานจากน้ำตกแม่หาดยังสามารถผลิตกระแสไฟฟ้าให้กับชาวบ้านใกล้เคียง ไม่เพียงเท่านั้นน้ำตกห้วยหกและน้ำตกแม่ลาดยังเป็นสถานที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปศึกษาธรรมชาติได้อีกด้วย นอกจากนี้ยังมีถ้ำแม่ตะ ที่บ้านลีซอแม่ตะมีถ้ำที่ท้ายหมู่บ้านลีซอ

สถานที่น่าหลงใหลอีกแห่งหนึ่งได้แก่ บ้านเบียงหลวง เป็นชุมชนที่มีเสน่ห์ของอำเภอเวียงแหง เป็นบ้านที่ชาวจีนและชาวไทยใหญ่มารวมกันเป็นชุมชนใหญ่และวัฒนธรรมเก่าแก่ที่ชาวบ้านยังคงอนุรักษ์ไว้อย่างเหนียวแน่น ส่วนบ้านหลักแต่งก็เป็นชุมชน ที่แยกตัวมาจากเบียงหลวง หมู่บ้านอยู่ติดกับ

จุดผ่านแดนไทย-พม่า ประชากรส่วนมากเป็นชาวไทยใหญ่ อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของโบราณสถานสำคัญคือ วัดฟ้าเวียงอินทร์ที่สร้างด้วยศิลปพม่า และที่น่าสนใจคือวัดนี้จะแบ่งครึ่งกันกับประเทศพม่าอย่างชัดเจน

ในด้านร้านอาหาร ในตัวอำเภอเวียงแหงมีร้านอาหารชื่อครัวยามเย็น เป็นรูปแบบของร้านอาหาร ผสมคาราโอเกะ อีกทั้งยังมีร้านน้องุ่นเป็นร้านอาหารที่มีทั้งอาหารทะเลและอาหารไทยที่สั่งซื้อจากในเมือง ขึ้นมาโดยตรง, ร้านอาหารโต๊ะจีน อยู่ที่บ้านจีนฮ่อที่เปียงหลวง เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการลิ้มลองอาหาร ของชาวจีนยูนนานและชมการแสดงไปพร้อมกัน

การศึกษาและจัดเก็บข้อมูลในหมู่บ้านเป้าหมาย

หมู่บ้านสามปู ตำบลแสนไห

ก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2495 ชาวบ้านย้ายถิ่นฐานมาจาก บ้านม่วงปือก มีจำนวนครัวเรือนเริ่มแรก 6 ครอบครัวย โดยผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อนายอุ่นใน มูลธิทา คนปัจจุบันชื่อ นายทิม กาใจ มีชาวบ้านในการปกครองทั้งสิ้น 42 ครอบครัวย ปัจจุบันมีจำนวนประชากร 137 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนาทำสวนและค้าขาย รายได้ครอบครัวประมาณ 30,000 - 50,000 ต่อปี ค่าจ้างรายวันในการทำการเกษตร ผู้ขายวันละ 80 บาท ส่วนผู้หญิงจะได้รับค่าตอบแทนเพียง 70 บาท เนื่องจากผู้ว่าจ้างเห็นว่าผู้หญิงกับผู้ชายมีความสามารถในการใช้แรงงานที่แตกต่างกัน

ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน โดยเฉลี่ยใช้ที่ดินสำหรับการสร้างบ้าน ครอบครัวยละประมาณ 1 งาน ที่ดินใช้ทำนาครอบครัวละ 5 ไร่ ทำสวน 10 ไร่ ทำไร่ 5 ไร่

ป่าที่ชาวบ้านสามปูสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้มีประมาณ 800 ไร่ โดยชาวบ้านได้พึ่งอาหารจากป่าตามฤดูกาล เช่น เดือนมกราคมชาวบ้านจะตัดไม้ไผ่มาทำข้าวหลามเพื่อผิงไฟให้ลูกหลานกิน หรือถ้าเหลือก็จะขายในตลาดภายในหมู่บ้าน เดือนกุมภาพันธ์เป็นช่วงของการนำไม้ไผ่มาจักทำตอก (เชือก) สำหรับมัดกระเทียม เดือนพฤษภาคมเป็นเดือนที่มีหน่อไม้มาก และส่วนเดือนอื่นๆ ในฤดูฝนชาวบ้านสามารถเก็บเห็ด หาอาหารป่าและยาสมุนไพรได้ตามฤดูกาล เดือนกันยายนและเดือนตุลาคมเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านจะตัดไม้ไผ่มาทำเป็นคอกมัดข้าว ส่วนเดือนธันวาคมชาวบ้านจะใช้ไม้ไผ่เป็นตอกไม้ทำคอกมัดกระเทียม

การใช้ประโยชน์จากป่านี้อย่างทำให้ชาวบ้านอยากดูแลรักษาป่าตามจารีตประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น เช่น การทำพิธีมีการจัดการเลี้ยงผีเจ้าป่าเจ้าเขา และ มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าดูแลเรื่องการทำไม้ไผ่ไม่ให้ออกนอกพื้นที่เพื่อนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น ยกเว้นใช้กันภายในหมู่บ้านเท่านั้น แต่เนื่องจากปัจจุบัน "ป่า" ที่ชาวบ้านเคยรักษาและใช้ประโยชน์ที่ถูกทางทางราชการประกาศเป็นพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติทำให้ชาวบ้านไม่มีสิทธิดั้งเดิมในการใช้ประโยชน์จากป่าเหมือนที่เคยเป็นมา เช่น การถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้ห้ามไม่ให้ตัดไม้ ทำไร่ ทำสวน และล่าสัตว์มาเพื่อเป็นอาหาร ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตที่พึ่งพาและใช้

ประโยชน์จากป่าตามฤดูกาลของชาวบ้าน ตลอดจนไม่สามารถตัดไม้มาซ่อมบ้านในยามที่บ้านผุพังและขาดแคลนทางการเงิน

ดังนั้นจึงเป็นความต้องการของชาวบ้านที่ชาวบ้านต้องการให้มีการประกาศเขตป่าชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านสามารถดูแลรักษาและใช้ประโยชน์กับคนในหมู่บ้านได้อย่างยั่งยืนและส่งทอดผืนป่าชุมชนที่ชาวบ้านรักษามาตามจารีตประเพณีให้เป็นมรดกแก่ลูกหลานสืบไป

นอกจากนี้บ้านสามปวยังมีการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเพื่อเสริมสร้างชาวบ้านที่เป็นแม่บ้านได้รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและจัดกิจกรรมอื่นๆ ภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบันมีสมาชิกเข้าร่วม 29 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

รายชื่อกลุ่มแม่บ้าน บ้านสามป

1. นางจันทร์ เจริญใจ	3/1 ม.2 ต. แสนไ	ประธานแม่บ้าน
2. นางบัวเขียว ขาวผ่อง	10/1 ม.2 ต. แสนไ	
3. นางอ่อง ภาระมี	59 ม.2 ต.แสนไ	
4. นางนวล ใจดีบ	21 ม.2 ต.แสนไ	
5. นางแสงจันทร์ ศักดิ์ใหญ่	9/1 ม.2 ต.แสนไ	
6. นางคำป้อ ชุ่มเตียม	5 ม.2 ต.แสนไ	
7. นางศรีนวล จองคำ	3 ม.2 ต.แสนไ	
8. นางจอ ใจปวง	19/1 ม.2 ต.แสนไ	
9. นางเสาร์แก้ว สาธุเม	19 ม.2 ต.แสนไ	
10. นางยอด กันไ	16 ม.2 ต. แสนไ	
11. นางคำปิ่น คำปิง	25 ม.2 ต.แสนไ	
12. นางจันทร์ฟอง ปัญญาป้อ	82 ม.2 ต.แสนไ	
13. นางศรีนวล ใจปวง	4 ม.2 ต .แสนไ	
14. นางเกษร มูลธิทา	1 ม.2 ต.แสนไ	
15. นางลี หลวงคำ	27 ม.2 ต.แสนไ	
16. นางขจร กันไ	23 ม.2 ต.แสนไ	
17. นางอมร บุญมี	7 ม.2 ต.แสนไ	
18. นางไยง สาธุเม	20 ม.2 ต.แสนไ	
19. นางบัวเขียว มูลเมือง	26/1 ม.2 ต.แสนไ	
20. นางวิมลรัตน์ กันไ	87 ม.2 ต.แสนไ	
21. นางจำปา อินพรม	23 ม.2 ต.แสนไ	

22. นางขันทอง ต๊ะนาง	165 ม.2 ต.แสนไทร
23. นางจันทร์คำ ทลวงคำ	24 ม.2 ต.แสนไทร
24. นางคืบ วงษ์ชา	13 ม.2 ต.แสนไทร
25. นางประนอม มูลธิทา	26 ม.2 ต.แสนไทร
26. นางวันดี กาใจ	12 ม.2 ต.แสนไทร
27. นางจันทร์คำ กันยา	
28. นางจันทร์สม ทาดวงแก้ว	17 ม.2 ต.แสนไทร
29. นางสุพิน ปัญญาปือ	22/1 ม.2 ต.แสนไทร

หมู่บ้านบ้านแม่แพม¹

หมู่บ้านแม่แพม อยู่หมู่ที่ 8 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่ ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานประมาณปี พ.ศ.2428 โดยมีนายกะพอซึ่งเป็นผู้อาวุโส (ฮีโซ) ผู้นำจัดการเลี้ยงผีเจ้าที่ เป็นผู้นำชุมชนเสียชีวิตลง จะมีการย้ายถิ่นฐานที่อยู่ใหม่เรื่อยๆ ในสภาวะบริเวณบ้านแม่แพมแห่งนี้ ต่อมาประมาณปี พ.ศ.2495 ชาวบ้านเริ่มปักหลักอยู่โดยมีนายจอกา จะแคโพ ผู้อาวุโส เป็นผู้นำชุมชน เริ่มแรกมีจำนวนครัวเรือน 15 ครัวเรือน ประชากร 29 คน ต่อมามีการย้ายครัวเรือนจากบ้านแม่แคอีก 3 ครัวเรือน และมีชาวบ้านย้ายจากที่อื่นมาสมทบ จำนวนประชากรจึงเพิ่มขึ้น ชุมชนบ้านแม่แพมขึ้นต่อหมู่บ้านเวียงแหง และมีการแต่งตั้งกะกา ริเซอร์ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเวียงแหงประจำบ้านแม่แพม ดำรงตำแหน่งจนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2529

ปี พ.ศ. 2529 ชุมชนบ้านแม่แพม แยกตัวออกมาตั้งหมู่บ้านใหม่มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน มีคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 10 คน ปัจจุบันหมู่บ้านแม่แพมตั้งอยู่ในหุบเขาอยู่ใต้ต้นน้ำ ห่างจากต้นน้ำประมาณ 4 กิโลเมตร จำนวน ครัวเรือน 79 ครอบครัวย ประชากร 326 คน และผู้ใหญ่บ้านชื่อนายบุญสูงเพทะแป ดำรงตำแหน่ง เมื่อปี พ.ศ 2541 ถึงปัจจุบัน ส่วนพ่ออุ้ยจอกา จะแคโพ ยังเป็นผู้อาวุโส (ฮีโซ) ที่มีอายุ 100 ปี จนถึงปัจจุบัน

การตั้งชุมชนนั้นจะมีการสร้างหอเจ้าเมือง เจ้าเมืองจัดเป็นผีหลัก (เก้ามี่) ที่คอยปกป้องคุ้มครองชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุขทุกปี ผู้อาวุโสจะพาชาวบ้านทำการเลี้ยงหอเจ้าเมือง พร้อมกับการตั้งชุมชน มีการสำรวจทางน้ำไหล จากต้นน้ำเพื่อหาทางดึงน้ำจากต้นน้ำเข้ามาในพื้นที่เพาะปลูก โดยมีการสร้างระบบเหมืองฝายตัวฝายจะทำด้วยไม้เพื่อกั้นน้ำในฤดูกาลทำนา ในชุมชนแม่แพมไม่มีฝายหลวงหรือฝายขนาด

¹ นายบุญสูงเพทะแป ผู้ใหญ่บ้านแม่แพม : ผู้ให้ข้อมูล

ใหญ่เพราะว่ามีลำน้ำขนาดเล็ก น้ำไม่มาก แต่จะมีการสร้างฝายขนาดเล็กตลอดลำน้ำเพื่อทดน้ำเข้านา ซึ่งมีระดับพื้นที่สูงต่ำไม่เท่ากัน ฝายลูกหนึ่งๆ จะทดน้ำเข้านาที่มีเจ้าของ 2-3 รายเท่านั้น ปัจจุบันมี ฝายขนาดเล็กตามลำน้ำ จำนวน 13 ฝาย

เนื่องจากชุมชนแม่แพม จะย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยเมื่อผู้นำอาวุโสเสียชีวิต การย้ายครัวเรือนตามลำ ห้วยแม่แพมและจะมีการปักหลักถิ่นฐานอย่างมั่นคงเมื่อ ปี พ.ศ.2495 จวบจนปัจจุบันจึงมีการแบ่งขอบเขต แต่ละพื้นที่ ในชุมชนอย่างชัดเจน ตามระบบภูมิประเทศ ดังนี้

1. พื้นที่ป่าต้นน้ำ	จำนวน 7,800 ไร่	
2. พื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่า	จำนวน 100 ไร่	
3. พื้นที่ป่าไร่สอย	จำนวน 3,900 ไร่	
4. พื้นที่ทำกิน	จำนวน 3,729 ไร่	
5. พื้นที่ตั้งบ้านเรือน	จำนวน 50 ไร่	
6. พื้นที่โรงเรียน	จำนวน 10 ไร่	
7. พื้นที่วัด	จำนวน 9 ไร่	รวมพื้นที่
8. ป่าช้า	จำนวน 2 ไร่	15,600 ไร่

ประเพณี ความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของผี ความเชื่อเหล่านั้นเป็นพื้นฐานของอำนาจทางศีลธรรมในการกำหนด กฎเกณฑ์ข้อห้ามต่างๆ ที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ความเชื่อจึงมีพลังอำนาจควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน เช่น ทำให้บุคคลเจ็บป่วย ทำให้บุคคลเกิดเรื่องไม่ดีหรือคลั่งคลั่งบ้าคลั่งให้เกิดโรคภัยหรือการหายจากอาการเจ็บป่วย ความเชื่อและพิธีกรรมยังเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับอำนาจ ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ที่แสดงออกถึงจารีตประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนข้อห้ามที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลหรือชุมชน หากมีการละเมิดเกิดขึ้น บ้านแม่แพมมีประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรในชุมชน ที่สำคัญ ดังนี้

1) ความเชื่อเกี่ยวกับป่าห้วยร้าง (กองมูระโก)

เป็นความเชื่อของชาวบ้านเกี่ยวกับบริเวณป่าที่เป็นที่ตั้งของวัดร้าง เป็นป่ารกเถิบสงัด ชาวบ้านจะกลัว ไม่กล้าเข้าไปอย่างกราย ด้วยความเชื่อว่าบริเวณวัดร้างเป็นที่ที่มีผีอาศัยอยู่ ถ้าเข้าไปทำกิจกรรมในบริเวณนั้นไม่ว่าจะเป็นการยิงปืนหรือการตัดต้นไม้ เมื่อกลับมาบ้านจะทำให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยหรือปวดหัวตัวร้อน ปวดท้อง ปวดตา เป็นต้น เคยมีตัวอย่างที่ชาวบ้านเข้าไปตัดไม้มาทำฟืนบริเวณป่าวัดร้างเมื่อแบกฟืนมาถึงบ้านมีอาการปวดหัว ปวดเอว ปวดขา (ในขณะที่ไปหาฟืนบนดอยอีกแห่งหนึ่งไม่มีอาการปวดเช่นนี้) เคยไปรักษาที่โรงพยาบาลก็ไม่หาย จึงทำพิธีขอขมาหรือพิธีที่ชาวบ้านเรียกว่าพิธี "ส่ง

ผี" โดยทำเครื่องเซ่นไหว้ คือ สานตะกร้า บรรจุจำพวกของบริโภค เช่น ข้าว ยาสูบ เมี่ยง พริกแห้ง กะปิ เกลือ ไข่ เพื่อไปส่งผี ซึ่งคนที่ไปส่งต้องเป็นคนอื่นที่ไม่ใช่คนป่วย เช่น สามียาวภรรยาจะเป็นคนไปส่ง หรือจะให้คนเฒ่าแก่เป็นคนส่ง ขณะที่ทำพิธีส่งผีจะใช้คำพูดที่เป็นคำขอขมา ขอโทษ เช่น ขอขมาการลงโทษถ้าคนที่ป่วยได้ทำการล่วงละล้า หรือทำอะไรเกินเลยขอให้อาการที่เจ็บป่วยอยู่ได้หายไปและจะไม่ทำอีกและในวันสงกรานต์ของทุกปีชาวบ้านแม่แพมจะไปทำพิธีรดน้ำดำหัวกันที่วัดร้างเพราะว่าความเชื่อว่ามีผีที่อยู่วัดร้างจะคอยปกปักรักษาหมู่บ้านนี้ให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดปี ดังนั้น ปากองมูโกระหรือป่าหัววัดร้างจึงเป็นป่าอนุรักษ์ตามประเพณี ความเชื่อ ของชาวบ้านแม่แพม ตลอดจนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงทั้งหลาย

2) ความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ใหญ่

ชาวบ้านแม่แพมจะมีความเชื่อว่าต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ จะมีผี เทวดา อาศัยอยู่และมีเหล่านี จะคอยรักษาสัตว์ สิ่งของต่างๆ ที่ชาวบ้านนำมาปล่อยไว้ตามป่าในฤดูทำนา ชาวบ้านจะทำเครื่องเซ่นไหว้ จำพวกดอกไม้ธูปเทียน ข้าวตอกไปบนบานให้มีประจำต้นไม้ให้ช่วยปกปักรักษาดูแลสัตว์ให้อยู่ดีและไม่ถูกขโมย ถ้าบนแล้วสัตว์ไม่สูญหายก็จะมีพิธีเลี้ยงผีเป็นการตอบแทน ดังนั้นความเชื่อที่ว่าต้นไม้มีผีมาสิงสถิตอยู่ทำให้ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้ยังคงมีอยู่มากมายเพราะว่าชาวบ้านไม่กล้าตัดหรือทำลายต้นไม้

3) พิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงผี (ที่จะทำ)

ชาวกระเหรี่ยงชุมชนบ้านแม่แพมจะใช้น้ำจากลำห้วยแม่แพม โดยมีความเชื่อว่าไม่ว่าจะเป็นน้ำ ดิน ป่า ก็จะมีเจ้าของดูแลรักษาอยู่ เมื่อจะใช้ต้องไปขออนุญาตและเมื่อใช้แล้วจะต้องมีการเลี้ยงเพื่อตอบแทนบุญคุณซึ่งปีหนึ่งจะมีการเลี้ยง 1 ครั้ง การเลี้ยงผีนั่นถ้ามีการทำนาก็จะมีการเลี้ยงผีฝ่ายจะเลี้ยงกันทุกฝ่าย ประมาณเดือนพฤษภาคมซึ่งก่อนทำนาก็จะมีการทำการลอกเหมืองหรือล้างเหมืองตอนเช้า ซึ่งต้องรวบรวมแรงงานคนที่ใช้น้ำในเหมืองฝ่ายเดียวกันมาช่วยกันขุดลอกตอนเย็นจะมีการทำการเลี้ยงผีฝ่าย

โดยมีเครื่องเซ่นไหว้ คือ ไข่ 1 คู่ เหล้า 1 ขวด ส่วนการเลี้ยงผีน้ำประปา เนื่องมาจากชาวบ้านใช้น้ำประปาทั้งหมู่บ้าน การเลี้ยงผีจึงทำกันระดับชุมชน ประมาณเดือนมีนาคมของทุกปี น้ำประปาได้มาจากแหล่งต้นน้ำวังอยู่เหนือชุมชนไหลลงมาจากบริเวณที่สร้างระบบประปาและถือเอาบริเวณนั้นเป็นที่เลี้ยงผีน้ำประปาและมีกฎระเบียบข้อบังคับสัตว์น้ำในบริเวณที่สร้างประปา เพราะจะทำให้ น้ำประปาขุ่น ไม่เหมาะสำหรับดื่มกินเครื่องเซ่นไหว้ ยังใช้ไข่ 1 คู่ เหล้า 1 ขวด ส่วนเหล้าที่ใช้เลี้ยงผีนั่น ต้องเป็นเหล้าที่ต้องกลั่นเอง ชาวที่ใช้ทำเหล้าต้องเป็นชาวสารใหม่ที่นิ่งแล้วไม่มีใครแตะต้อง ถ้ามีคนแตะหรือ ภาชนะใส่ข้าว รวมทั้งอุปกรณ์ในการต้มเหล้าใช้ร่วมกับของชาวบ้านได้

4) ความเชื่อที่วางเว้นจากการทำงาน

ชาวบ้านแม่แพมถือว่าวันขึ้น 15 ค่ำ ไม่ว่าจะขึ้นข้างขึ้นหรือข้างแรมจะไม่มีการทำงานหนัก เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่าการทำงานในวันขึ้น 15 ค่ำ จะทำให้สัตว์ต่างๆ หายหรือตายไป ดังนั้นวันขึ้น 15 ค่ำ ซึ่งถือว่าเป็นวันพักผ่อนของชาวบ้านโดยจะทำงานในบ้านและจะไม่ออกไปทำงานนอกบ้าน เช่น ไปไร่ นา สวน หรือไปตัดไม้ ยกเว้น ออกไปคู่สัตว์ในป่าไม้อาจเพราะว่าไม่ถือว่าเป็นการทำงาน สิ่งที่พ่อหลวงเคยประสบกับตัวเอง คือวันขึ้น 15 ค่ำ พ่อหลวงยังออกไปทำงานเกี่ยวข้าวในนา ในขณะเดียวกันก็ปล่อยความเข้าใจว่าพ่อเกี่ยวข้าวเสร็จพ่อหลวงก็ไปตามเอาควายกลับ มีความหมายไป 1 ตัวไม่ยอมกลับมาเข้าบ้าน มีการเกณฑ์ชาวบ้านให้ไปช่วยตามเอาควายกลับมาก็ไม่เจอ ชาวบ้านวิจารณ์ว่าเพราะพ่อหลวงไปทำงานที่เกี่ยวข้องในวันที่ 15 ค่ำ จึงทำให้ควายหายไม่ยอมกลับมาเข้าบ้าน พ่อหลวงจึงทำพิธีขอขมาที่หอเจ้าเมือง หลังจากทำพิธีขอขมาเสร็จความก็กลับมาอนที่คอกเองโดยไม่ต้องไปตามกลับมาอนที่คอกเอง โดยไม่ต้องไปตามกลับ ในปัจจุบันชาวบ้านแม่แพมยังหยุดทำงานในวันที่ 15 ค่ำและถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด

ความรู้ในการจัดการป่าไม้

1) องค์กรชุมชนกับการจัดการป่า องค์กรชุมชนบ้านแม่แพมประกอบด้วย องค์กร 2 รูปแบบ คือ องค์กรที่เป็นประเพณีที่มีมาแต่เดิมกับองค์กรที่ทางราชการเข้ามาจัดตั้ง

องค์กรทางประเพณี มักจะเป็นองค์กรที่มีบทบาทหน้าที่ สอดคล้องกับพฤติกรรม ความเชื่อของชาวบ้านที่สืบทอดกันมายาวนาน โดยเรียงลำดับความสำคัญของบุคคลสูงสุดคือ คือ ผู้นำอาวุโส (ปู่เฒ่าหรืออี่โซ่) ปัจจุบันคือพ่ออู้อยจอกา อายุ 100 ปี พ่ออู้อยจอกา จะมีบทบาทในการทำพิธีกรรม เช่น เป็นผู้นำเลี้ยงหอยเจ้าเมือง เลี้ยงมีน้ำ ทำประเพณีมัดมือหรือพิธี "กิเจือ" หมายถึง "หมอ" หรือ "สล่า" ซึ่งจะทำพิธีในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี นอกจากนั้นยังทำพิธีเรียกขวัญ เป้าคาตา อาคม แก้วฝี ไล่ผี หรือ รักษาอาการป่วยไข้ต่างๆ

การทำพิธีเลี้ยงผี พ่ออู้อยจอกาจะต้องทำพิธีจอกาจะต้องทำเหล้าใช้ในการเลี้ยงผีโดยจะทำการเก็บรวบรวมข้าวสารจากชาวบ้านหลังคาละ 1 ลิตร นำไปรวมกันไว้ที่บ้านพ่ออู้อยจอกา จากนั้นก็จะทำการหมักเหล้า โดยนำแป้งเหล้าจากครอบครัวของผู้หญิงชื่อจันทร์แก้วมาผสมทำเป็นเหล้า จันทร์แก้วจึงเป็นคนที่มีความรู้ในการทำแป้งเหล้าที่มีส่วนผสมจากสมุนไพรที่นำมาจากป่า และสานในบ้านเป็นความรู้ที่เก็บไว้เฉพาะในครอบครัวของคนเท่านั้น

นอกจากจะมีผู้อาวุโสของชุมชนแล้ว บ้านแม่แพมยังมีหมอบิ๊บ หมคนวด หมอดำแยและหมอเมืองหรือหมอยาสมุนไพร

2) องค์กรที่เป็นทางการคือกรรมการหมู่บ้านจะมีพ่อหลวงหรือผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ส่วนกรรมการป่าชุมชนนั้นถือว่าชาวบ้านทุกคนเป็นกรรมการ เนื่องจากชาวบ้านแม่แพมมีความคิดว่าการจัดการดูแลรักษาป่าเป็นความเชื่อของทุกคน ดังนั้นทุกๆ คน จึงฐานะเป็นกรรมการตั้งกรรมการแต่ไม่เรียกว่า

กรรมการ ดังคำกล่าวของ อบต. บ้านแม่แพมที่ว่าชาวบ้านเขาจะรู้ด้วยตัวเองในการรักษาป่า ถ้ามีคนบ้านอื่นมาบุกรุกตัดไม้หรือทำให้น้ำเสียชาวบ้านจะรวมตัวไปช่วยจัดการ โดยจะไปกันทั้งหมู่บ้านมีพ่อหลวงเป็นแกนนำเรื่องป่าชุมชนก็เหมือนกัน ทางราชการป่าไม้ไม่ได้เข้าตั้งกรรมการหรือทำอะไรให้ชาวบ้านทำกันเอง กรรมการก็เอามาจากทุกคนในหมู่บ้านมาร่วมเป็นกรรมการ

กฎระเบียบในการรักษา

- 1) ห้ามตัดไม้ขายถ้าละเมิดจะมีการว่ากล่าวตักเตือนและยึดของกลางนำไปเพื่อส่วนร่วม
- 2) ห้ามล่าสัตว์ใกล้หมู่บ้านถ้าละเมิดจะถูกปรับตามขนาดและชนิดของสัตว์เป็นอย่างต่ำ ตัวละ 300 บาท ยกเว้นสุนัขป่าที่เข้ามาใกล้สัตว์เลี้ยงในหมู่บ้าน
- 3) ห้ามยิงปืนใกล้หมู่บ้านจะตกใจเคล็ดหนี โดยจะถูกปรับ 500 บาทและอาจเกิดอันตรายได้การอนุรักษ์สัตว์ป่าเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เพราะว่าสัตว์ป่าจะสูญพันธุ์ สุกหลานที่จะเกิดมาในอนาคตจะไม่ได้พบเห็นสัตว์ป่าอีก สัตว์ป่าที่ยังอยู่ในป่าใกล้หมู่บ้านคือ หมูป่า ไก่ป่า หมาป่าและนกชนิดต่างๆ ตามเขตป่าจะมีป้ายประกาศห้ามต่อนก ล่าสัตว์ ให้ออกนอกหมู่บ้านทราบ
- 4) ห้ามตัดไม้และจับปลาในบริเวณตั้งน้ำประปาหมู่บ้านเพราะจะทำให้หน้าที่ไหลจากลำห้วยขุน ยกเว้นการจับปลาด้วยเบ็ด

การควบคุมไฟป่า

ในฤดูร้อนทุกปีชาวบ้านแม่แพมทั้งหมู่บ้านทั้งชายและหญิงมาทำแนวกันไฟรอบหมู่บ้านโดยจะทำกันในเดือนมีนาคมซึ่งตรงกับฤดูแล้งใบไม้ร่วงลงมาและมักจะเกิดไฟป่าอยู่เป็นประจำ ดังนั้นชาวบ้านจึงต้องทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟไหม้ สวนหรือลามาถึงหมู่บ้าน การทำแนวกันไฟต้องระดมคนทั้งหมู่บ้านรวมแล้วประมาณ 60 คน ทำแนวกันไฟรอบหมู่บ้านระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตรและมีความกว้าง 2 เมตร โดยใช้ไม้กวาดกวาดใบไม้แห้งออก ถ้าเกิดเหตุฉุกเฉินกรณีที่มีไฟลามมาแล้วดับไฟไม่ทัน ใช้วิธีการในการชิงเผาเสียก่อนเพื่อกำจัดใบไม้ที่เป็นเชื้อไฟที่จะลามต่อ ขณะเดียวกันเมื่อทำแนวกันไฟเสร็จแล้ว ยังต้องทำการควบคุมไฟในพื้นที่สวนหรือเผาไร่ ดังนั้น หมู่บ้านจึงมีแนวกันไฟ 2 ชั้น คือ แนวกันไฟป่าและแนวกันไฟรอบที่ไร่ที่สวน แต่ถ้าเกิดไฟลามเข้าไปในสวนจะมีการระดมคนในหมู่บ้านไปช่วย ถ้าเจ้าของสวนนำไฟลามเข้าไปในสวนข้างเคียง นำความเสียหายให้กับเจ้าของสวนนั้น จะมีการชดเชยค่าเสียหายให้อาจจะเป็นต้นไม้หรือคิดเป็นเงินหรือถ้าพบเห็นคนในหมู่บ้านเผาป่า ชั้นแรกคนเผาจะถูกว่ากล่าวตักเตือนถ้ายังละเมิดอีกจะมีการปรับไหม ส่วนใหญ่ถ้าถูกตักเตือนแล้วก็จะไม่ทำอีก ดังนั้นการดูแลควบคุมไฟป่าของชาวบ้านแม่แพม กระทำไปด้วยจิตสำนึกและกลัวว่าไฟจะไหม้บ้านเรือนเสียของตนเองและกระทำไปโดยไม่หวังผลตอบแทนจากทางราชการ

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านไม่ได้มองเห็นโทษของไฟป่าแต่เพียงด้านเดียว ยังมองเห็นด้านที่เป็นประโยชน์ของมัน จากการสังเกตมาเป็นเวลานานมีข้อสรุปว่าบริเวณที่เกิดไฟป่าจะมีเห็ดถอบซึ่งเป็นเห็ดที่มี

ราคาแพงและทำให้พื้นที่ป่าโล่ง เดินป่าได้สะดวก เมื่อนำพันธุ์ไม้ไปปลูก เช่น พักทอง ผักต่างๆ แตงกวา แตงโม จะทำให้มีผลขนาดใหญ่กว่าผลไม้ที่ได้จากการเพาะปลูกไม่ได้หมายความว่าป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่า แต่ควบคุมไม่ให้ไฟไหม้บางแห่ง บางเวลา ไม่ให้ไฟไหม้บริเวณที่อยู่อาศัยที่สวนที่มีต้นไม้ ป่าต้นน้ำและ ช่วงเวลาที่ต้นไม้ผลิใบอ่อน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม หมู่บ้านแม่แพมยังมีเครือข่ายที่เป็นองค์กรชาวบ้านเดิมอยู่ 2 องค์กรที่เป็นพลังของหมู่บ้านและเป็นเครือข่ายในการทำกิจกรรมและประสานงานพัฒนาภายในหมู่บ้านเท่าที่ศึกษาและเก็บข้อมูลได้ในขณะนี้ มีอยู่ 2 กลุ่มหลักๆ ได้แก่ กลุ่มสตรีแม่บ้านซึ่งมีการจัดกิจกรรมและพัฒนาโครงการ ส่งเสริมอาชีพให้แก่กลุ่มแม่บ้าน มีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 15 คน และ กลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แพม มีสมาชิกในหมู่บ้านเข้าร่วม 70 คน ทั้งสองกลุ่มมีรายชื่อดังต่อไปนี้

รายชื่อกลุ่มสตรีแม่บ้าน (โครงการส่งเสริมอาชีพ)

1. นางทิพย์ภาพร แก้วชัย	10 บ้านแม่แพม	ประธาน
2. นายเพลจะ ชะแป	21 บ้านแม่แพม	รองประธาน
3. นางภักทียา จะแคะโพ	8 บ้านแม่แพม	เลขานุการ
4. นางนิภาพร กะพอ	62 บ้านแม่แพม	เหรัญญิก
5. นางอำนาจ เมียะโพ	43 บ้านแม่แพม	กรรมการ
6. นางปุพะ พนาพิทักษ์พงศ์	4 บ้านแม่แพม	กรรมการ
7. นางเพ็ญภา ลิวอ	35 บ้านแม่แพม	กรรมการ
8. นางอัครยา เตอะเลอะ	14 บ้านแม่แพม	กรรมการ
9. นางวันเพ็ญ ปู่มะ	26 บ้านแม่แพม	กรรมการ
10. นางหน่อหม้อพอ พะโม	53 บ้านแม่แพม	กรรมการ
11. นางหน่อแม่ณะ กระตือ	48 บ้านแม่แพม	กรรมการ
12. นางติพอ ริเซอร์	23 บ้านแม่แพม	กรรมการ
13. นางจันทร์แก้ว ริพอ	20 บ้านแม่แพม	กรรมการ
14. นางหน่อติกา กะพอ	61 บ้านแม่แพม	กรรมการ
15. นางวิมวิภา แคะโพ	10 บ้านแม่แพม	กรรมการ

รายชื่อสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์

1. นายทองพจน์ ทะเมย		ประธาน
2. นายบุญสุโพ ชะแป	21 บ้านแม่แพม	รองประธาน

3. นางเพ็ญนภา สีวอ	เหรียญก
4. นายแจะหลิ่ง ชะแป	สมาชิก
5. นายโสภณ ปุ่มะ	สมาชิก
6. นายพิเชษฐ์ ทำนนวน	สมาชิก
7. นายจันแก้ว ปุ่มะ	สมาชิก
8. นายสุนทร แจโพ	สมาชิก
9. นายตะนะ แจโพ	สมาชิก
10. นายชิพอ เคอะเลอะ	สมาชิก
11. นายพะปลิ พะกะ	สมาชิก
12. นายราชิ กระตือ	สมาชิก
13. นายสุทร กะพอ	สมาชิก
14. นายนราศักดิ์ จะดา	สมาชิก
15. นายกิลิ กะพอ	สมาชิก
16. นายจอบละ พนาพิทักษ์พงษ์	สมาชิก
17. นางมาลี ชิงะ	สมาชิก
18. นางนิภาพร กะพอ	สมาชิก
19. นายสุวา แจโพ	สมาชิก
20. นายตะกะ ปูอิ	สมาชิก
21. นายสุแอ กะพอ	สมาชิก
22. นายดีบติ กะพอ	สมาชิก
23. นายเพลาจะ ชะแป	สมาชิก
24. นายสัจกร กะพอ	สมาชิก
25. นายแดง ดอกพอ	สมาชิก
26. นายเสาร์คำ วิเซอร์	สมาชิก
27. นายเหว่ขอ ทาทุ	สมาชิก
28. นางทิพภาพร แก้วชัย	สมาชิก
29. นางประภารัตน์ ปุ่มะ	สมาชิก
30. นายสมศักดิ์ ตะงู	สมาชิก
31. นางพิรยา แยะแป	สมาชิก
32. นายศุทร จอแอ	สมาชิก
33. นายแอพอ ตะพือ	สมาชิก
34. นางวันเพ็ญ ปุ่มะ	สมาชิก

35. นางฉัตรยา เตอะเลอะ	สมาชิก
36. นางปฐิ แคะโพ	สมาชิก
37. นางทอง คำนวน	สมาชิก
38. นางโยะ ทะเหมย	สมาชิก
39. นางเดือนเต็ม กะพอ	สมาชิก
40. นางจันแก้ว วิพอ	สมาชิก
41. นายศุภร์ กระตือ	สมาชิก
42. นายภักดี เดทู	สมาชิก
43. นายจำปา ตะแอะ	สมาชิก
44. นายเปอะ จิปี	สมาชิก
45. นายศรีไล กะพอ	สมาชิก
46. นายจะชิ แคะโพ	สมาชิก
47. นายอนันต์ โมะโละ	สมาชิก
48. นายผัก ทาทู	สมาชิก
49. นางแสงดาว กะพอ	สมาชิก
50. นายพุทธ กระตือ	สมาชิก
51. นายสุพัฒน์ จ๋อพา	สมาชิก
52. นายจำ ปุ่มะ	สมาชิก
53. นายสุดี กะพอ	สมาชิก
54. นายโปะโละ กะพอ	สมาชิก
55. นายนะแซ จิปี	สมาชิก
56. นายเสาร์ จะแคะโพ	สมาชิก
57. นางจา โมะโละ	สมาชิก
58. นายสำเร พะโม	สมาชิก
59. นางเล็ก กาดู	สมาชิก
60. นายเตาะเนาะ จ๋อตา	สมาชิก
61. นายโพเนาะ กะพอ	สมาชิก
62. นางเสาร์แก้ว พะยิ	สมาชิก
63. นางวาสนา ปุ่มะ	สมาชิก
64. นางบุญมี ปุ่มะ	สมาชิก
65. นายผักดี ตะแอะ	สมาชิก
66. นางจะวา กะพอ	สมาชิก